

SUOMEN PANKKI
Kirjasto

TALOUDELLISIA
SELVITYKSIÄ,
1963

SUOMEN PANKIN TALOUSTIETEELLISEN
TUTKIMUSLAITOKSEN JULKAISUJA · SARJA A:26

ESIPUHE

Taloudellisten Selvitysten nyt valmistunut nide sisältää kolme Suomen kansantalouden toimintaa eri puolilta valaisevaa tutkielmaa. Ensimmäisessä käsitellään valtiontalouden kehitystä harjoitetun finanssipolitiikan kannalta ja samalla julkaistaan tutkimuslaitoksessa laaditut valtiontalouden kassalaskelmat vuosilta 1955—1962, jotka ovat jatkoa aikaisemmin julkaistuille sarjoille. Toisessa tarkastellaan yleisön likvidien varojen kehitystä maksuvälinevarantotilastoa perusaineistona käyttäen ja kolmas tutkimus pyrkii selvittämään varastoinvestoinneissa tapahtuvia suhdannevaihteluja. Niteessä on lisäksi hintoja ja palkkoja koskeva katsaus jatkona aikaisemmille kirjoituksille. Tuoreimmat luottovolyymia, luottomarkkinoita ja maksuvälinevarantoa koskevat tilastot on esitetty liitteenä.

Helsingissä marraskuun 7 päivänä 1963.

SUOMEN PANKIN TALOUSTIETEELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

HEIKKI VALVANNE

SISÄLLYS

Valtiontalous vuosina 1954—1962, <i>valtiot.lis. Henri J. Vartiainen</i>	7
Yleisön likviditeetti Suomessa vuosina 1948—1962, <i>valtiot.kand. Markku Puntila</i>	34
Varastoinvestoinnit ja suhdannevaihtelut, <i>ekon. Sirkka Hämäläinen</i>	54
Hinnat ja palkat vuosina 1962—1963, <i>fil.maist. Kalevi Lagus</i>	69

Litteitä

Luottovolyymi vuonna 1962	96
Luottomarkkinatilastoa vuodelta 1961	109
Maksuvälinevarantotase vuosina 1962—1963	115

VALTIONTALOUS VUOSINA 1954—1962

Henri J. Vartiainen

I. Finanssipolitiikan puitteet

Valtion finanssipolitiikka on 1950-luvun alkupuolelta lähtien vuosi vuodelta tullut yhä monitahoisemmaksi. Kehitys käy ilmi menojen ja tulojen sekä loppusummista että rakennemuutoksista ynnä budjettiperustelujen sanamuodoista.

Yleisesti ottaen on valtiontalouden kautta pyritty toteuttamaan kulloinkin päämääräksi asetettua tulonjako- ja kasvupolitiikkaa sekä tuotannontekijöiden jakautumaa yksityisen ja julkisen sektorin kesken. Nämä pitemmän tähtäyksen linjat kuitenkin vähän väliä peittyvät suhdannepoliittisten näkökohtien varjoon: toisaalta koko kansantaloutta kohtaava suhdannerytmi vaikuttaa automaattisesti myös valtiontalouteen, toisaalta taas suhdannetilanteen hoito asettaa sille tiettyjä vaatimuksia.

Kauaskantoisienkin päämäärien toteuttaminen tapahtuu kuitenkin lyhyen aikavälin budjettipolitiikalla — varainhoitovuodeksi kerrallaan vahvistettavien tulo- ja menoarvioiden puitteissa.¹ Niinpä finanssipolitiikan toimintavapaus onkin kahtaalta tulevien rajoitusten alainen. Ensimmäkin aikaisempien vuosien lainsäädäntö ja finanssipoliittiset toimenpiteet luovat omat velvoituksensa, tietyn jatkuvuuden seuraaville vuosille: lailla vahvistetut oikeudet eivät ole helposti pyörrettävissä, kerran aloitettuja suurisuuntaisia investointiprojekteja ei järkiperäisyyden nimessä sovi heittää kesken.

Toinen seikka, joka Suomessa on usein joutunut etualalle, on valtion maksuvalmiuden turvaaminen. Useita verojen korotuksia tai menojen supistuksia onkin jouduttu toimeenpanemaan voittopuolisesti tämän näkökohdan perusteella. Eiväthän maamme pääomamarkkinat ole sellaiset, että mikä tahansa lainamäärä olisi niiltä helposti nostettavissa. Ulkomaisille pääomamarkkinoille ei vielä 1950-luvulla pyritty sijoittamaan lainoja eikä valtiontalouden rahoitusta keskuspankista käsin ole katsottu soveliaaksi. Mitä on yhdellä kädellä annettu, on näissä oloissa yleensä täytynyt toisella ottaa takaisin. Perimmäisenä syynä

1. Prof. LAURI O. AF HEURLININ johdolla toimineen, ns. Finanssisuunnitelmakomitean mietintö 11. 4. 1962 oli ensimmäinen yritys tämän vuosisataiskäytännön murtamiseksi; mietinnön kantava ajatus oli pitemmän ajanjakson »ohjebudjettien» laatiminen.

tähän on tietenkin ollut eturyhmien ja eri piirien kiihkeä kamppailu tulojaosta. Tiimellyksessä ovat vastaavien tulojen hankkiminen sekä varautuminen pahojen päivien varalle jääneet aina vähemmälle huomiolle.

Tarkemmin voidaan tutkittavan ajanjakson 1954—1962 finanssipolitiikan luonteenomaisiksi, nimenomaan valtiontalouden kehitykseen vaikuttaviksi piirteiksi hahmotella seuraavat:

Sotakorvaukset oli käytännöllisesti katsoen maksettu loppuun vuoteen 1952 mennessä. Korkeimmillaan heti sodan jälkeen ne olivat nousseet jopa kolmannekseen valtion menoista. Niiden poisjääminen jätti tilaa kotimaan sosiaalisille ohjelmille.

Matalousväestön tulotason ja sen kasvun turvaamiseen on käytetty hintatukipalkkioita vähittäishintojen alentamiseksi sekä muita tuotantokustannusten rahoitustukimuotoja ynnä vientipalkkioita. Tuen vaihtoehtona on ollut vähittäishintojen korottaminen.

Valtiontalous on joutunut erittäin kiinteästi mukaan yhteiskunnassa vallitsevaan hinta-palkka-mekanismiin ja indeksitietoiseen ajatteluun. Vaikka valtiovalta ei suoranaisesti puuttuisikaan yksityisen sektorin palkanmuodostukseen, se on silti neuvotteluissa taustatekijänä. Näissä oloissa on valtio usein joutunut »ostamaan pisteitä» elinkustannusindeksin kurissa pitämiseksi; indeksin muutoksethan ovat usein merkinä yksityisen sektorin palkkaliikehtimiselle, samalla kun ne vaikuttavat moniin valtion indeksisidonnaisiin menoihin, kuten tätä nykyä kansaneläkkeisiin. Toisaalta esim. vuoden 1956 yleislakossa ratkaisuun pääsyä helpotti se, että valtio kevensi työnantajien sosiaalikustannuksia ja yhtiöverotusta.

Täystyöllisyydestä huolehtiminen on enenevässä määrin langennut julkisen vallan vastuulle, kunnes tämä periaate vuoden 1956 ja myöhemmin vuosien 1960 ja 1963 työllisyyslaeissa jo nimenomaisesti ilmaistiinkin. Sitä on nykyisin pidettävä ensisijaisena velvoitteena, joskin toimintavapautta vielä esiintyy työttömyyden määrittelyssä ja työttömien toimeentuloa turvaavien vaihtoehtoismenettelyjen harkinnassa. Työllisyysnäkökohdat ovat sävyttäneet valtion investointiohjelmiä sekä lainanantoa ja antaneet aiheita myös sosiaaliseen lainsäädäntöön (työttömyysvakuutus- ja työttömyyskorvauslait vuodelta 1960).

Sosiaalipolitiikan vaatimukset — yhtyneinä taloudelliseen kasvuun — ovat aika ajoin johtaneet uusiin sosiaalisiin ohjelmiin ja vanhojen tarkistuksiin. Tärkeimpiä näistä ovat lapsilisät, joita ensimmäisen kerran maksettiin jo vuonna 1948, sekä kansaneläkkeet. Myös koulutoimen sekä terveydenhoitotoimen kehittäminen on vaatinut yhä enemmän varoja. Määrärahojen käyttö tämänlaatuisiin tarkoituksiin näkyy tavallisesti suurina, kertaluonteisina tasonkorotuksina, joiden välillä määrärahat lisääntyvät lähinnä vain hinta- ja ansiotason nousua tahi tuensaajien lukumäärän lisääntymistä vastaavasti.

Siirtoväelle suoritettavat korvaukset saatiin pääpiir-

teissään maksetuiksi vuoteen 1955 mennessä. Sen sijaan maatalouspolitiikkaan liittyvä, varsinainen asutustoiminta on jatkunut vilkkaana. Vuoden 1958 maankäyttölaiilla pyrittiin vuoden 1936 asutuslaki uusimaan muuttuneita olosuhteita vastaavaksi sekä korvaamaan sodanjälkeiset, poikkeukselliseksi katsottavat siirtoväen ja rintamasotilaiden asutuslait.

Tavallaan asutustoiminnan kaupunkivastineena oleva aravalainoitutus asuinrakennusten tuotannon tukemiseen on jo 1940-luvun perua. Näitä määrärahoja on aika ajoin korotettu, niiden korkoehtoja on muutettu vuonna 1959 ja niiden määrä on sidottu rakennuskustannusindeksiin.

Yleensäkin on julkisen vallan kautta tapahtuva säästäminen ollut merkittävän korkeaa. Se on mahdollistanut toisaalta julkisen sektorin oman investointitoiminnan ja sen avulla on toisaalta tuettu yksityisiä investointeja.

Julkisen vallan — lähinnä valtion — omiksi kehityssektoreiksi ovat pääasiassa jääneet voimalaitosinvestoinnit sekä maan kuljetusverkosto. Molempiin näihin on uhrattu paljon varoja sekä suoraan valtion omina töinä ja hankintoina että valtionenemmistöisille osakeyhtiöille myönnettyinä lainoina ja osakepääoman korotuksina. Taloudellisen aktiviteetin heikentyessä ovat tällaiset investointiohjelmat tietenkin olleet omiaan luomaan työllisyyttä — työttömyyden alueellisesta jakautumasta johtuvat kitkatekijät pois lukien. Toisaalta tällaisten »kehitysohjelmien» tarve vilkkaan nousun aikana entisestäänkin korostuu, joten ne eivät sikäli aina ole kiitollisia suhdanepolitiikan välineitä. Suhdanepolitiikkaa, sekä sanan kausiluonteisessa että laajemmassa merkityksessä, onkin tehokkaammin pyritty toteuttamaan valtion omassa ja sen tukemassa talonrakennustoiminnassa, mutta myös tie- ja vesirakennustöissä.

Veropolitiikka on yleensä saanut venyä tai kaveta menotalouden luomiin puitteisiin. Siinä tapahtuvat muutokset ovat olleet joko inflaatiosta johtuvia korjauksia, pisteostojen hintoja tahi valtionalouden maksuvaikeuksien aiheuttamia. Silti on veropolitiikan avulla pyritty myös tukemaan esim. tiettyä investointitoimintaa tahi elinkeinoa, joskus aluettakin, kuten Pohjois-Suomea.

Tiettyä säännöttömyyttä valtionalouden hoitoon on aiheutunut siitä, että maan hallitus on useaan otteeseen vaihtunut ja että pysyvää enemmistöhallitusta ei ole ollut. Vähemmistöhallituksen antamana tulo- ja menoarvioesitys — joka myös on monien kompromissien tulos — on usein paisunut eduskuntakäsittelyssä. Tähän tarjoutuu sitäkin paremmin mahdollisuus, kun tulo- ja menoarvion tasapainotus on aina mahdollista merkitsemällä muodollisesti valtionlainojen määrä tarvittavan suuruiseksi. Lisämenoarvioissa taas ei edes muodollinenkaan tasapainotus ole tarpeen. Usein joudutaankin siihen, että kesken varainhoitovuotta on kassatasapaino palautettava kertaluonteisin vakauttamisohjelmin.

2. Laskelmat

Yleiskatsauksia valtion tuloista ja menoista on viimeksi esitetty Taloudellisissa Selvityksissä 1952 vuosilta 1938—1951 sekä vuoden 1955 julkaisussa vuosilta 1951—1954.¹ Nyt tarkasteltava ajanjakso ulottuu vuoteen 1962. Jatkuvuuden säilyttämiseksi toistetaan tässä luvut vuodelta 1954, mutta niitä ei enää kommentoida yksityiskohtaisesti.

Valtiontalouden kehityksen tutkimiseksi on olemassa erilaista, toistaan täydentävää numeroaineistoa.

a) Eduskunnan hyväksymä tulo- ja menoarvio, budjetti, jonka pohjana on hallituksen esitys, sisältää hallitukselle annettavan ohjeen ja valtuutuksen valtiolle kertyviksi arvioitujen tulojen käytöstä. Vuoden aikana joudutaan tavallisesti antamaan lisäbudjetteja, koska kaikkiin menoihin ei ole ajoissa voitu riittäväällä tarkkuudella varautua tai ei ole haluttu ottaa niitä mukaan varsinaiseen budjettiin. Lisämenoarviot katetaan vastaavasti sillä, että tuloja myös usein kertyy ennakoitua enemmän. Budjettien voi tavallaan sanoa edustavan »kansan tahtoa», joka täten saa ilmauksensa tiettyinä tulojen ja menojen määränä ja jakautumana.

b) Varainhoitovuoden päätyttyä laaditaan tulo- ja menoarvion momenttien mukaisen kirjanpidon perusteella valtion tilinpäätös osoittamaan tulo- ja menoarvion toteuttamista. Samalla julkaistaan selostus valtion kassavaroissa tapahtuneista muutoksista, selostukset tulo- ja menorästeistä ja siirretyistä määrärahoista sekä tilinpäätökset budjettitalouden ulkopuolella olevista valtion rahastoista.

c) Pelkästään budjettitaloutta koskeva tilinpäätös ei olekaan riittävä valtiontalouden kehityksen kuvaaja, koska osa varainhoidosta kulkee sen ulkopuolella, kuten juuri rahastojen toiminta, varastojen hankinta, tulo- ja menoennakot ym. Sitä paitsi tilinpäätös ei aina osoita tulo- ja menomomenttien kohdalla todellisia maksusuorituksia, koska esim. osa varainhoitovuonna käytetyiksi merkityistä määrärahoista siirretäänkin tosiasiallisesti seuraavaan vuoteen, osaksi taas käytetään varainhoitovuonna edellisten vuosien määrärahoja, joita ei merkitä kuluvan vuoden budjettiin.

Suomen Pankissa onkin tästä syystä laadittu ns. »puhdistettuja» kassalaskelmia. Näissä on mahdollisuuksien mukaan pyritty selvittämään kaikki nimenomaan tietyn ajanjakson kassatulot ja -menot riippumatta suorituksen kirjaimisajankohdasta sekä siitä, tapahtuuko suoritus budjettitalouden puitteissa vai sen ulkopuolella. Valtiontalouteen on tällöin luettu kuuluviksi budjetin ulkopuoliset rahastot, mutta ei taas esim. Kansaneläkelaitosta tahi valtioneenemis-

1. HEIKKI VALVANNE Valtiontalous vuosina 1938—1951, Taloudellisia Selvityksiä 1952 sekä saman kirjoittajan Valtiontalous vuosina 1951—1954, Taloudellisia Selvityksiä 1955.

töisiä osakeyhtiöitä. Näiden osalta on otettu huomioon ainostaan valtion budjetin kautta kulkevat varainsiirrot.

Laskelmien luonteesta ja käytetyistä periaatteista on julkaistu erillinen tutkimus¹ ja niitä on myös selostettu em. Taloudellisissa Selvityksissä, joten niitä ei ole syytä tässä sen tarkemmin toistaa. Mainittakoon, että puhdistettuja kassalukuja esitetään kuukausittain Suomen Pankin englanninkielisessä julkaisussa Bank of Finland Monthly Bulletin. Siinä julkaistaan myös kerran vuodessa laajempi katsaus edellisen vuoden valtiontalouden kehitykseen ja finanssipolitiikkaan.

d) Kun kassalaskelmien suoritus on tapahtunut »käsityönä», ei kovin yksityiskohtaiseen kansantaloudelliseen ryhmittelyyn ole voitu ryhtyä. Erittelyn suhteen on tyydytty valikoimaan joukko suurempia ja tärkeämpiä tulo- ja menoeriä tai -ryhmiä, jotka ovat suhteellisen helposti saatavissa selville. Kassalaskelmien rinnalla onkin syytä muistaa, että valtiovarainministeriön kansantalousosasto esittää valtion tilinpäätöksen lukuja jaoteltuina eri ryhmiin niiden kansantaloudellisen luonteen mukaisesti.² Sellaiset erät, joissa rästiin jääneitä maksuja tahi määrärahojen siirtymistä ei juuri esiinny — esim. palkkamenot — ovat niissä miltei rinnastettavissa kassalaskelmiin; toisaalta esim. pääomamenoissa, jotka lähes kauttaaltaan ovat siirtomäärärahoja, ei näin ryhmiteltyjä tilinpäätöslukuja voi käyttää kuvaamaan todellisia tapahtumia.

e) Seuraava esitys perustuu kokonaan Suomen Pankissa laadittuihin puhdistettuihin laskelmiin. On kuitenkin syytä muistaa, että koko vuotta koskevien lukujen suuruuteen vaikuttaa mm. vuoden taitteeseen sattuvien suoritusten suuruus, jopa teknillinen suoritustapakin sekä viikonpäivien sijainti. Tutkimuksen lopussa onkin vuosipohjaista tarkastelua täydennetty kuukausilaskelmilla.

Tarkoitus ei tällä kertaa ole poikkileikkauksen luonteisesti eritellä kunkin vuoden aikana harjoitettua finanssipolitiikkaa, kuten Monthly Bulletinin vuosikatsauksissa; pikemminkin kommentoidaan eri tulo- ja menoryhmien kehitystä, kutakin kerrallaan koko ajanjakson läpi.

3. Vuosikehitys

Yhteenvedo vuosilaskelmista on esitetty taulukossa 1. Yleiskuvana voidaan todeta, että valtion menot ovat kasvaneet 200—300 milj. mk vuodessa.³ Vuoteen 1958 asti kasvu oli kuitenkin olennaisesti pienempää kuin sen jälkeen. Luonnehdittakoon lyhyesti eri vuosia taulukon lukujen valossa.

Vuosi 1954 jäi aikakirjoihin toisaalta säästäväisen budjettipolitiikan, toisaal-

1. HEIKKI VALVANNE Valtion tulot ja menot sekä kassaliike, Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu, Sarja B: 10, Helsinki 1949.

2. Hallituksen tulo- ja menoarvioesitykseen liittyy tavallisesti katsaus taloudelliseen tilanteeseen. Katsaus sisältää numeroaineistoa mm. koko julkisesta taloudesta.

3. Kaikki rahamäärät on tässä tutkimuksessa ilmaistu nykymarkkoina.

Taulukko I. Valtion kassatulot ja -menot, mmk

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
1. Tulot (paitsi lainat)	2 131	2 196	2 501	2 838	2 990	3 251	3 642	3 861	4 260
Varsinaiset tulot	2 009	2 146	2 443	2 772	2 923	3 124	3 551	3 763	4 145
Pääomatulot	122	50	58	66	67	127	91	98	115
2. Menot (paitsi kuoletukset)	2 047	2 293	2 612	2 836	2 946	3 288	3 553	3 960	4 451
Varsinaiset menot	1 525	1 683	1 909	2 000	2 077	2 295	2 504	2 859	3 244
Pääomamenot	522	610	703	836	869	993	1 049	1 101	1 207
3. Tulo- (+) tai menoennemmys (-), (1-2)	+84	-97	-111	+2	+44	-37	+89	-99	-191
4. Lainat	112	134	139	78	163	207	201	250	414
Ulkomaiset	0	26	20	0	—	—	14	75	47
Kotimaiset	112	108	119	78	163	207	187	175	367
5. Lainojen kuoletukset	94	60	61	79	104	168	200	193	223
Ulkomaiset	30	21	19	23	27	68	36	31	35
Kotimaiset	64	39	42	56	77	100	164	162	188
6. Nettolainaus (4-5)	+18	+74	+78	-1	+59	+39	+1	+57	+191
7. Ylijäämä (+), vajeus (-), (3+6)	+102	-23	-33	+1	+103	+2	+90	-42	+0
8. Ylijäämän (-) tai vajauksen (+) erittely:									
Lyhytaikainen luotto, lis. (+), väh. (-)	-29	-5	—	—	+12	+29	-11	-6	+37
Vieraat varat, lis. (+), väh. (-)	-4	+19	+14	-3	-7	+12	+22	+13	+1
Nettovelka Suomen Pankille, lis. (+), väh. (-)	-81	+57	-27	+6	-146	+37	-18	+36	-19
Lyhytaikainen velka Postisäästöpankille, lis. (+), väh. (-)	+17	-18	+43	-39	+60	-83	-35	+52	-7
Kassavarat, väh. (+), lis. (-)	-5	-30	+3	+35	-22	+3	-48	-53	-12
Yhteensä	-102	+23	+33	-1	-103	-2	-90	+42	-0

ta palkkaneuvotteluihin liittyvien pisteostojen kautena. Lopputuloksen muodostuminen ylijäämäiseksi (ks. kohta 7, ylijäämä tai vajaus) oli lähinnä tuolloin vallinneen voimakkaan nousukauden ansiota; tulojen kasvu lisäsi automaattisesti valtion verotuloja keskimääräistä enemmän. Pisteostot pääsivät kuitenkin täydellä voimallaan vaikuttamaan vasta loppuvuodesta ja seuraavana vuonna. Vuoteen 1955 tulot kasvoivat vain 65 milj. mk ja menot 246 milj. mk, joten lisääntyneestä nettolainanotosta ja eräistä veronkorotuksista huolimatta edellisen vuoden 102 milj. markan ylijäämää vastasi sanottuna vuonna 23 milj. markan vajaus.

Yleislakon selvittelyt vuonna 1956 huononsivat valtiontalouden asemaa edelleen. Välittömiä veroja jouduttiin huojentamaan ja tulonsiirto- sekä palkkamenoja lisäämään; vaikka tasapainoon pyrittiinkin välillisiä veroja korottamalla, jäi vajaukseksi silti 33 milj. mk. Lisäksi alkoi kansantalouden laskusuhdanne jolla ovella.

Menovoittoisen budjettipolitiikan suuntaa oli pakko tarkistaa vuonna 1957, jolloin kokonaista kolme vakauttamisohjelmaa näki päivänvalon. Kun suhdanteiden taantuessa työllisyyden hoito vaati enemmän varoja, oli säästöohjelmista huolimatta jälleen käytävä käsiksi veroruuviin. Sekä välillisten että välittömien verojen korotuksin saatiin aikaan pieni tuloenemmyys (kohta 3) ja — lainatoimetkin huomioon ottaen — kassaylijäämä.

Säästäväisyys jatkui vuonna 1958, jolloin työllisyystilanteenkin heikentyessä menojen kasvu jäi vain puoleen edellisestä. Myös verorasitusta lievennettiin. Kassatilanteen pelastajaksi ilmaantui edellisen vuoden lopulla säädetyt vientimaksut, joiden kertyminen yhdessä suuremman nettolainauksen kanssa mahdollisti 103 milj. markan ylijäämän — keskellä laskusuhdannetta.

Vuoden 1959 alkupuolta varjostivat vielä suuret työllisyysmenot, mutta taloudellisen aktiviteetin vilkastuminen alkoi jo loppuvuodelta kohentaa tilannetta. Sama suotuista kehitys jatkui koko seuraavan vuoden. Rauhallinen hintakehitys loi malttia palkka- ja tulonsiirtovaatimuksiin eikä sosiaalisten laajennusohjelmien aika ollut vielä tullut korkeasuhdanteen kasvattaessa tuloja kaiken aikaa.

Vuoden 1961 budjetti merkitsi jälleen suunnan muutosta. Tulonsiirto- ja kulutusmenojen kasvaessa verotulot eivät lisääntyneet vastaavasti, koska menneen inflaation johdosta tuloveroasteikkoja alennettiin, samoin — lähinnä hintastrategisista syistä — eräitä kulutusveroja. Myös EFA-sopimukseen liittyvä tullien alentaminen alkoi tuntua tuontitullin tuotossa.

Eroava eduskunta jätti perinnöksi vuodelle 1962 budjetin, jonka toteuttaminen tuntui mahdottomalta — olihan tasapainottava lainamomentti määrätty 770 milj. markaksi eli kolme kertaa niin suureksi kuin edellisen vuoden faktiset lainatulot. Kesällä 1962 olikin jo uusi vakauttamisohjelma tarpeen. Sen kantavin voima oli yhtiöiden lisävero. Myös lainanottoa onnistuttiin lisäämään siinä määrin, että vuoden lopputulos päättyi suunnilleen tasalukuun. Vaikka menot nousi-

vatkin 491 milj. mk vuodesta 1961 — edellinen vuosikasvu oli ollut 407 milj. mk — eivät niihin silti ennättäneet mukaan kaikki maksuvelvoitukset; mm. vuoden viimeisessä lisäbudjetissa myönnettyjen 111 milj. markan satovahinkokorvausten maksaminen siirtyi seuraavalle vuodelle.

Valtion menot kasvavat luonnollisesti jo paljon pelkän hintakehityksenkin takia. Palkkoja sekä muita hinta- ja ansiotasoon kytkeytyviä määrärahoja on aika ajoin korotettava. Inflaatiokasvu on sinänsä valtiontaloudelle edullinen, koska verotulot seuraavat herkemmin nimellistulojen kehitystä kuin valtion menot. Tosin nykyisellään tämä vaikutus pyritään heti syntyessään neutraloimaan alentamalla perintäasteikkoja ja nostamalla menoperusteita.

Seuraavassa asetelmassa esitetään indeksin muodossa valtion menojen kehitys deflatoituna nettokansantuotteen hintaindeksillä. Vertailun vuoksi esitetään myös nettokansantuotteen volyymin kehitys.

	Valtion »reaali- menojen» indeksi	Nettokansan- tuotteen indeksi
1954	100	100
1955	103	106
1956	106	108
1957	112	109
1958	110	109
1959	125	116
1960	130	126
1961	138	135
1962	150	139

Tämän deflatoinnin mukaan näyttävät valtion menot reaalisina kasvaneen hieman nopeammin kuin kansantuote. Tahti oli suunnilleen samanlaista vuoteen 1958 asti, jolloin valtion reaali-menot suorastaan vähenivät. Tämän jälkeen ne paransivat etumatkaansa erityisesti vuosina 1959 ja 1962.

Edellisestä vertailusta ei käy ilmi valtiontalouden suhteellinen laajuus. Tunnetun tästä antaa seuraava asetelma, jossa esitetään yhtäältä verotulojen ja toisaalta valtion menojen (ilman kuoletuksia) suhde markkinahintaiseen bruttokansantuotteeseen:

	Verot ja veron- luonteiset tulot	Menot (ilman kuoletuksia)
	% bruttokansantuotteesta	
1954	20.8	23.0
1955	20.3	23.3
1956	20.9	23.5
1957	21.9	23.6
1958	21.4	23.0
1959	21.5	24.2
1960	21.4	23.0
1961	20.5	23.2
1962	21.3	24.2

Tälläkin tavoin mitattuna menojen osuus näyttää hitaasti kasvaneen — mitään jyrkkiä muutoksia ei tämänkaltaisissa prosenttiluvuissa tietenkään voi esiintyä. Suhdeluku laski kahteen otteeseen, vuosina 1958 ja 1960. — Tuloissa ei kasvu ole ollut yhtä suuri, mikä täten kuvastaa valtiontalouden heikentynyttä rahoitusasemaa. Vuoden 1957 vakauttamisohjelmiin sisältyneet verojen korotukset näkyvät lukusarjassa selvästi. Mainittakoon vertailun vuoksi, että vuonna 1938 verojen osuus oli noin 10 % ja menojen 13 % kansantuotteesta.

4. Menot

Taulukossa 2 on esitetty jaottelu tärkeimmistä varsinaisista menoista ja taulukossa 3 vastaava prosenttijakautuma. Menojen koostumuksessa ei tarkasteluajanjaksona ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Kokonaismenoista on varsinaisten menojen osuus hieman laskenut — se oli 75 % vuonna 1954 ja 73 % vuonna 1962. Tulonsiirtomenojen osuus on kasvanut ja muiden, varsinaisten hallintomenojen osuus vastaavasti kaventunut.

Lapsilisien määrä pysyi melko vakiona aina vuoteen 1960 asti — väheten täten prosentuaalisesti — ja kohosi sen jälkeen noin puolitoistakertaiseksi vuoteen 1962 mennessä. Tämä johtui viime vuosina toteutetuista indeksikorotuksista sekä lasten lukumäärän mukaisesta porrastuksesta.

Valtion osuus kansaneläkekustannuksista nousi jyrkästi vuonna 1957 uuden kansaneläkelain johdosta, jolloin sekä eläkkeensaajien että etuisuuksien piiriä laajennettiin. Valtiontalouden tilan helpottamiseksi korotettiin vuoden 1958 alusta sekä vakuutettujen että työnantajien eläkemaksuja ja vastaavasti valtion osuutta supistettiin. Lakia muutettiin jälleen vuodeksi 1961, jolloin valtion tukiosakustannukset nousivat. Samana vuonna korotettiin myös sotainvalidikorvauksia taannehtivasti, niin että niidenkin määrä kohosi lähes kaksinkertaiseksi. Korvausmenot pienenevät vuoden 1955 jälkeen, kun II korvauslaina saatiin maksetuksi miltei loppuun.

Tukipalkkioiden määrässä esiintyy sekä nousua että suuria vaihteluita. Vuonna 1955 niiden määrä kaksinkertaistui edellisestä vuodesta. Tämä johtui vuoden 1954 lokakuun päätöksistä, joilla viljan, maidon, voin, makkaroiden ja sokerin vähittäishintoja alennettiin ja samanaikaisesti meijerituotteiden ja viljan tuottajahintoja nostettiin. Tukipalkkiot kasvoivat vielä vuonna 1956, vaikka vuoden loppupuolella tehtiin jo päätöksiä niiden supistamisesta. Taso aleni merkittävästi vuosiksi 1957—1958, jolloin maatalouden kompensatiota hoidettiin enemmän vähittäishintojen korotuslinjalla. Voin hinnanalennuskorvausta korotettiin vuoden 1958 aikana, joten tukipalkkioiden määrä jälleen kasvoi seuraavana vuonna huolimatta siitä, että suotuista ulkomainen hintakehitys vähensi vientipalkkioiden tarvetta. Lisäys vuoteen 1960 aiheutui meijerituottei-

Taulukko 2. Varsinaiset menot, mmk

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Valtionlainojen korot	52	52	55	65	71	67	62	63	68
Lapsilisät	195	197	199	202	203	205	206	247	287
Valtion osuus kansaneläkkeistä	50	50	56	123	83	87	85	152	192
Kansaneläkemaksujen siirto KELAlle	42	38	47	55	77	81	96	112	117
Sotainvalidikorvaukset	55	63	76	73	74	74	74	122	114
Korvausobligaatioiden ja Holding-osuustodistusten korot, kuoletukset ja indeksikorotukset	117	113	14	9	12	10	9	8	1
Tukipalkkiot	123	255	326	243	254	336	370	377	401
Maatalouden tukeminen ja asutustoiminta	58	56	55	54	59	70	67	70	78
Valtionapu kansa- ja oppikouluille	135	133	187	192	212	222	250	296	338
Valtionapu sairaalatoimelle	21	24	25	43	61	89	114	139	176
Nettomenot hinnantasaustoiminnasta	—	—	24	—	—	—	21	2	—
Puolustusmenot	93	107	125	146	156	180	171	194	239
Maanteiden kunnossapito	52	61	69	79	82	96	97	115	138
Eläkkeet	46	52	56	68	75	85	91	98	115
Muut varsinaiset menot	486	482	595	648	658	693	791	864	980
Varsinaiset menot	1 525	1 683	1 909	2 000	2 077	2 295	2 504	2 859	3 244

Taulukko 3. Tärkeimpien menoryhmien osuus varsinaisista menoista, %

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Valtionlainojen korot	3.4	3.1	2.9	3.2	3.4	2.9	2.5	2.2	2.1
Lapsilisät	12.7	11.7	10.4	10.1	9.8	8.9	8.2	8.6	8.9
Valtion osuus kansaneläkkeistä	3.2	3.0	2.9	6.2	4.0	3.8	3.4	5.3	5.9
Kansaneläkemaksujen siirto KELAlle	2.8	2.3	2.5	2.7	3.7	3.5	3.8	3.9	3.6
Sotainvalidikorvaukset	3.6	3.7	4.0	3.6	3.6	3.2	2.9	4.3	3.5
Korvausobligaatoiden ja Holding-osuustodistusten korot, kuoletukset ja indeksikorotukset	7.7	6.7	0.7	0.5	0.6	0.4	0.4	0.3	0.0
Tukipalkkiot	8.1	15.2	17.1	12.1	12.2	14.6	14.8	13.2	12.4
Maatalouden tukeminen ja asutustoiminta	3.8	3.3	2.9	2.7	2.8	3.1	2.7	2.4	2.4
Valtionapu kansa- ja oppikouluille	8.9	7.9	9.8	9.6	10.2	9.7	10.0	10.4	10.4
Valtionapu sairaalatoimelle	1.4	1.4	1.3	2.2	2.9	3.9	4.6	4.9	5.4
Nettomenot hinnantasaustoinnasta	—	—	1.3	—	—	—	0.8	0.1	—
Puolustusmenot	6.1	6.4	6.5	7.3	7.6	7.8	6.8	6.8	7.4
Maanteiden kunnossapito	3.4	3.6	3.6	4.0	3.9	4.2	3.9	4.0	4.3
Eläkkeet	3.0	3.1	2.9	3.4	3.6	3.8	3.6	3.4	3.6
Muut varsinaiset menot	31.9	28.6	31.2	32.4	31.7	30.2	31.6	30.2	30.1
Varsinaiset menot	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

den sekä kotimaisen kulutuksen että viennin kasvusta. Vuonna 1962 tuli voimaan uusi hintapoliittinen tukimuoto, pinta-alalisät.

Varsinaisten menojen erä »maatalouden tukeminen ja asutustoiminta» on pysytellyt melko vakaana. Tähän on syynä se, että nämä menot¹ loppujen lopuksi edustavat vain vähäistä osaa maatalouden rahoituksesta; toisaalta ovat samaan aikaan kasvaneet sekä tukipalkkiot että asutusrahaston menot.

Valtionapu kansa- ja oppikouluille kohosi jyrkästi vuonna 1956, osaltaan kustannustason nousun vuoksi. Valtionapua koskevien säännösten laajentaminen yhdessä kustannustason nousun kanssa aiheutti huomattavan kasvun vuosina 1960—1962. Tuki sairaalatoimelle on kasvannut jatkuvasti vuodesta 1957 lähtien. Sairaalalain, mielisairaslain ja tuberkuloosilain puitteissa on ryhdytty laajoihin valtakunnallisiin rakennusohjelmiin ja valtionavun perusteita on aika ajoin muutettu.

Hinnantasaustoinnasta aiheutui nettomenoa vuonna 1956 ja jälleen vuosina 1960—1961. Periaatteena on ollut, että tietyistä tuontitavaroista peritään maksuja, joiden avulla puolestaan suoritetaan korvauksia toisten hyödykkeiden kuluttajahintojen alentamiseksi. Valikoimaa on usein muutettu ja valtionatalouden rahoitusnäkökohdilla on myös ollut osuutensa.

Puolustusmenot ovat nousseet yli kaksinkertaisiksi, joskin niiden taso on kansainvälisesti katsoen vaatimaton. Vuonna 1962 sovittiin Neuvostoliitolta saatavalla luotolla ostettavaksi puolustustarvikkeita, mutta näistä hankinnoista suurin osa on siirtynyt seuraaviin vuosiin.

P ä ä o m a m e n o t on eritelty taulukossa 4. Niiden kehitys on ollut epätasaisempaa kuin varsinaisten menojen; hinta- ja ansiotasautomatiikka ei aiheuta samalla tavoin tasaista kasvupainetta, ja toisaalta juuri täällä voi sanoa löytyvän hallituksen käytettävissä olevaa »pelivaraa».

Taulukon neljä ensimmäistä erää edustavat reaalisisoituksia ja niistä ovat karkeasti luettavissa työllisyyden ylläpitoon käytetyt välittömät kustannukset. Sijoituksista valtion liiketoimintaan ovat tärkeimpiä ryhmiä Valtionrautateihin sekä Posti- ja lennätinlaitokseen tehdyt sijoitukset, joiden ansiota on voimakas kasvu vuonna 1957 sekä jälleen vuosina 1960—1962. Tie- ja vesirakennustoiminta, joka oli laajemmassa mitassa päässyt alkuun vuonna 1953, kasvoi jatkuvasti vuosina 1956—1959, minkä jälkeen korkeasuhdanne on kuvastunut näiden määrärahojen vähenemisenä.

Valtion antamien lainojen määrä ei ole kasvanut läheskään samassa suhteessa kuin muut valtion menot. Tämä johtuu mm. siitä, että yhä useampia työkohteita on ryhdytty pitämään valtion kannalta lopullisina menoina, mikä on mer-

1. Jo erän sisältö on tulkinnanvarainen. Tässä niihin kuuluvat valtion avustukset maanparannustoimintaan (11 Pl.X), maatalouden tukeminen (11 Pl.XV) lukuun ottamatta tukipalkkioihin sisällytettyjä määrärahoja sekä asutustoimintaan liittyvät varsinaiset menot (11 Pl.XVI). Käsite voisi yhtä hyvin olla laajempikin.

Taulukko 4. Pääomamenot ja -tulot, mmk

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Sijoitukset valtion liiketoimintaan	105	111	126	177	167	152	187	258	286
Koneiden ja kalustojen hankinnat	17	23	30	27	36	32	65	97	74
Uudisrakennustyöt	59	68	73	106	93	114	125	133	162
Tie- ja vesirakennustoiminta	120	126	175	219	263	337	320	285	293
Yhteensä	301	328	404	529	559	635	697	773	815
Valtion antamat lainat	212	228	254	265	243	257	273	237	270
Valtion ostamat osakkeet	5	25	30	24	0	5	26	50	44
Sijoitukset ja osuudet kansainvälisiin järjestöihin	—	13	1	8	—	16	3	2	7
Pika-asutus- ja maanhankintavelkasitoumusten kuoletus	4	5	8	4	3	2	5	10	7
Varmuusvarastojen lisäys	—	—	—	—	43	35	21	—	34
Valtion liikeyritysten ja virastojen varastoihin sidotut varat lisääntyneet	—	—	6	—	—	—	3	23	25
Valtion rahastoihin sidotut varat lisääntyneet (netto)	—	11	—	6	21	43	21	6	5
Pääomamenot	522	610	703	836	869	993	1 049	1 101	1 207
Valtion liikeyritysten poistot	9	12	14	16	19	23	28	32	38
Valtion omaisuuden myynnit	5	6	5	2	2	6	6	3	7
Takaisin maksetut lainat	27	31	30	44	37	88	57	63	70
Valtion liikeyritysten ja virastojen varastoihin sidotut varat vähentyneet	37	1	—	4	9	10	—	—	—
Valtion rahastoihin sidotut varat vähentyneet (netto)	44	—	9	—	—	—	—	—	—
Pääomatulot	122	50	58	66	67	127	91	98	115

kinnyt rahoitusmuodon muuttumista. Lainoja myönnetään rakennus- ja asutus-toimintaan — mainittakoon aravalainat, kansakoululainat, erilaiset asutuslainat, työllisyyslainat, vientimaksulainat sekä pienteollisuuslainat. Työllisyyslainoja investointitarkoituksiin myönnettiin eniten vuosien 1956—1957 laskusuhdanteen aikana. Sen jälkeen niiden määrä on laskenut mm. siitä syystä, että niiden rinnalla on käytettävissä muita lainamuotoja (lähinnä vientimaksulainat sekä muut ns. momenttilainat). Sitä paitsi on vuoden 1962 alusta valtioneuvoston päätöksen mukaan työllisyysvaikutus otettava soveltuvilta kohdoin huomioon muitakin kuin työllisyyslainoja myönnettäessä, joten itse asiassa koko lainananto voidaan rinnastaa työllisyyden ylläpitoon tarkoitettuihin menoihin.

Valtion ostamilla osakkeilla tarkoitetaan valtioneemmistöisten osakeyhtiöiden osakepääoman korotuksia sekä uusien yhtiöiden perustamista. Näillä määrärahoilla on pantu käyntiin mm. voimalaitoshankkeita sekä puunjalostus-, teräksenjalostus- ja kaivannaistoimintaa. Valtioneemmistöiset osakeyhtiöt ovat samaan aikaan saaneet myös huomattavia lainoja valtiolta.

Sijoitukset ja osuudet kansainvälisiin järjestöihin käsittävät Kansainvälisen Valuuttarahaston jäsenosuuksia. Maailmanpankin jäsenosuusmaksuja ei niihin sisälly, koska ne on hoidettu Suomen Pankin kautta. Vuodesta 1960 lähtien on maksettu myös Kansainvälisen Kehittämisyjärjestön jäsenmaksua. Vuonna 1962 ostettiin 5 milj. markalla Yhdistyneiden Kansakuntien obligaatioita.

Maan puolustusvalmiuden turvaamiseksi valtio sai vuonna 1958 Suomen Pankilta 100 milj. markan suuruisen luoton strategisten varmuusvarastojen hankkimiseksi. Luotto käytettiin vuosina 1958—1960 ja sen kuoletus aloitettiin jo vuonna 1959. Uusi 30 milj. markan varmuusvarastointilaina saatiin ja käytettiin vuonna 1962.

Varastoja on lisätty vasta tarkasteluajanjakson loppupuolella. Sen sijaan valtion rahastoihin tiettyjä tarkoituksia varten sidotut varat ovat nettomääräisesti enimmäkseen kasvaneet. Näitä varoja on lähinnä sidottu valtion viljavaraston rahastoon, kauppa- ja teollisuusrahastoon, hinnantasausrahastoon ja asutusrahastoon.

5. Tulot

Varsinaiset tulot on esitetty taulukossa 5 ja sen täydennykseksi taulukossa 6 esitetään suhdelukuja verotuksen koostumuksesta.

Taulukossa 7 eritellään tulo- ja omaisuusveron kertymistä.

Tulo- ja omaisuusveron tuotto — neljäsnes koko verotuloista — on pysytellyt jatkuvasti sangen korkeana. Hintatason noustessa on progressiivista asteikkoa alennettu vuosina 1954, 1956, 1958 ja 1961. Selvimmin tämä näkyy taulukossa 5 vuosilta 1958 ja 1961, jolloin veron nettotuotot jäivät edellisvuotisia alhaisemmiksi. Vastapainoksi joutuivat varakkaammat yksityiset henkilöt maksamaan lisäveroa vuonna 1957.

Taulukko 5. Varsinaiset tulot, mmk

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Tulo- ja omaisuusverot	434	489	601	658	556	662	766	755	915
Tulo- ja omaisuusvero (netto)	425	479	591	645	541	646	748	739	896
Perintö- ja lahjavero	6	7	7	9	10	11	12	10	12
Apteekkimaksut	3	3	3	4	5	5	6	6	7
Liikeyrikkövero	573	498	605	697	657	752	888	998	1 062
Tulot alkoholiliikkeestä	173	195	200	213	215	230	256	286	313
Tullitulot	190	263	404	407	398	420	456	466	458
Muut kulutusverot	144 ¹	152	173	204	293	369	406	430	517
Tupakkavalmistevero	105	112	132	151	175	192	202	206	228
Nestem. polttoaineiden valmistevero	—	—	—	1	58	112	132	147	162
Auto- ja moottoripyöräverot	—	—	—	9	17	15	19	20	67
Makeisvalmistevero	15	18	19	20	17	18	19	20	22
Mallasjuomavero	9	9	9	9	10	10	10	11	12
Virvoitusjuomavero	4	6	6	7	8	8	8	9	8
Väkiiviina- ja marjaviinivero	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Autokumirenkaiden valmistevero	2	3	3	3	2	3	3	4	4
Tulitikkuvero	3	3	3	3	5	5	5	5	5
Ravintorasvojen valmistevero	—	—	—	—	—	5	7	7	8
Leimaverot	67	82	89	104	119	142	164	183	200
Nettotulo hinnantasaustoinnasta	40	76	—	60	67	39	19	—	7
Lapsilisä- ja kansaneläkemaksut	187	209	215	209	240	266	302	331	388
Muut veronluonteiset tulot	49	38	39	80	189	47	43	50	56
Verot ja veronluonteiset tulot yhteensä	1 857	2 002	2 326	2 632	2 734	2 927	3 300	3 499	3 916
Korot, osingot ja osuudet	35	38	45	56	64	72	79	85	98
Liikeyritysten nettovoitto	52	39	—12	3	34	33	70	60	3
Muut varsinaiset tulot	65	67	84	81	91	92	102	119	128
Varsinaiset tulot	2 009	2 146	2 443	2 772	2 923	3 124	3 551	3 763	4 145

1. Sisältää 5 mmk kahviveroa, jonka kantaminen lopetettiin maaliskuussa 1954.

Yhtiöveron suuruus oli 1950-luvun alkupuolella ollut useimmiten 32 %. Vuosilta 1954—1955 se korotettiin taannehtivasti 38 prosenttiin, mutta alennettiin takaisin vuodelta 1956. Vuonna 1957 tuli jälleen »väliaikaisesti» voimaan 38 %, josta muodostui nyt pysyvä pohjanoteeraus. Valtiontalouden vaikeuksien vuoksi säädettiin yhtiöille progressiivista lisäveroa vuosina 1959 ja 1962; edellisellä kerralla veroprosentiksi tuli korkeintaan 45, jälkimmäisellä 50. Toisaalta on mainittava muutamia huojuksia, kuten poisto-oikeuksien laajentaminen talvikausina 1958/60.

Liikevaihtoverosta on muodostunut eräs valtiontalouden kulmakivi. Vuoden 1950 perusteellisen reformin jälkeen se on säilyttänyt suurin piirtein nykyisen muotonsa yli vuosikymmenen ajan, kunnes tätä kirjoitettaessa — 1963 — sen hetki näyttää lyöneen. Verolla on ollut taipumus kasvaa keskimäärin valtion tuloja nopeammin, mutta sen vastapainoksi on veron tuottoa pyritty pitämään suurin piirtein vakiona vähentämällä silloin tällöin veronalaisten tavaroiden joukkoa.

Veron tuotto aleni suuresti vuonna 1955, kun suuri joukko tekstiilejä sekä sahatavara oli edellisenä vuonna vapautettu liikevaihtoverosta. Joulukuusta 1955 lähtien tuli tuottoon jälleen uusi vähennys, kun hyväksyttiin laki liikevaihtoveron palautuksista rakennustoiminnassa, mikä merkitsi noin 20 milj. markan vuosivähennystä. Vuonna 1956 valtiontalouden maksuvaikeuksien johdosta palautettiin liikevaihtovero eräille kangastavaroille. Vuonna 1957 veron tuotto nousi siitä syystä, että sen kantoa nopeutettiin kuukaudella, mikä merkitsi noin 35 milj. markan lisätuloa. Samana vuonna alennettiin veroprosenttia investointitavaroiden osalta.

Vientiteollisuus ja sen raaka-aineet olivat yleensä liikevaihtoverosta vapaita, mutta puunjalostusteollisuudessa käytetyt sellaiset kemikaalit, jotka eivät tulleet sisältymään fyysisinä ainesosina lopputuotteeseen, olivat veronalaisia. Vuodesta 1954 lähtien asiaan saatiin yksivuotisilla laeilla korjaus, niin että tietyt, ensikäytössä kuluvat kemikaalit saivat vuodeksi kerrallaan verovapauden, paitsi vuoden 1958 alkupuolella sekä vuonna 1959. Tämä ns. ensikäytön periaate vakiinnutettiin pysyvällä lailla vuonna 1960.

Muutokset liikevaihtoveron tuotossa ovat osittain myös johtuneet muutoksista tuonnin ja kotimaisten tavaroiden kesken. Tuonnin osuus on tässä kasvanut voimakkaasti. Vuonna 1954 tuontitavaroiden osuus liikevaihtoverosta oli noin 24 %, vuonna 1962 jo lähes 40 %.

Tullitulot nousivat jyrkästi vuoteen 1956 asti. Tullitariffeja korotettiinakin vuosiksi 1955 ja 1956. Tariffien uudelleen järjestely suoritettiin vuonna 1960, mutta sillä ei ollut sanottavampaa vaikutusta tullin tuottoon. Sen sijaan kahvitullin alentaminen kesällä 1961 sekä EFA-sopimuksesta johtuvat asteittaiset tullialennukset samasta vuodesta alkaen ovat vähentäneet absoluuttisestikin tullin tuottoa viime vuosina. Vuoden 1962 lopulla siirryttiin eräistä tullinalaisista

tavaroista kantamaan Maatalouden markkinoimisrahastolle tuloutettavia tuontimaksuja; nämä tulot on tässä vielä luettu tullituloihin.

Ylimääräinen moottoriajoneuvovero tavanomaisen tullin lisäksi säädettiin erään valtiontalouden tervehdyttämisohjelman yhteydessä kesällä 1957. Seuraavana vuonna se korvattiin vakinaisella auto- ja moottoripyöräverolla, jota hieman lievitettiin vuodesta 1959 lähtien. Tähän tuli korotus kesäkuussa 1962, kun vero tehtiin progressiiviseksi eri hintaluokkiin kuuluvien autojen osalta. Sen tuotto kolminkertaistuikin edellisestä vuodesta.

Tulot Alkoholiliikkeestä — ylijäämä sekä Alkon maksama tulo- ja omaisuusvero — ovat osoittaneet tasaista nousua. Suhdanteiden heilahtelutkaan eivät paljoa vaikuta. Muuttumattomin hinnoin on alkoholinkulutuksen tulojousto arvioitu suuremmaksi kuin yksi. Hintoja on koroteltu sekä alkoholipoliittisista syistä että valtiontalouden tilan sitä vaatiessa.

Heinäkuussa 1957 tuli voimaan nestemäisten polttoaineiden valmistevero, kun kotimainen jalostustoiminta oli alkanut. Veroa korotettiin vuonna 1959, jolloin vastaavia tullimaksuja alennettiin. Muista valmisteveroista mainittakoon, että tupakkaveroa korotettiin kahteen otteeseen vuonna 1957 ja laskettiin lähinnä indeksiteknillisistä syistä vuonna 1961. Viimeinen korotus tapahtui kesän 1962 saneerausohjelman yhteydessä.

Lapsilisä- ja kansaneläkemaksut, jotka kannetaan prosentteina maksetuista palkoista, kuvastavat jossain määrin palkkasummassa tapahtuvia muutoksia.¹ Vuosina 1954—1955 tämä vero oli 5 % palkoista. Vuoden 1956 yleislakkoon liittyvien järjestelyjen yhteydessä lapsilisien osuutta vähennettiin yhdellä prosenttiyksiköllä, joten lapsilisä- ja kansaneläkemaksujen osuudeksi tuli 4 %. Kansaneläkeosuutta puolestaan nostettiin vuoden 1958 alusta, joten maksu kohosi 4 ½ prosenttiin ja vuoden 1962 kesällä 5 prosenttiin.

Muihin veronluonteisiin tuloihin sisältyy devalvaation johdosta koottuja vientimaksuja 36 milj. mk vuonna 1957 ja 152 milj. mk vuonna 1958. Puolet tästä käytettiin vakauttamislainan kuoletuksen Suomen Pankille ja toinen puoli käytettiin halpakorkoisten lainojen myöntämiseen vientiteollisuuden rakentamista ja laajentamista varten.

Valtion liikeyritykset tuottivat nettovoittoa kaikkina muina vuosina paitsi 1956, jolloin puutavaran heikkenneet vientisuhdanteet vähensivät valtion metsätuloja ja myös rautateiden vajaus suureni. Muina vuosina liikeyrityksistä koituva voitto on suureksi osaksi ollut valtion metsätalouden ansiota.

Tulo- ja omaisuusveron osalta ei paljoakaan johtopäätöksiä voi vetää nettotuottoa koskevista luvuista. Kuten tunnettua, valtio kerää veroa myös kuntien sekä Kansaneläkelaitoksen ja nykyisin myös seurakuntien puolesta ja tilittää määrääkoina niille kuuluvat osuudet. Vuoteen 1959 asti valtio keräsi täten

1. Vastaavuus ei ole aivan tarkka, koska veromerkkien myynnissä on arvioitava jakautuma näiden suoritusten ja veron ennakonpidätysten kesken.

Taulukko 7. Tulo- ja omaisuusvero, mmk

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Bruttotuotto	921	1 007	1 174	1 325	1 293	1 465	1 979	2 262	2 542
Palkanpidätykset	462	523	629	700	715	819	984	1 071	1 237
Veromerkkien myynti	101	113	121	129	126	141	167	179	190
Verolippuennakot	235	244	267	336	312	367	611	699	819
Jäännösvero	96	113	138	134	111	121	133	235	246
Erittelemättä	27	14	19	26	29	17	84	78	50
Vähennyserät	496	528	583	680	752	819	1 230	1 523	1 646
Kunnanverot	434	453	510	569	596	675	942	1 051	1 162
Kirkollisverot	—	—	—	—	—	—	64	79	88
Kansaneläkemaksut	29	25	27	40	64	64	103	108	120
Veronpalautukset	33	50	46	71	92	80	121	285	276
Nettotuotto	425	479	591	645	541	646	749	739	896
Maksuunpantu tulo- ja omaisuusvero (ko. vuoden tulosta ja omaisuudesta)	448	518	508	589	530	638	690	710	..

kuntien puolesta yksityisten henkilöiden tuloveron. Vuodesta 1960 lähtien, jolloin veronkantojärjestelmää perusteellisesti muutettiin, valtio on kerännyt kaiken kunnanveron, siis myös yritysten maksaman, sekä kirkollisveron. Yritykset maksoivat aikaisemmin veroa ennakkolipuilla neljä kertaa vuodessa, nyt kuusi kertaa. Samaten valtio suoritti aikaisemmin kunnille ja kansaneläkelaitokselle näiden osuuden neljä kertaa vuodessa, mutta nyt on näille sekä seurakunnille suoritettu maksuja kerran kuussa. Täten on osaltaan pyritty tasamaan valtion kassaa koskevia kausivaihteluita. Valtio hyötyi reformista silläkin tapaa, että se vuodelta 1960 sai tavallaan yhden kuukauden »anteeksi». Reformi näkyy taulukossa 7 sekä brutto- että vähennyserien huomattavana kasvuna. Nettotuottoon vaikuttaa aika tavalla se, millä tavoin jäännösveron kertyminen ja veronpalautusten maksu ryhmittyy vuodenvaihteen ympärille.

Taulukon alimmalla rivillä on esitetty valtion tulo- ja omaisuusveron maksuunpantu määrä kunkin vuoden tuloista ja omaisuudesta. Vuodesta 1956 lähtien se on säännöllisesti ollut pienempi kuin saman vuoden nettokertymä.

P ä ä o m a t u l o j e n kertymistä kuvaavat luvut esitettiin taulukossa 4 pääomamenojen rinnalla. Tämän ryhmän merkitys on vähäinen, jos valtionlainoja ei lueta siihen mukaan. Valtion liikeyritysten poistot ovat vuosittain kasvaneet lähinnä sen johdosta, että poistojen suuruus on pyritty laskemaan todellisen arvonvähennyksen mukaan.

Valtiolle takaisin maksetuissa lainoissa näkyy suuri kertaluonteinen hyppäys vuonna 1959. Tämä on sikäli kirjanpidollinen seikka, että erään kuuluu muuan 32 milj. markan kuoletus, joka saatiin Suomen Pankilta vuoden 1954 Neuvostoliiton kultalainan kuoletukseksi. Määrä maksettiin edelleen Neuvostoliitolle ja se esiintyy siten myös budjetin menopuolella.

Valtion kassatilannetta kevensi olennaisesti vuonna 1954 se, että sekä varastoihin että rahastoihin sidottuja varoja saatiin huomattavasti vapautetuiksi. Samaa ei jälkeempään ole tässä mitassa tapahtunut.

6. Lainanotto, kuolelut ja valtion velka

Taulukossa 8 on esitetty valtion velkaa kuvaavat luvut tarkasteluajanjaksolta. Ulkomainen velka on moneen otteeseen vähentynyt ja vuoden 1957 suuri nousu johtuu kokonaan devalvaatiosta. Neuvostoliitolta saatuja luottoja nostettiin vuosina 1955 ja 1956 sekä jälleen vuosina 1960—1962. Vuonna 1962 otettiin lisäksi Sveitsin markkinoilta lainaa 22 milj. markan edestä.

Obligaatio- ym. pitkäaikaiset kotimaiset lainat ovat tarkasteluajanjaksona nousseet lähes kolminkertaisiksi. Lisäys oli suurin vuosina 1959 ja 1962. Seuraavassa asetelmassa esitetään kunkin vuoden kotimaisen lainanoton — taulukon 1 kohdasta 4 — jakautuminen karkeasti kahteen rahoittajaryhmään: rahalaitokset sekä »yleisö». Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvat myös Kansaneläke-

Taulukko 8. Valtionvelka vuosien 1954—1962 lopussa, mmk

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
1. Ulkomainen velka	621	613	615	818	790	766	744	791	803
Lainat	536	541	543	728	700	631	609	656	668
Kansainväliselle Valuuttarahastolle annetut velkakirjat	85	72	72	90	90	135	135	135	135
2. Kotimainen velka (brutto)	654	704	770	758	781	911	884	859	1 065
Obligaatio- ym. pitkäaikaiset lainat	361	430	507	529	572	654	708	750	906
Lyhytaikainen vekseliluotto	5	—	—	—	12	41	30	24	61
Korvaus- ym. velkasitoumukset ¹	88	68	71	74	73	65	44	26	18
Vekseliluoton vakauttamislaina	200	200	175	138	69	69	38	13	—
Varmuusvarastointilainat	—	—	—	—	43	68	36	7	30
Investointitilit	—	6	17	17	12	14	28	39	50
3. Kassasaatavat (—)	—157	—147	—104	— 59	— 98	—141	—210	—150	—175
Nettosaatavat Suomen Pankilta ²	—137	— 80	— 82	— 34	—110	— 73	— 60	1	— 5
Lyhytaikainen velka Postisäästöpankille (+)	186	168	210	172	232	149	114	166	160
Valtion kassavarat	—206	—235	—232	—197	—220	—217	—264	—317	—330
4. Kotimainen velka (netto), (2+3)	497	557	666	699	683	770	674	709	890
5. Koko valtionvelka (1+4)	1 118	1 170	1 281	1 517	1 473	1 536	1 418	1 500	1 693

1. Ilman indeksikorotuksia.

2. Ilman vekseliluoton vakauttamislainaa ja varmuusvarastointilainoja, jotka on luettu varsinaiseen velkaan.

laitos sekä valtion yhtiöt. Rahalaitoksiin kuuluvat liikepankit, säästöpankit, osuuskassat, Postisäästöpankki sekä Suomen Pankki.

	Rahalaitokset	Yleisö	Yhteensä
1954	59	53	112
1955	23	85	108
1956	—	119	119
1957	36	42	78
1958	143	20	163
1959	185	22	207
1960	122	65	187
1961	105	70	175
1962	199	168	367

Asetelmasta huomataan näiden kahden ryhmän suhteiden vaihtelevan huomattavasti vuodesta toiseen. Aivan viime vuosina näytään pyrityn siihen, että noin puolet valtion obligaatiolainoista myytäisiin suoraan yleisölle — jos nimittäin otetaan huomioon, että vuodesta 1958 lähtien rahalaitoslainoihin sisältyvät myös Suomen Pankilta nostetut varmuusvarastointilainat. Yleensä tämä suhde riippuu siitä, minkälainen sopimus kunakin vuonna saadaan aikan rahalaitosten ja valtion välillä. Rahalaitokset pyrkivät siihen, että lähes koko luontotarve voitaisiin tyydyttää yksinomaan niiden kassoista, jolloin valtio ei lainkaan tulisi kilpailemaan talletusmarkkinoille, mutta näin pitkälle harvoin mennään. Vuonna 1956 neuvottelut jäivät sellaiseen pisteeseen, että kaikki liikkeelle lasketut obligaatiot olivat yleisölle tarkoitettuja. Tälle vastakkaismerkkinen oli vuosien 1958—1959 tulos, jolloin lähes 9/10 lainantarpeesta saatiin pankeilta. Jälkimmäisen vuoden yleisölainoista mainittakoon 9 milj. markan valuuttamarkkalaina ulkomaalaisilta markkamääräisten sulkutilien haltijoilta.

Lyhytaikainen vekseliluotto on vaihteleva erä, joka saattaa suurestikin muuttua vuoden sisällä. Vuodenvaihteen saldon suuruus on täten melko sattumanvarainen. Siihen on luettu mukaan myös Valtion viljavaraston toimintaansa varten ottamat lyhytaikaiset luotot. — Korvaus- sekä velkasitoumusten nimellisarvo on tarkasteluajanjakson aikana tasaisesti laskenut, niin että valtion velassa sillä ei enää ole paljoakaan merkitystä. Niitä lunastetaan kuitenkin nimellisarvoa huomattavasti korkeampaan arvoon, koska ne ovat indeksiin sidottuja.

Taulukossa 8 on pitkäaikainen velka Suomen Pankille — vekseliluoton vakauttamislaina sekä varmuusvarastointilainat — esitetty erikseen kotimaisen velan yhteydessä. (Taulukossa 1 edellisen lainan muutokset esiintyivät kohdassa 8, nettovelka Suomen Pankille, mutta varmuusvarastointilainat ja niiden kuolelutukset luettiin siellä kohtiin 4 ja 5.) Vekseliluoton vakauttamislaina syntyi vuonna 1953, jolloin siihenastiset valtion Suomen Pankilta saamat vekselit vakautettiin yhdeksi ja samaksi lainaksi, jota valtion tuli joka vuosi kuolettaa. Kireän rahatilanteen vuoksi ei kuoletuksia suoritettu vuonna 1955. Vuoden 1958

suuri kuoleetus taas johtui siitä, että osa vientimaksuvaroista käytettiin tämän lainan kuoleutukseen.

Vuonna 1955 säädetyin investointirahastoja koskevan lain mukaan liikeyritykset saivat tallettaa varojaan Valtiokonttoriin korkoa ja verohelpotusta vastaan, jos ne suostuivat käyttämään näitä varoja vain valtioneuvoston erikseen määrääminä aikoina. Tehtyjä investointitalletuksia saatiin nostaa laskusuhdanteen aikana 1958. Niiden määrä on sen jälkeen huomattavasti kasvanut, kunnes nostoja on taas sallittu vuonna 1963.

Todettakoon tässä yhteydessä se pitkän ajanjakson kehityspiirre, että valtiontalouden rahoituksessa on kasvavassa määrin turvauduttu lainarahoitukseen. Valtion menot ovat kasvaneet yli kaksinkertaisiksi tarkasteluperiodin aikana ja valtion kotimaasta kunakin vuonna saamiin lainojen määrä runsaasti kolminkertaiseksi. Sinänsä ei tässä ole mitään arveluttavaa; kansainvälisen mittapuun mukaan valtionvelka on yhä varsin vaatimaton ja valtion ns. tuloa tuottavat pääomamenot ovat huomattavasti suuremmat kuin samanaikainen uusien lainojen määrä. Jos vielä osa valtion tuloa tuottamattomista hallinnollisista pääomamenoista katsottaisiin senlaatuiseksi, että niiden välitön ja pakollinen rahoitustaakka tulisi jakaa useamman vuoden ja sukupolven kesken (verojen sijasta pyrittäisiin siis turvautumaan lainarahoitukseen), olisi varojen käytön kannalta paljonkin sijaa lainanoton lisäämiselle. Tätä varten olisi kuitenkin nykyisellään melko jäykkien pääomamarkkinoidemme kapasiteettia ja liikkuvuutta saatava parannetuksi. Muutoin käy helposti niin, että valtio varoja tarvitessaan joutuu tarjoamaan liikkeelle laskemilleen obligaatiolainoille yhä parempia ehtoja saadakseen ne kaupaksi; välistä näyttävät ehdot olleen jopa tarpeettomankin edullisia. Tämä on omiaan aiheuttamaan häiriöitä maan rahavirtojen muussa normaalissa kulussa. Nimenomaan se vaikeuttaa toimintakykyisten markkinoiden luomista pitkäaikaiselle pääomalle eikä aina muutoinkaan ole sopuisuudessa rahapolitiikan samanaikaisten tavoitteiden kanssa.

Bruttovelan lisäksi on otettava huomioon samanaikainen lyhytaikaisten saatavien ja velkojen tila. Kun taulukossa 8 kassasaatavat vähennetään kotimaisesta velasta, päädytään velan nettosummaan, eräänlaiseen likviditeettikuvaajaan.

Lyhytaikaiset nettosaatavat Suomen Pankilta käsittävät tässä asetelmassa valtion shekkitilin — matkalla olevista lunastamattomista shekeistä koituvine korjauksineen — vientimaksutilin sekä eräitä kansainvälisten järjestöjen jäsenosuusvelvoitteita. Nämä saatavat kääntyivät velaksi ainoastaan vuonna 1961 — jolloin kuitenkin vakauttamis- ja varmuusvarastointilainoja suuresti kuoleutettiin.¹

1. Jos halutaan esittää valtion koko nettoasema Suomen Pankkia kohtaan, on lukuihin lisättävä vekseliluoton vakauttamislaina sekä varmuusvarastointilainat. Siten laskettuna valtiolla on kaikilta vuosilta nettovelkaa Suomen Pankille.

Lyhytaikainen velka Postisäästöpankille, joka käsittää postitoimipaikoissa valtiolla »lainassa» olevat Postisäästöpankin tilivarat, ei keskimäärin ottaen ole lainkaan kasvanut. Trendinomaista kasvua ei myöskään ole havaittavissa valtion kassavaroissa, joiden määrä on vaihdellut 200 milj. markan tienoilla. Toisaalta laajeneva talous edellyttäisi laajempia liiketoimikassoja, toisaalta sekä rahoitustilanteen kiristyminen että maksutekniikan kehitys ovat olleet omiaan vähentämään käteiskassojen määrää.

Valtion maksuvalmiuden heikkeneminen on huomattavissa siitä, että kotimainen nettovelka on kasvanut huomattavasti nopeammin kuin bruttovelka, ts. kassasaatavien merkitys vähennyseränä on pienentynyt. Huomattakoon erityisesti vuodet 1957—1958 sekä 1962, jolloin kassasaatavien taso poikkesi olennaisesti naapurivuosista.

Mainittakoon vielä, että valtionlainojen kuoletukset (taulukon 1 kohta 5) ulkomaille olivat erityisen suuret vuonna 1959, jolloin Neuvostoliiton laina erääntyi maksettavaksi. Kotimaisten kuoletusten määrä on noussut suunnilleen samassa tahdissa kuin pitkäaikainen lainanotto.

7. Kuukausikehitys

»Puhdistettuja» kuukausilaskelmia valtion tuloista ja menoista ei ole suoritettu niin yksityiskohtaisesti kuin vuosilaskelmat; vähenevän rajahyödyn laki valitsee. Tuloista on yleensä saatavissa tarkempia tietoja kuin menoista, ja samoin voidaan eri tietä laskea kassa-aseman muutos tarvitsematta tähän tietoa kaikista tuloista ja menoista. Kun menoistakin on poimittu esiin tärkeimmät erät, ratkeaa muiden menojen yhteenlaskettu määrä näiden tietojen perusteella jäännöseränä.

Kuukausitietojen tulkinnassa on huomattava, että valtiontaloudessa esiintyy melkoisen suuria ja säännönmukaisia kausivaihteluita. Kuvioon 1 on piirretty tulojen (ilman lainoja) ja menojen (ilman kuoletuksia) erotus tarkasteluajanjakson jokaiselta kuukaudelta.

Ensimmäiseksi on mainittava, että tämä erotus tammikuun ja joulukuun osalta saattaa olla hyvinkin sattumanvarainen vuodenvaihteen tilitapahtumien johdosta. Joulukuussa valtiolle kertyy suuriakin kausiluonteisia tuloja, mm. I erä tulo- ja omaisuusveron jäännösverosta. Toisaalta valtio maksaa kunnille niiden ennakko-osuuksien lisäksi tulevia tasausmaksuja sekä — vuodenvaihteen yli — veronpalautuksia.

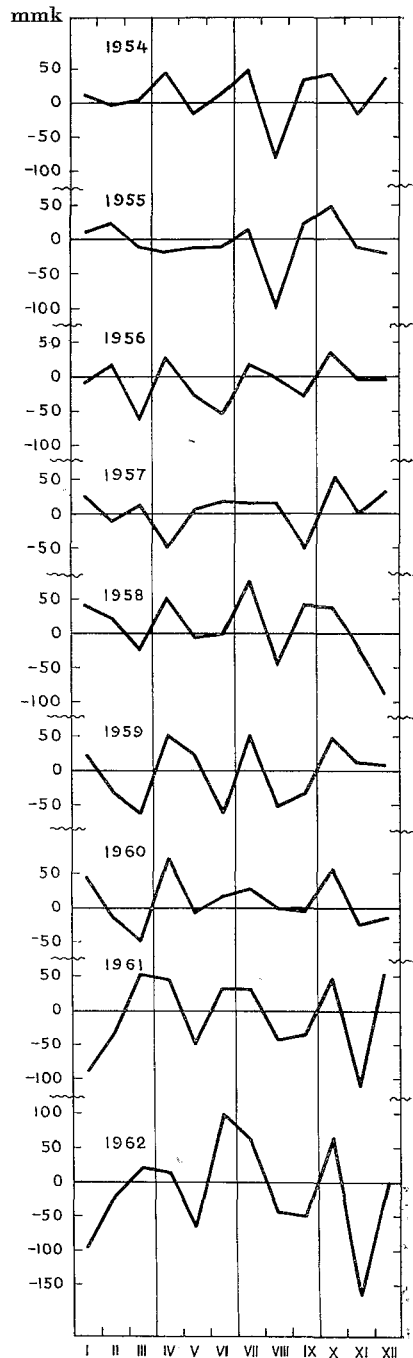
Ennen vuoden 1960 veroreformia valtiontaloutta rasittivat joka neljännesvuoden lopussa maksettavat kuntien ja Kansaneläkelaitoksen vero-osuudet. Toisaalta yhtiöt maksoivat vuosina 1954—1959 verolippuennakkonsa samoina kuukausina; maalisk., kesä-, syys- ja joulukuussa, ja nämä kuukaudet eivät

täten läheskään aina ole muodostuneet vajauksellisiksi. Verotuksen kausivaihtelut tasaantuivat huomattavasti reformin johdosta; nyt yhtiöt suorittavat ennakkomaksunsa kuusi kertaa vuodessa ja valtio kuukausittain.

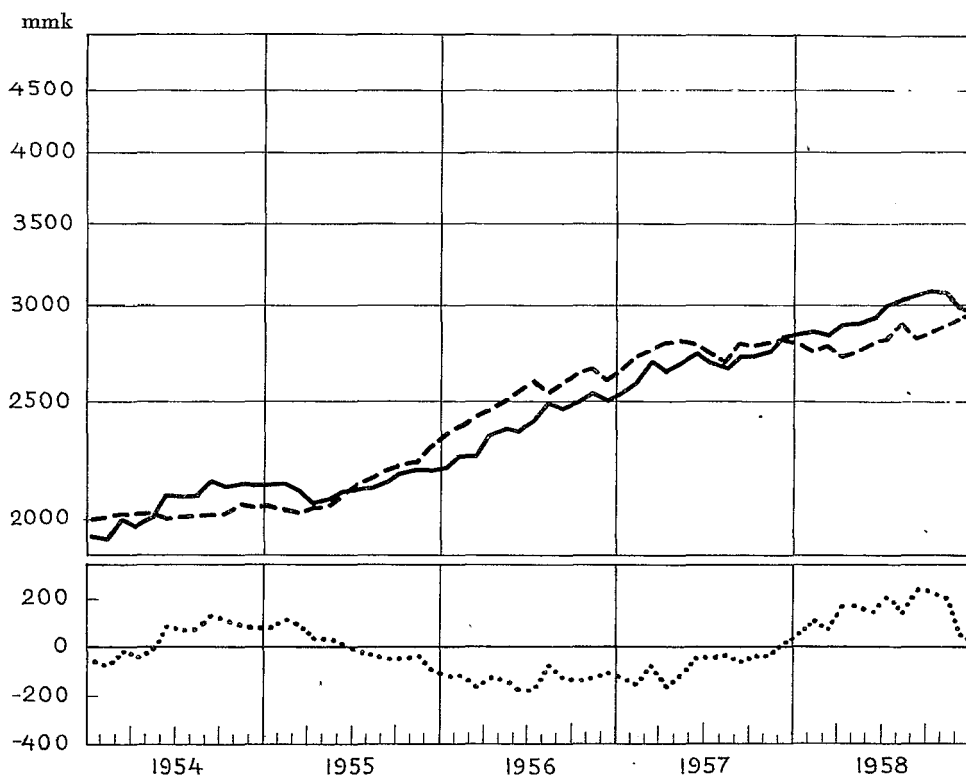
Vuosineljännesten keskimmäiset kuukaudet — helmi-, touko-, elo- ja marraskuu — ovat usein vajaukselliset lapsilisien maksun johdosta. Nykyisellään tämä merkitsee jo noin 74 milj. markan menoa kerrallaan. Elokuussa ovat vajuusta aikaisemmin lisänneet myös korvauslainojen kuolelutukset.

Valtiontalouden hoidossa on pyrkimyksenä ollut tasata kassaa rasittavia kausivaihteluita, mihin veroreformikin tähtäsi. Samaa päämäärää palvelee se, että tiedossa oleviin suuriin maksuihin pyritään varautumaan ennakolta. Osa maksuista on tietenkin senlaatuista, että suorituksen ajankohta on viranomaisen harkinnassa. Valtion shekkitili saattaakin vaihdella huomattavasti — jopa yli 100 milj. markkaa viikon kuluessa. Myös pyritään pitkä- ja lyhytaikaisen luoton saanti sopeuttamaan kassatilanteen vaatimuksiin.

Yleisön obligaatiolainoja lasketaan tavallisesti liikkeelle vuoden alkukuukausina ja »hengähdystauon» jälkeen sekä rahantarpeesta riippuen uudelleen syksyllä. Nimetyiltä lainanantajilta — kuten Kansaneläkelaitos, valtionenemmistöiset osakeyhtiöt tai Helsingin kaupunki, tavallisimpia mainitaksemme — voidaan paremmin järjestää lainaa tietyksi ajankohdaksi, usein esim. elokuun kattamiseksi tai marras-joulukuun varaksi.

Kuvio 1. Tuloenemmyys (+)
tai menoenemmyys (-)
kultakin kuukaudelta

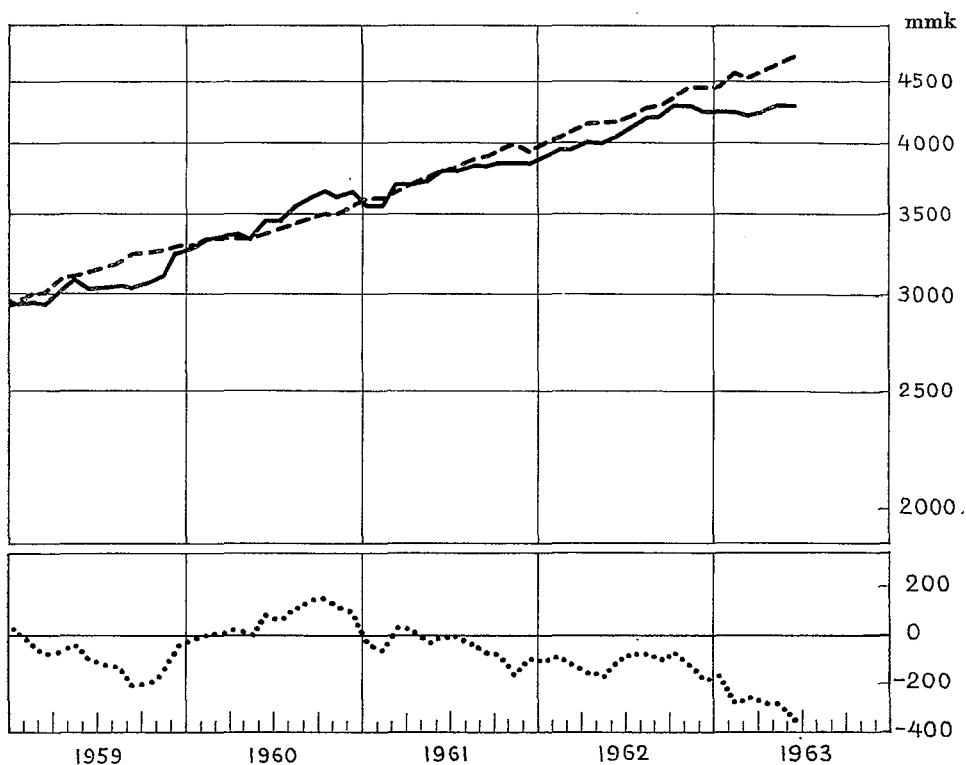

Kuvio 2. Tulot (ilman lainoja) ja menot (ilman kuoletuksia)

— Tulot (log.ast.) - - - - Menot (log.ast.)

Kuviossa 2 esitetään valtion tulojen (ilman lainoja) sekä menojen (ilman kuoletuksia) kehitys siten, että toisiaan seuraavat 12 kuukauden summat on merkitty viimeisen kuukauden kohdalle. Säännöllisten kausivaihteluiden osuus on täten poistunut. Kuvion alaosaan on piirretty tulo- ja menokäyrän välinen pystysuora etäisyys, joka kuvaa tulo- tai meno- enemmyyttä 12 kuukauden jaksolta. Kuvio on ulotettu kesäkuuhun 1963 asti.

Kuviosta käy ilmi tilanteen paraneminen vuoden 1954 loppupuolella tulojen kasvun johdosta. Saman vuoden pisteostot kuitenkin lisäsivät menojen kasvuvauhtia ja pysäyttivät tulojen kasvun seuraavaksi vuodeksi. Huhtikuussa 1955 maksetut liikevaihtoveron palautukset pudottivat ratkaisevasti tulojen tasoa. Menovoittoisuutta jatkui aina vuoden 1957 lopulle, jolloin laskusuhdanne jo oli selviö. Käännekohta tulojen ja menojen suhteessa sekä sitä seuraava vuoden 1958 säästöluonteisuus käyvät selvästi ilmi kuviosta. Sahauksellinen vuorottelu

12 kuukauden summa jakson viimeisenä kuukautena

..... Tulojen ja menojen erotus (aritm.ast.)

tulo- ja menokuvaajien välillä jatkui vuosina 1959–1960, mikä näkyy myös erotuksen kuvaajassa.

Vuoden 1960 lopulla menovoittoisuus pääsi jälleen vallalle ja jatkui enenevänä kesään 1962 asti — vrt. erotuksen kuvaajaa — kunnes kesän 1962 vaikkauttamisohjelma pysäytti laskun väliaikaisesti.

YLEISÖN LIKVIDITEETTI SUOMESSA VUOSINA 1948—1962

Markku Puntila

Tässä selvityksessä tarkastellaan yleisön hallussa olleiden likvidien varojen kehitystä Suomessa vuosina 1948—1962. Tarkastelun kohteeksi on otettu näiden varojen suhteellinen runsaus, jota mitataan niiden määrän ja kansantulovirran välisellä suhteella. Tästä suhteesta käytetään nimitystä likviditeetti.

Yleisön likviditeettikäyttäytyminen on olennainen osa yhteisön taloudellista käyttäytymistä ja se on yksi keskeisistä rahamarkkinoihin vaikuttavista tekijöistä. Yleisön likviditeetin kehityksen kuvaaminen ja tähän kehitykseen vaikuttavien tekijöiden hahmotteleminen ovat tämän selvityksen tehtävänä.

I. Käytetyt käsitteet

1.1. Likvidit varat

Varallisuudenmuodon likvidiydellä tarkoitetaan sitä nopeutta ja helppoutta, millä se on yleisesti vaihdettavissa muiksi sijoituskohteiksi. Kunkin varallisuudenmuodon likvidiys on ominaisuus, joka saattaa suuresti vaihdella ajasta ja yhteisöstä toiseen. Kun lähes kaikki varallisuuden muodot ovat jossain määrin likvidejä, on rajan vetäminen likvidien ja epälikvidien varojen välille harkinnanvarainen.

Useita analyyttisiä yhteyksiä ajatellen on tarkoituksenmukaista rajoittaa likviditeettitarkastelu rahoitusvarallisuuteen, joka jää kansantulolaskelmien veraten selvästi rajatun alueen ulkopuolelle. Pyrittäessä tästä edelleen supistamaan tarkastelun piiriä varoihin, joiden hallussapito ratkaisevasti perustuu niiden likvidiyteen, joudutaan ratkaisu tekemään pitäen silmällä sekä ongelmanasettelua että institutionaalisia olosuhteita.

Kun tämän selvityksen taustalla ovat erityisesti Suomen rahamarkkinain ja reaalityaloudellisen kehityksen välisten yhteyksien ongelmat, on likvideiksi varoiksi katsottu (1) raha, johon luetaan setelit ja vaihtoraha; (2) käteistalletukset,

joihin luetaan shekkitili- ja postisiirtotilivarat; sekä (3) irtisanomisaikaiset talletukset. Viimeksi mainittuihin on sisällytetty kaikki talletukset rahalaitoksissa tileillä, joilta varat eivät rajoituksetta ole vaadittaessa nostettavissa.

Suomessa on näin vedetty raja likviditeettitarkastelun kannalta poikkeuksellisen selvä, sillä arvopaperimarkkinoittemme kehittymättömyys aiheuttaa huomattavan aukon likvidien varallisuudenmuotojen sarjaan pankkitalletusten jälkeen siirryttäessä likvideimmistä vähemmän likvidien varojen suuntaan.

1.2. Likviditeetti

Likviditeettitarkasteluun, jonka kohteena on likvidien varojen ja kansantulovirran välinen suhde, on tässä päädytty — sen sijaan että vaihtoehtoisesti tarkasteltaisiin likvidien varojen määrää sellaisenaan — lähinnä tilastollista analyysia varten rakennettujen yhtälöiden yksinkertaistamiseksi. Kenties tässä käytetty tarkastelutapa on myös jossain määrin »kouriintuntuvampi».

Likviditeetti on tällaisena klassillisen kiertonopeuden ja nimenomaan tulo- nopeuden käänneiskäsite. Se, että kiertonopeustarkastelun sijasta käytetään likviditeettitarkastelua, ei tämän vuoksi voi perustua mihinkään loogiseen paremmuuteen. Valintaan on lähinnä johtanut se, että tarkastelukulman auetessa yksittäisten päättäjäyksiköiden käyttäytymisestä ei alun perin varsin mekanistiseen ajatteluun perustunutta tulo- nopeuskäsitettä voi pitää onnistuneena. Käsitteiden yksinkertainen yhteys mahdollistaa kuitenkin tarkastelun välittömän kääntämisen toiselta »kieleltä» toiselle.

1.3. Sektorijako

Selvitys on rajoitettu koskemaan vain yleisön likviditeettiä. Likviditeettisuhteen osoittajassa on näin ollen pyritty käyttämään yleisön hallussa olleiden likvidien varojen määriä, jolloin valtion, rahalaitosten ja ulkomailla olevien henkilöiden hallussa olevat likvidit varat jäävät laskelmien ulkopuolelle. Menettely pohjautuu olettamukseen, että tarkastelun ulkopuolelle jätettyjen sektoreiden likviditeettikäyttäytyminen poikkeaa olennaisesti yleisön likviditeettikäyttäytymisestä, ja näin menetellen saadaan tarkempi kuva taloudellisen toiminnan vaihteluiden kannalta keskeisestä yleisön käyttäytymisestä.

Kun likviditeettisuhteen osoittajassa käytetään yleisön likvidejä varoja, olisi valtion ja rahalaitosten osuuden vähentäminen nimittäjänä käytetystä kansantulosta perusteltavissa. Vähentämiseen liittyy kuitenkin sekä tilastollisia että teoreettisia vaikeuksia, jotka näyttäisivät herättävän enemmän ongelmia kuin näin vähennetyin kansantulon käyttö likviditeettisuhteen nimittäjänä poistaisi. Tämän vuoksi on näissä laskelmissa käytetty likviditeettisuhteen nimittäjänä

koko kansantuloa. Laskelmien tuloksia tarkasteltaessa pyritään pitämään silmällä tämän menettelyn mahdollisia vaikutuksia.

Tässä on noudatettu samaa sektorijakoa kuin LINNAMON artikkelissa »Suomen käteismaksuvälinevaranto ja maksuvälinevarantotase vuosina 1948—1957»¹, jonka perustana olevalle aineistolle tämä selvitys suurelta osin rakentuu. Poikkeuksena tästä sektorijaosta on kuitenkin se, että yleisön shekkitilit ja talletukset kiinnitysluottolaitoksissa on sisällytetty yleisön likvideihin varoihin.

2. Käytetty perusaineisto

Likviditeettilaskelmien perusaineistona on likvidien varojen osalta käytetty sarjoja niiden määrästä kunkin kuukauden lopussa. Kansantulon osalta on käytetty tuotantokustannushintaisen nettokansantuotteen neljännesvuosisarjaa.

2.1. Yleisön hallussa oleva raha

Yleisön hallussa olevan rahan määrä kunkin kuukauden lopussa on laskettu vähentämällä koko liikkeessä olevan setelistön ja vaihtorahan yhteismäärästä rahalaitosten rahakassat. Liikepankkien rahakassoista on ollut käytettävissä tiedot vain vuosineljännesten lopusta vuosilta 1948—1952 ja osuuskassojen rahakassoista tiedot vain joulukuun lopulta vuosina 1948—1957. Arviot niille kuukausille, joilta tiedot puuttuvat, on laskettu interpoloimalla käytettävissä olleiden kuukausisarjojen kausi- ja viikonpäivävaihteluanalyysin avulla.²

Laskentatavasta johtuen poikkeaa saatu yleisön hallussa olevan rahan määrää kuvaava sarja sisällöltään useista syistä edellä päämääräksi asetetusta käsitteestä. Ensinnäkin sisältyvät yleisön hallussa olevaan rahaan kadonneet ja koelmiin joutuneet setelit ja vaihtorahat, mikäli ne edelleen ovat laillisesti käypä. Toiseksi sisältyvät kaikki matkalla olevat rahat näin laskettuihin yleisön rahakassoihin, vaikka ne itse asiassa saattavat olla matkalla esim. eri rahalaitosten välillä. Kolmanneksi ei myöskään valtion, ja näistä tärkeimpinä postilaitoksen, rahakassoja ole voitu tilastotietojen puuttuessa vähentää yleisön rahakassoista. Tämän lisäksi sisältyvät noudatetun sektorijaon vastaisesti myös säästökassojen rahakassat ja ulkomailla oleva Suomen raha yleisön rahakassoihin. Toisaalta ei yleisön hallussa oleva ulkomaan raha sisälly yleisön hallussa olevaksi laskettuun rahaan.

1. Taloudellisia Selvityksiä 1958 II, s. 14 ja 17.

2. Tässä suhteessa perusaineisto poikkeaa LINNAMON esittämistä luvuista, joissa vuosineljänneksen tai vuoden lopun rahakassojen arvoa on sellaisenaan käytetty seuraavien kahden tai yhdentoista kuukauden rahakassojen arvona.

Tärkeimmät näistä virhelähteistä ovat epäilemättä matkalla olevat rahat ja valtion rahakassat, jotka yhdessä saattavat nousta yli kymmeneksen yleisön hallussa oleviksi lasketuista rahoista. Ainoastaan mikäli nämä kassat olisivat kehittyneet samoin kuin yleisön rahakassat, ei niiden sisältyminen laskelmiin aiheuttaisi virheitä. Matkalla olevien rahojen määrän voidaan kuitenkin olettaa pysyvän likimäärin muuttumattomassa suhteessa kansantuotteen arvoon tai tämän suhteen korkeintaan hitaasti muuttuvan maksutapojen muuttuessa ja maksuliikkeen nopeutuessa. Mikäli matkalla olevien rahojen määrä olisi kehittynyt tällaisten olettamusten mukaisesti, niiden sisältyminen laskelmissa yleisön hallussa olevaan rahaan vaimentaisi lasketun likviditeetin vaihteluita ja jälkimmäinen vaihtoehto aiheuttaisi laskennalliseen likviditeettiin trendin, joka ei vastaisi yleisön hallussa todella olleiden rahojen mukaisen likviditeetin kehitystä. Sama koskee myös muita mainittuja virhe-eriä, joista kuitenkin on vaikea esittää vastaavia olettamuksia.

2.2. Yleisön käteistalletukset

Yleisön käteistalletuksiin kunkin kuukauden lopussa on laskettu yleisön shekkitilit ja yleisön postisiirtotilit. Näistä yleisön shekkitililukuina on käytetty virallisen tilaston lukuja. Yleisön postisiirtotilit on laskettu vähentämällä valtion postisiirtotilit ja Postisäästöpankin oma postisiirtotili sekä näiden lisäksi nk. suurten tilien tilastoon sisältyneet muiden rahalaitosten postisiirtotilit¹ kaikkien postisiirtotilien yhteismäärästä, mihin sisältyvät myös vaadittaessa maksettavat erikoistalletukset.

Käteistalletustenkin osalta matkalla olevat erät aiheuttavat lukuihin virheellisyyksiä, jotka niin ikään voivat nousta yli kymmeneksen lasketusta yleisön käteistalletusvarojen määrästä. Nämä aiheutuvat ensinnäkin varsinaisesti matkalla olevien shekkien ja postisiirtomääräysten sisältymisestä käteistalletuslukuihin ja toiseksi clearing-menettelyn vaatimasta ajasta, minkä johdosta nostetut varat saattavat sisältyä tilastoihin kaksinkertaisina. Matkalla olevista eristä voidaan käteistalletusten osalta tehdä samat olettamukset kuin rahankin kohdalla.

Sektorijaoltaan käteistalletusten luvut vastaavat varsin tarkoin esitettyä yleisön käsitettä. Poikkeuksina ovat rahalaitosten pienten postisiirtotilien sisältyminen yleisön käteistalletuksiin ja yleisön Suomen Pankissa olevien shekkitilien jääminen niiden ulkopuolelle.

1. Suurten tilien tilasto sisältää tilit, joiden saldo on kuukauden lopussa ylittänyt asetetun rajan. Raja on tutkimusajanjakson kuluessa nostettu vaiheittain 10 000 mk:sta 60 000 mk:aan. Eräiltä hajakuukausilta ei näitä suurten tilien tietoja ole ollut käytettävissä. Arvioluvut näille kuukausille on laskettu interpoloimalla käyttäen hyväksi suoritettua kausi- ja viikonpäivävaihteluanalyysia.

2.3. Yleisön talletukset

Yleisön irtisanomisaikaisiin talletuksiin, joita tässä kutsutaan lyhyesti yleisön talletuksiksi, kunkin kuukauden lopussa on luettu yleisön kaikki varsinaiset talletukset — mukaan luettuna indeksi-, korkeakorkoiset ja veronhuojennustalletukset — virallisen tilaston mukaisina sekä lisenssitalletukset Suomen Pankissa ja Suomen Pankin talletustodistukset.

Matkalla olevat erät eivät talletusten osalta aiheuta virheitä siinä määrin kuin rahan ja käteistalletusten osalta, sillä ainoana virhelähteenä on mahdollisuus, ettei haltija ole saanut ilmoitusta tilille maksetuista varoista. Sektorijaosta aiheutuvat virheet ovat niinkään pienimmät talletusten osalta, sillä ainoastaan ulkomailla asuvien henkilöiden talletusten sisältyminen yleisön talletuksiin voidaan kirjata tällaisena.

3. Perusaineiston käsittely

Likviditeettilaskelmissa on käytetty kausivaihteluista ja havaituista kalendaa-risista vaihteluista puhdistettuja sarjoja. Menettely voidaan tulkita siten, että oletetaan päätäntäyksiköiden tuntevan sekä likvidien varojen että tulojen keskimääräisen kausi- ja kalendaarisen vaihtelun ja tekevän päätöksensä tämän kausivaihtelun huomioon ottaen.

3.1. Yleisön likvidit varat

Yleisön hallussa olevien likvidien varojen kuukausisarjat on kausitasoitettu Suomen Pankin taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa tietokoneella ohjelmoidulla laskentamenetelmällä.¹ Se olettaa kausivaihtelun multiplikatiiviseksi ja kausivaihtelukomponentin arvioita parannetaan korjaamalla ensin suurimmat satunnaiset heilahdukset viereisten havaintoarvojen perusteella. Menetelmä sallii kausivaihtelun hitaan muuttumisen.

Koska likvidien varojen perusaineisto on kunkin kuukauden lopusta, oli oletettavissa, että kuukauden viimeisen päivän viikonpäivällä saattaisi olla vaikutusta kullekin kuukaudelle saatuihin arvoihin. Tästä syystä tarkasteltiin kausivaihteluanalyysin satunnaisvaihteluiden komponenttia kuukauden viimeisen päivän viikonpäivästä riippuvaisena. Hyläten niiden kuukausien arvot, joiden viimeinen päivä osui liikkuvien pyhien kohdalle tai niitä lähinnä edeltäneelle tai lähinnä seuranneelle päivälle, laskettiin kuukauden viimeisen päivän viikon-

1. Ks. PERTTI KUKKONEN. On the Measurement of Seasonal Variations, Institute for Economic Research, Bank of Finland, Series D: 1, Mimeographed Studies, October 1963, s. 8—11.

päivästä aiheutuva kalenterivaihtelun komponentti, viikonpäiväkomponentti kuhunkin viikonpäivään osuneiden satunnaisvaihtelukomponenttien keskiarvoina, joita lisäksi korjattiin niin, että niiden keskiarvoksi tuli 100.

Kausitasoitettut sarjat puhdistettiin kuukauden viimeisen päivän viikonpäivän aiheuttamasta kalenterivaihtelusta jakamalla ne viikonpäiväkomponenteilla. Yleisön talletusten viikonpäiväkomponentille saatiin niin vähän 100:sta poikkeavia arvoja, että laskelmissa katsottiin riittäväksi käyttää talletusten osalta vain kausivaihtelusta puhdistettua sarjaa.

Näin tasoitetuista kuukausisarjoista laskettiin neljännesvuosisarjat siten, että kunkin vuosineljänneksen kolmen kuukauden luvuista laskettiin keskiarvo.

3.2. *Nettokansantuote tuotantokustannushintaan*

Tuotantokustannushintaisen nettokansantuotteen virallinen neljännesvuosisarja kausitasoitettiin niin ikään edellä mainittua laskentamenetelmää käyttäen.

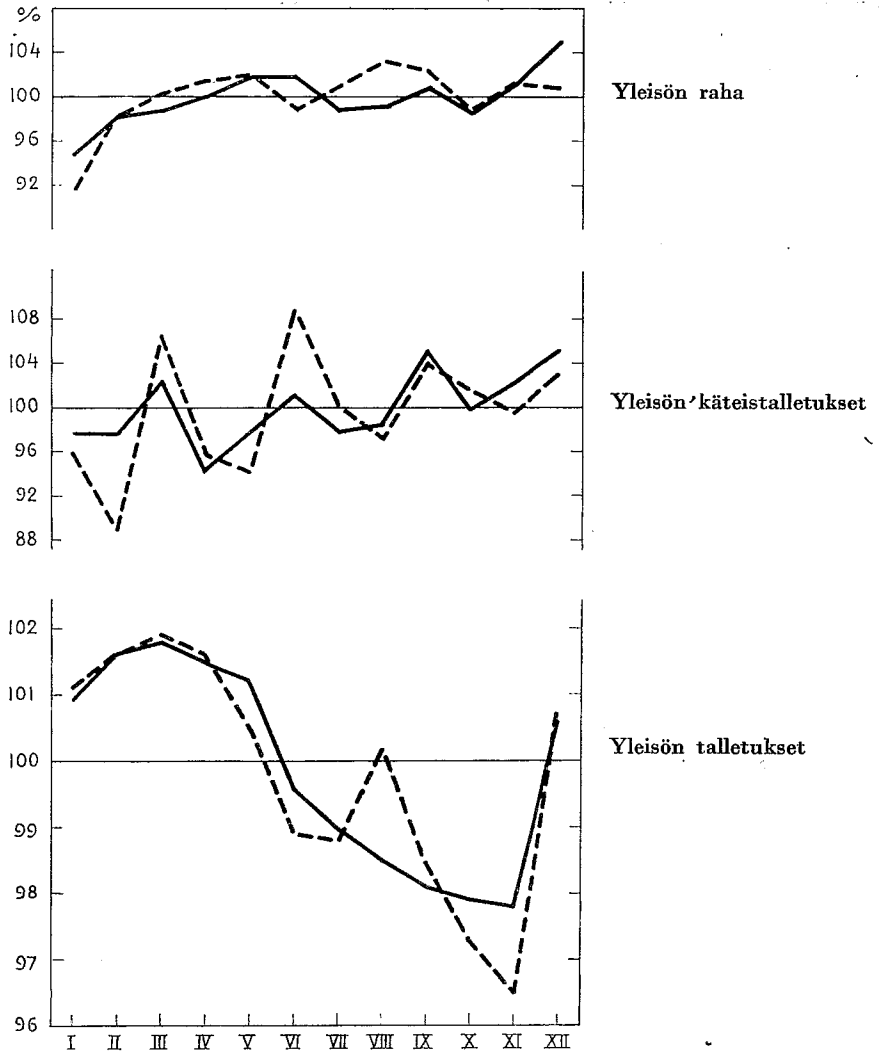
3.3. *Yleisön likviditeetti*

Yleisön likviditeetin arvo kullekin neljännekselle laskettiin tämän jälkeen jakamalla likvidien varojen edellä selostetulla tavalla lasketut kausitasoitettut neljännesvuosi-arvot vastaavilla kansantuotteen neljännesvuosi-arvoilla.¹

Yleisön likviditeetti laskettiin kunkin kolmen likvidien varojen ryhmän osalta erikseen ja lisäksi koko käteisvarannon osalta, johon sisällytettiin raha ja käteistalletukset sekä koko likvidien varannon osalta, jolloin käytettiin kaikkien likvidien varojen yhteissummaa. Näin saatiin viisi erisisältöistä likviditeettiä kuvaavaa sarjaa: (1) rahaliquiditeetti, jossa yleisön hallussa olevan rahan määrä jaettiin kansantuotteen arvolla, (2) käteistalletuslikviditeetti, jossa suhdeluvun osoittajana käytettiin yleisön käteistalletuksia, (3) käteislikviditeetti, jossa jaettavana oli yleisön rahan ja käteistalletusten summa, (4) talletuslikviditeetti, jossa yleisön irtisanomisaikaisten talletusten määrä jaettiin kansantuotteen arvolla ja (5) kokonaislikviditeetti, jossa jaettavaan sisällytettiin kaikki yleisön likvidit varat.

Viimeisenä vaiheena nämä likviditeetin arvot muunnettiin indekseiksi, joissa vuoden 1948 tasoa merkittiin luvulla 100.

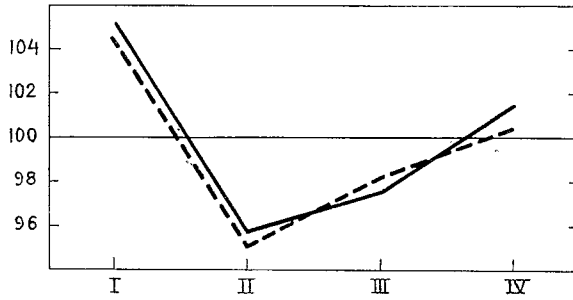
1. Käytettäessä likvidien varojen osalta kunkin neljänneksen kolmen kuukauden viimeisen päivän lukujen keskiarvoa, samalla kun kansantuotelukuina ovat kunkin neljänneksen arvot, syntyy laskelmiin puolen kuukauden viivästys likvidien varojen ja kansantuotteen välille. Tämänmittaista viivästystä voidaan kuitenkin pitää tarkastelun tarkkuutta ajatellen merkityksettömänä.

Kuvio 1. Kausivaihtelukomponentin arviot

----- 1950

———— 1960

Kuvio 2. Nettokansantuotteen kausivaihtelukomponentin arviot

----- 1950   ——— 1960

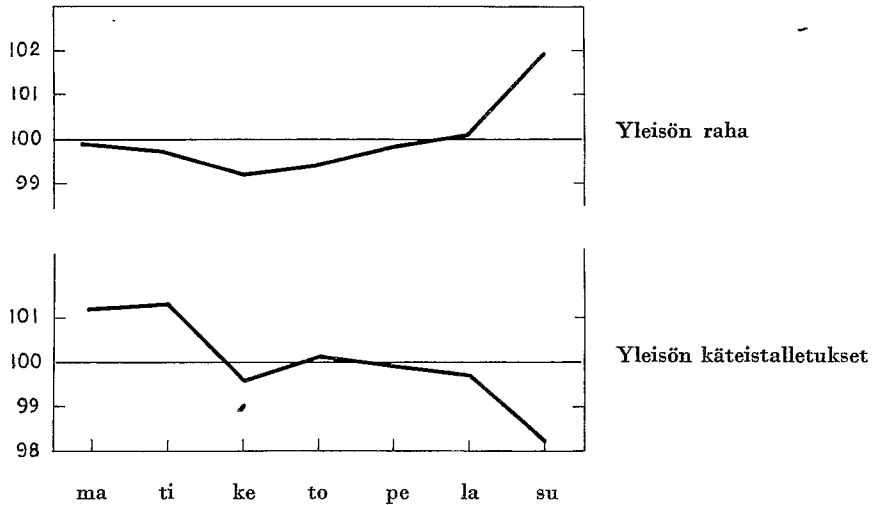
4. Likviditeettilaskelmien tulokset

Yleiskuvan luomiseksi likviditeettilaskelmissa käytettyjen suureiden absoluuttisesta ja suhteellisesta suuruudesta esitetään seuraavassa asetelmassa yleisön likvidien varojen ja tuotantokustannushintaisen nettokansantuotteen arvot edellä selostetuista kausi- ja kalenterivaihteluista puhdistettuina vuosien 1949, 1955 ja 1961 viimeiseltä neljännekseltä miljoonina nykymarkkoina:

	1949	1955	1961
Raha	260	487	713
Käteistalletukset	332	537	845
Käteisvaranto	592	1 024	1 558
Talletukset	975	3 131	6 148
Likvidien varanto	1 567	4 155	7 706
Nettokansantuote	853	1 972	3 292

Kuviossa 1 esitetään tutkimuksen kohteina olleiden yleisön likvidien varojen sekä kuviossa 2 kansantuotteen kausivaihtelukomponenttien arviot vuosilta 1950 ja 1960. Likvidien varojen kausivaihtelukomponenttien asteikot on suhteutettu siten, että komponenttien poikkeamat antavat suurin piirtein oikean kuvan kausivaihtelun markkamääräisestä suhteellisesta suuruudesta. Kausivaihtelun ja sen muutosten enempää kuin niiden syidenkään tarkastelua ei ole katsottu tämän selvityksen piiriin kuuluvaksi. Voidaan kuitenkin todeta, että talletusten elokuun kausivaihtelun muutos liittyy korvauslainan elokuussa tapahtuneiden lyhennysten loppumiseen.¹

¹ I. A. E. TUDEER Kausivaihteluita Suomen talouselämässä, Taloudellisia Selvityksiä 1954, s. 23.

Kuvio 3. Viikontäiväkomponenttien arviot vuosille 1948–1962

Kuviossa 3 esitetään lasketut viikontäiväkomponenttien arviot yleisön rahan ja yleisön käteistalletusten osalta. Myöskään näitä vaihteluita aiheuttaviin tekijöihin ei tässä puututa.

Kuviossa 4 esitetään laskettujen likviditeetti-indeksien kehitys vuosina 1948–1962.

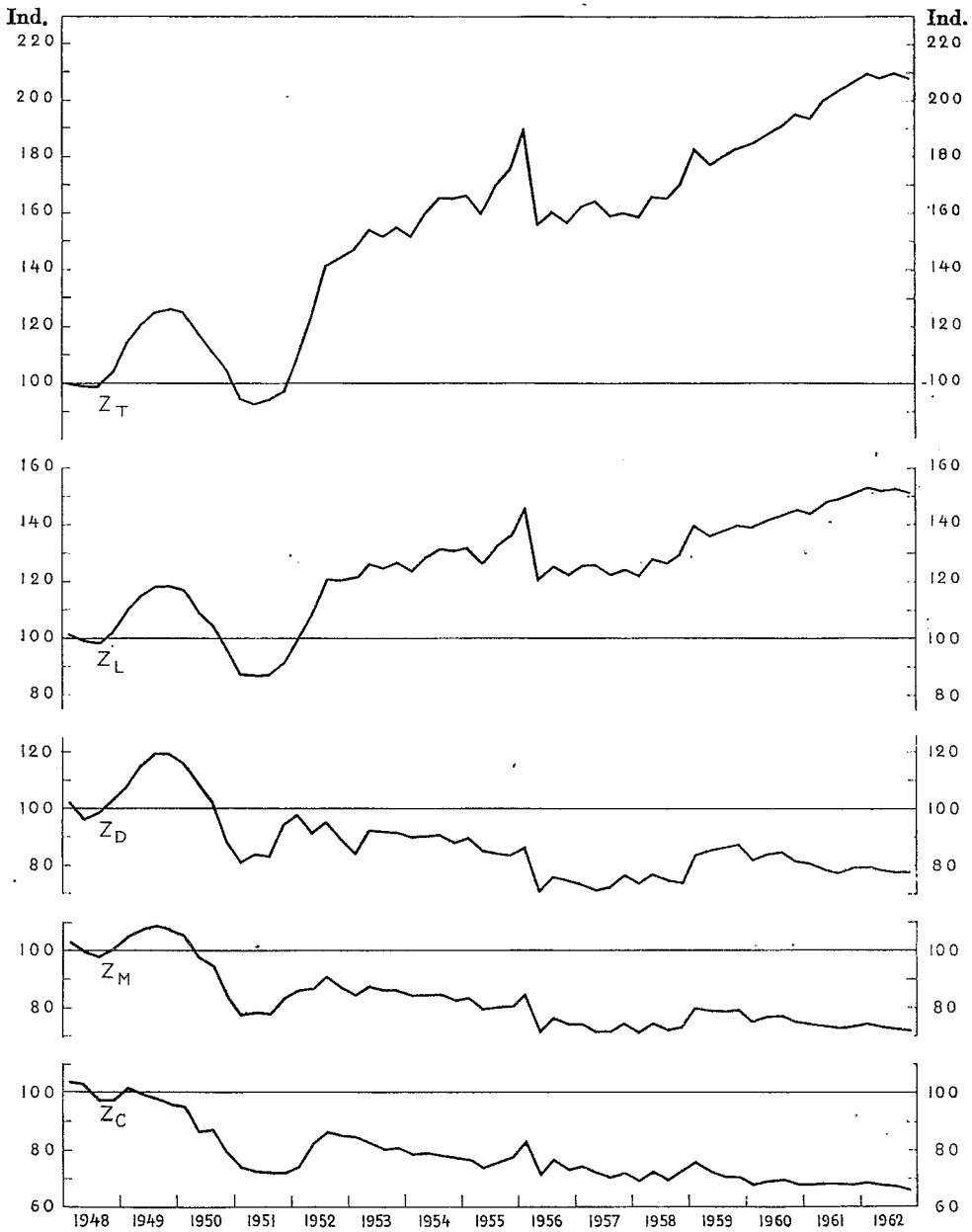
5. Yleisön likviditeetin kehitykseen vaikuttavista tekijöistä

Graafisen tarkastelun perusteella on todettavissa, ettei yleisön likviditeetti minikään likviditeettikäsitteen osalta ole pysynyt tutkimusajanjaksona läheskään vakiona, vaan että likviditeetissä on tapahtunut sekä pitkän ajanjakson kuluessa havaittavaa, suunnaltaan varsin pysyvää trendinomaista kehitystä että lyhytaikaisempia muutoksia, joita ei voi pitää yksinomaan satunnaisina.

Seuraavassa tarkastellaan ensiksi joitakin sellaisia tekijöitä, jotka ovat saattaneet aiheuttaa yleisön likviditeetissä todettavissa olevan pitkän ajan kehityksen, ja toiseksi tekijöitä, jotka voivat tulla kysymykseen lyhytaikaisempien muutosten selittäjinä.

5.1. Likviditeetin pitkän ajan kehityksestä

Pitkän ajan kehitystä kuvaaviin trendeihin tutkimusperiodin kaltaiselta ajanjaksolta, jonka alku on niinkin lähellä sodan poikkeuksellisia olosuhteita, on syytä suhtautua jatkuvaa tai edeltänyttä kehitystä ajatellen varauksin. Tutki-

Kuvio 4. Yleisön likviditeetti Suomessa vuosina 1948–1962
1948 = 100, kausi- ja kalenterivaihteluista puhdistettuna

Z_T = talletuslikviditeetti
 Z_L = kokonaislikviditeetti
 Z_D = käteistalletuslikviditeetti

Z_M = käteislikviditeetti
 Z_C = rahaliquiditeetti

muksen peittämänä aikana on kuitenkin havaittavissa selvästi laskevat trendit rahalikviditeetissä ja käteistalletuslikviditeetissä sekä niistä yhdistetyssä käteislikviditeetissä. Sen sijaan talletuslikviditeetin ja kokonaislikviditeetin trendit ovat nousevat. Kunkin likviditeettikäsitteen osalta tarkastellaan näiden trendien aiheuttajina kysymykseen tulevia tekijöitä erikseen.

Rahalikviditeetti

Rahalikviditeetin laskevan trendin aiheuttajina tulevat ensinnäkin kysymykseen sekä maksutapojen että varojen säilytystapojen muuttuminen. Maksujen lisääntynyt suorittaminen posti- ja pankkisiirron välityksellä ja erilaisten luottotilien käyttö ovat omiaan vähentämään maksuliikkeen rahantarvetta. Pankkitalletusten käyttötottumuksen lisääntyminen mm. palkkatilikäytännön leviessä on ilmeisesti johtanut likvidien varojen yhä suurempaan säilyttämiseen pankkitalletusten muodossa. Myös maksuliikkeen, ennen kaikkea postinkulun, nopeutumisella on saattanut olla osuutensa rahalikviditeetin laskevan trendin syntymiseen. Niiltä osin kuin lasketun rahalikviditeetin aleneva trendi johtuu maksutapojen kehityksen tai maksuliikkeen nopeutumisen aiheuttamasta matkalla olevan rahan määrän supistumisesta, ei yleisön likviditeetin laskeva trendi merkitse yleisön hallussa todella olleiden rahakassojen suhteellista supistumista.

Rahalikviditeetin korkeuteen on tutkimusajanjakson ensimmäisten vuosien aikana saattanut lisäksi vaikuttaa voimassa ollut säännöstely ja silloisten olojen yleinen epävarmuus, mitkä nostivat rahalikviditeettiä toisaalta rajoittamalla rahan käyttömahdollisuuksia ja toisaalta lisäämällä halua pitää varoja välittömästi käyttövalmiissa muodossa.

Käteistalletuslikviditeetti

Myös käteistalletuslikviditeetin laskevan trendin aiheuttajina tulevat kysymykseen sekä maksutapojen että varojen säilytystapojen muutokset. Ensimmäistä lienevät keskeisinä pankkisiirron ja eri tililuottomuotojen kehittyminen, jälkimmäisistä käteistalletusvarojen siirtäminen pidettäväksi varsinaisina talletuksina. Maksuliikkeen nopeutumista voi pitää mahdollisena osatekijänä käteistalletuslikviditeetinkin trendissä, jolloin matkalla olevien varojen suhteellisen supistumisen aiheuttama trendinomainen aleneminen on tilastointitavasta johdettava eikä vastaa likviditeetin todellista kehitystä. Se, että valtion käteistalletukset eivät sisälly tarkasteltuihin käteistalletuksiin, samalla kun likviditeettisuhteen nimittäjänä kuitenkin käytetään koko nettokansantuotetta, saattaa olla yksi laskevan trendin aiheuttajista.

Tutkimuksen alkuvuosien säännöstelyn ja epävarmuuden voidaan olettaa nostaneen myös käteistalletuslikviditeettiä.

Käteislikviditeetti

Käteislikviditeetin trendiä voidaan pitää tuloksena rahaliquiditeetin ja käteistalletuslikviditeetin trendien aiheuttajien yhteenpainotetusta vaikutuksesta, jolloin rahan ja käteistalletusten välillä tapahtuneiden maksutapojen ja varojen säilytystapojen aiheuttamien rakennemuutosten vaikutukset kumoutuvat.

Talletuslikviditeetti

Talletuslikviditeetin selvästi nouseva trendi voitaisiin osaksi selittää edellä esitetyn mukaisesti maksutapojen ja varojen säilytystapojen muutoksista johtuvaksi. Kun talletuslikviditeetin trendinousu kuitenkin on niin voimakas, että kokonaislikviditeettikin saa nousevan trendin, ei tämä yksin riitä talletuslikviditeetin trendinousun selitykseksi.

Yhtenä mahdollisuutena on olettaa, että päätäntäyksiköt preferoivat sitä korkeampaa likviditeettiä, mitä korkeampi niiden reaalin tulotaso on. Tällaisen välittömän maksuvälinetarpeen ylittävän likviditeetin lisäyksen voisi nimienomaan olettaa suuntautuvan talletuksiin, jotka sijoituskohteina ovat verraten likvidejä mutta samalla varsin turvallisia ja korkoa tuottavia.

Voidaan myös olettaa, että sodan jälkeisten voimakkaiden inflaatioiden seurauksena talletuskannasta mitätöityi sellainen hyvin pitkän ajan likviditeettitarvetta palveleva ja hyvin hitaasti muuttuva osa, joka vasta vähitellen on hintakehityksen vakaannuttua saavuttamassa pitkän ajan tasonsa. Edelleen saattoivat sodan jälkeiset inflaatiot aiheuttaa hyvin hitaasti häviävän inflaatiotietoisuuden, joka hintojen lyhytaikaisesta muutosnopeudesta riippumatta alensi yleisön halua pitää hallussaan inflaatiolle alttiita likvidejä varoja.

Kokonaislikviditeetti

Kokonaislikviditeettiä tarkasteltaessa eliminoidut rahan, käteistalletusten ja talletusten välillä mahdollisesti tapahtuneiden rakennesiirtymien vaikutukset. Kokonaislikviditeetin kehitystä joudutaan näin ollen tarkastelemaan muiden edellä esitettyjen tekijäin yhteenpainotetun vaikutuksen tuloksena.

5.2. Likviditeetin lyhytaikaisista muutoksista

Seuraavassa tarkastellaan eräitä sellaisia tekijöitä, joiden voi olettaa vaikuttavan yleisön haluun pitää hallussaan kyseessä olevia likvidejä varoja ja joissa tutkimusajanjaksona on tapahtunut niin nopeita ja suuria muutoksia, että niiden vaikutuksen voisi olettaa näkyvän yleisön likviditeetin lyhytaikaisina muutoksina.

Hintojen muutokset

Tässä tarkastelluille likvideille varoille — suhteellisen vähämerkityksisiä indeksitalletuksia lukuun ottamatta — on ominaista niiden reaalisen arvon alttius hintatason muutoksille. Hintojen nousu merkitsee niiden reaalisen arvon alenemista ja hintojen lasku sen nousua. Hintojen nousun vaikutusta likvidien varojen reaaliiseen arvoon voidaan pitää näiden varojen negatiivisena ja laskun vaikutusta positiivisena reaalisena korkotuottona, jonka suuruus on riippuvainen hintojen muutosnopeudesta. Koska hintojen nousu tällä tavoin vähentää ja hintojen lasku lisää likvidien varojen hallussapidon edullisuutta suhteessa reaaliavarallisuuden hallussapitoon ja palvelusten välittömään hankintaan, on oletettavissa, että yleisön likviditeetti kaikkien tässä tarkasteltujen likvidien varojen osalta — indeksitalletuksia lukuun ottamatta — alenee hintojen noustessa ja nousee hintojen laskiessa.

Likviditeettikäyttäytymiseen vaikuttavana hintatekijänä on pidettävä odotettua hintojen muutosta, sillä likvidien varojen hallussapidon jatkamisen suhteellinen edullisuus on nimenomaan riippuvainen tulevasta hintojen kehityksestä. Kun hintojen muutosodotuksista ei kuitenkaan ole käytettävissä välittömiä, riittävän täsmällisiä tietoja, joudutaan tekemään olettamus siitä, miten hintaodotukset muovautuvat. Tällöin yhtenä mitattavissa olevana mahdollisuutena on olettaa hintojen muutosodotusten perustuvan tietyn pituisen edeltäneen ajanjakson tietyllä tavoin painotettuun hintakehitykseen.

Käytettäessä tällä tavoin hintojen muutosten viivästettyjä arvoja likviditeettikäyttäytymisen selittäjinä voi viivästyksen olettaa sisältävän hintojen muutosodotusten muovautumisen vaatiman ajan lisäksi myös ajan, joka kuluu likvidien varojen varannon sopeuttamiseen näitä odotuksia vastaavaksi.

Korkotuotto

Likvidien varojen hallussapidon suhteellinen edullisuus on myös riippuvainen niiden omasta ja vaihtoehtoisten sijoituskohteiden korkotuotosta. Mitä korkeampi niiden oma ja mitä alhaisempi vaihtoehtoisten sijoituskohteiden korkotuotto on, sitä korkeammaksi voi olettaa yleisön likviditeetin nousevan tämän varallisuudenmuodon osalta, ja päinvastoin.

Likvidiys

Likvidien varojen hallussapidon suhteellinen edullisuus on niin ikään riippuvainen niiden likvidiyydestä ja yleisön likviditeetin voi kunkin likvidin varallisuudenmuodon osalta olettaa olevan sitä korkeampi, mitä korkeampi sen oma ja mitä alhaisempi vaihtoehtoisten sijoituskohteiden likvidiys on.

Eräiltä osin voi maksutapojen ja -tottumusten muutokset tulkita likvidiyden muutoksiksi, joiden kuitenkin voi olettaa tapahtuvan hitaasti ja niiden vaikutuksen näin ollen sisältävän likviditeetin trenditekijöihin.

Ainoa tarkastelun kohteena olevien likvidien varojen likvidiyteen vaikuttava tekijä, jossa tarkasteluajanjaksona on tapahtunut nopeita muutoksia, on talletusten irtisanomisehdosta vapaa nosto-oikeus.

Likvidien varojen varannon sopeuttaminen koron- ja likvidiyden muutosten jälkeen syntyneeseen uuteen tilanteeseen vaatii aikaa, joten likviditeetin voi olettaa reagoivan viivästyksin myös näihin muutoksiin.

Verotus

Likvidien varojen hallussapidon edullisuuteen vaikuttaa myös niihin kohdistuvan omaisuusveron ja niiden tuottoon kohdistuvan tuloveron suuruus ja voi olettaa yleisön likviditeetin kunkin likvidin varallisuudenmuodon osalta sitä korkeammaksi, mitä alhaisempi sen oma ja mitä korkeampi muiden vaihtoehtoisten sijoituskohteiden verorasitus on.

Suhdannevaiheet

Edellisiä olennaisesti monitahoisemmaksi voidaan olettaa yleisön likviditeetin riippuvuus suhdannevaiheista.

Ensinnäkin voidaan olettaa nojautuen teorioihin, jotka koskevat kulutuksen viivästystä tulon suhteen, että kun säästäminen tulojen noustessa kasvaa suhteellisesti enemmän, osa säästämisestä suuntautuu likvideihin varoihin ja että vastaavasti tulojen supistuessa kulutustasoa ylläpidetään likvidien varojen varantoja supistamalla. Tämän mukaisesti voitaisiin olettaa, lähinnä kotitalouksia koskien, että yleisön likviditeetti nousisi tulojen kasvaessa ja alenisi tulojen supistuessa.

Toisaalta aivan vastakkaisiin olettamuksiin voidaan päätyä tarkastelemalla tulo-odotusten vaikutusta likviditeettiin. Mikäli päätäntäyksiköt alentavat likviditeettiään nykyhankintojen hyväksi odottaessaan tulojen kasvavan, koska odotettujen tulonlisäysten perusteella olisi mahdollista nostaa sekä likviditeettiä että hankintojen tasoa, ja mikäli ne vastaavasti pyrkivät varaamaan likvidejä varoja hankintojen tason ylläpitämiseksi odottaessaan tulojen supistuvan, laskee likviditeetti odotettaessa tulojen kasvavan ja nousee odotettaessa niiden supistuvan. Jos tällöin oletetaan tulo-odotusten perustuvan lähinnä edeltäneeseen tulojen kehitykseen, tämä merkitsisi likviditeetin alenemista tulojen kasvaessa ja päinvastoin. Samansuuntaiseen olettamukseen päädytään, jos oletetaan, lähinnä yrityksiä koskien, reaalisijoitusten tuotto-odotusten paranevan

tulojen kasvaessa ja heikkenevän tulojen supistuessa. Myös, mikäli oletetaan hintojen nousuodotusten voimistuvan tulojen kasvaessa ja heikkenevän tulojen supistuessa, päädytään olettamukseen tulojen muutosnopeuden ja likviditeetin negatiivisesta riippuvuudesta.

Tulonmuutosten ja likviditeetin positiivista riippuvuutta merkitsisi edellä esitetty olettamus, että päätäntäyksiköt preferoisivat sitä korkeampaa likviditeettiä, mitä korkeampi niiden tulotaso on.

Vaikka esitetyt olettamukset antavatkin aiheen odottaa likviditeetin muuttuvan myös suhdannetilanteen muuttuessa, ei tämän riippuvuuden suunnasta ole etukäteen esitettävissä olettamusta, vaan sen toteaminen jää empiirisen selvityksen varaan.

6. Suoritettujen mallikokeilujen tuloksista

Edellä esitetyille olettamuksille rakentuvien, likviditeetin kehitystä selittävin mallein on suoritettu eräitä alustavia kokeiluja. Kokeilut suoritettiin neljännesvuosimallien regressioanalyysillä,¹ jossa aineisto peitti koko tutkimusajanjakson.

Selitettävänä muuttujina olivat edellä esitetyt viisi eri sisältöistä likviditeetti-indeksiä: rahalikviditeetti-, käteistalletuslikviditeetti-, käteislikviditeetti-, talletuslikviditeetti- ja kokonaislikviditeetti-indeksi, joissa vuotta 1948 merkittiin luvulla 100.

Seuraavassa selostetaan ensin käytettyjen selittävien muuttujien konstruointia ja tämän jälkeen joitakin piirteitä suoritettujen kokeilujen tuloksista. Lopuksi esitetään kunkin likviditeetti-indeksin osalta yksi estimoiduista malleista.

6.1. Selittävät muuttujat

Trendimuuttujat

Edellä esitetyistä likviditeetin trendikehityksen selitysmahdollisuuksista kokeiltiin ainoastaan reaalista tulotasoa koskevaan olettamukseen nojautuvaa muuttujaa. Tällaisena käytettiin henkeä kohti laskettua reaalista kansantuotetta kausitasoitettuna. Tämän selittäjän kokeilu rajoitettiin kuitenkin vain talletuslikviditeettiin ja kokonaislikviditeettiin, kun taas raha-, käteistalletus- ja käteislikviditeetin laskevat trendit ainoastaan eliminoitiin käyttämällä selittävinä muuttujina aikaa ja ajan toista potenssia. Menettelyn perustana oli olettamus,

1. Analyysissa käytettiin TÖRNQVISTIN kehittämää menetelmää, jonka puitteissa on mm. mahdollista lisätä yksi selittävä muuttuja kerrallaan analyysiin. Ks. Leo TÖRNQVIST A Method for Calculating Changes in Regression Coefficients and Inverse Matrices Corresponding to Changes in the Set of Available Data, Skandinavisk Aktuarietidskrift No. 3—4/1957, s. 219—226. Menettelmän on tietokoneelle ohjelmoanut SEPPO MUSTONEN.

että näiden laskevien trendien keskeisinä aiheuttajina olivat maksutapojen ja varojen säilytystapojen muutokset sekä kenties muut edellä käsitellyt, tulotason kehityksestä verraten riippumattomat tekijät. Mikäli henkeä kohti laskettua reaalitytuloa olisi käytetty näiden laskevien trendien selittäjänä, olisi todennäköisesti todettu ainoastaan erään *nonsense*-korrelaation olemassaolo. Tässä valossa voi henkeä kohti lasketun reaalitytulon käyttöä talletuslikviditeetinkin selittäjänä pitää osittain kyseenalaisena.

Hintamuuttujat

Hinnanmuutoksiin kohdistuvia odotuksia kuvaavat muuttujat konstruointiin olettamalla hintaodotusten perustuvan edeltäneen vuoden aikana tapahtuneeseen hintakehitykseen. Hintojen muutosta kuvaavana hintaindeksinä kokeiltiin sekä elinkustannus- että tukkuhintaindeksiä. Näin ollen vaihtoehtoisina selittävinä hintamuuttujina olivat elinkustannusindeksin ja tukkuhintaindeksin prosenttinen muutos edellisen vuoden vastaavasta neljänneksestä. Näin menetellen oletetaan likviditeetin kehityksessä olevan keskimäärin puolen vuoden viivästys hintojen muutoksiin nähden.

Korkomuuttujat

Korkomuuttujina kokeiltiin käteistalletusten yhteenpainotettua korkotuottoa ja talletusten yhteenpainotettua korkotuottoa, jolloin eri rahalaitosryhmissä ja eri tileillä vallinneet korkoerot otettiin huomioon painottamalla korot yhteen eri rahalaitosryhmissä ja eri tileillä olleiden talletusten suhteellisilla osuuksilla koko kyseessä olleesta talletuskannasta. Indeksitalletusten erikoisluonne pyrittiin ottamaan huomioon lisäämällä niiden kunkin kuukauden korkotuottoon indeksiehdon osoittama osa edellisten kuuden kuukauden elinkustannusindeksin noususta. Korkotuoton neljännesvuosiluvut laskettiin kunkin neljänneksen kuukausien korkotuoton keskiarvona. Lisäksi laskettiin kaikkien pankkitalletusten korkotuoton osoittajaksi näiden kahden ryhmän korkotuottojen keskiarvo.

Näistä korkosarjoista laskettiin selittäviksi muuttujiksi esitetyn viivästys-olettamuksen mukaisesti viivästetyt arvot menetelmällä, jossa viivästetyt havaintoarvot saavat geometrisena sarjana alenevan painon.¹ Keskimääräiseksi viivästykseksi valittiin $4\frac{1}{2}$ kuukautta.

1. Viivästetyt arvot (R_t) laskettiin kunkin neljänneksen havaintoarvoista (R_t) käyttäen seuraavaa laskutapaa:

$$\bar{R}_t = \Theta \bar{R}_{t-1} + (1 - \Theta) R_t$$

Keskimääräinen viivästys (V) saadaan sijoittamalla Θ :n arvo kaavaan $V = \frac{\Theta}{1 - \Theta}$.

Korkomuuttujista kokeiltiin kaikkien pankkitalletusten viivästettyä korkotuottoa rahalikviditeetin ja kokonaislikviditeetin selittäjinä, käteistalletusten viivästettyä korkotuottoa käteistalletuslikviditeetin selittäjänä ja talletusten viivästettyä korkotuottoa talletuslikviditeetin selittäjänä. Näiden korkomuuttujien hyvin yhdenmukainen kehitys esti useamman korkomuuttujan sisällyttämisen samaan malliin.

Likvidiysmuuttuja

Talletusten likvidiyden muutoksia kuvaavana muuttujana kokeiltiin talletusten irtisanomisehdosta vapaan nosto-oikeuden ja nettokansantuotteen kausitason arvon suhdetta. Tälle suhteelle saaduista neljännesvuosiarvoista laskettiin selittävänä muuttujana käytetyt viivästetyt arvot samalla menetelmällä ja yhtä pitkää keskimääräistä viivästystä edellyttäen kuin korkomuuttujien kohdalla. Tällaista muuttujaa kokeiltiin sekä käteistalletuslikviditeetin että talletuslikviditeetin selittäjänä, koska oli olettavissa, että nosto-oikeuden muutokset lähinnä aiheuttaisivat siirtoja näiden kahden välillä.

Suhdannemuuttujat

Esitetyt, likviditeetin riippuvuutta tulon muutoksista koskevat olettamukset johtavat useisiin hieman toisistaan poikkeaviin selittäjiin, joilla kaikilla on kuitenkin jossain määrin suhdannemuuttujan luonne.

Tällaisena muuttujana kokeiltiin kaikkien likviditeettikäsitteiden kohdalla, lähinnä tulo-odotuksia, mutta myös kulutuksen viivästymistä koskeviin oletuksiin nojautuen viivästettyä reaalisen tulon muutosnopeutta, joka laskettiin samalla tavoin ja samaa viivästystä käyttäen kuin selittävät korko- ja likvidiysmuuttujat.

Toisena, vaihtoehtoisena muuttujana kokeiltiin kunkin neljänneksen reaalisen tulon suhdetta edellä useasti mainitulla menetelmällä laskettuun viivästettyyn reaaliseseen tuloon.

Viivästyksen keskimääräiseksi pituudeksi valittiin 7 kuukautta. Muuttujan konstruointi perustui osittain siihen havaintoon, että likvidien varojen varannot, erityisesti talletukset, kehittyivät tulokehitystä jossain määrin vakaammin, jolloin tulon satunnaisuonteiset heilahdukset aiheuttivat likviditeettisuhteen kehityksessä vastakkaisen heilahduksen. Toisaalta on myös näin rakennetulla muuttujalla varsin selvä suhdannemuuttujan luonne.

Verotusmuuttujista

Vaikka tarkasteltuna aikana yksin talletusten verotuksessa on tapahtunut useita sekä verorasitusta keventäviä että sitä lisääviä muutoksia, on verorasituksen suhteellisen suuruuden kvantitatiivinen arviointi verotussäännösten kirjavuuden vuoksi niin epävarmaa, että tämä likviditeetin kehityksen mahdollinen selittäjä on jätetty analyysin ulkopuolelle.

6.2. Kokeilujen tuloksista

Trendimuuttujat

Suoritettujen kokeilujen tuloksista voidaan trendimuuttujien osalta todeta, että henkeä kohti lasketun reaalisen kansantulon käyttö talletus- ja kokonaislikviditeetin selittäjänä antoi tulokseksi jonkin verran pienempiä yhteiskorrelaatioita kuin pelkkien aikamuuttujien käyttö. Toisaalta näyttäisi myös jäännöstermin autokorreloituneisuus jossain määrin pienentyneen. Yhteiskorrelaation pieneminen näyttäisikin liittyvän siihen edellä mainittuun seikkaan, että likvidien varojen varannot eivät täysin seuraa tulon satunnaisuonteisia vaihteluita.

Hintamuuttujat

Kaikissa kokeilluissa malleissa sai hintamuuttuja esitetyn olettamuksen mukaisesti negatiivisen kertoimen ja hintamuuttujan lisääminen malliin nosti huomattavasti yhteiskorrelaatiota. Kokeilujen valossa näyttäisikin siltä, että hintojen muutosnopeus on ollut yksi keskeisistä tekijöistä, jotka vaikuttavat yleisön haluun pitää hallussaan likvidejä varoja.

Kokeilluista hintamuuttujista antoi tukkuhintaindeksin muutosten käyttö kaikissa tapauksissa huomattavasti korkeamman yhteiskorrelaation kuin elinkustannusindeksin käyttö. Tämän saattaisi tulkita esimerkiksi siten, että tukkuhintaindeksi on koko tutkimusajanjaksoa tarkasteltaessa antanut luotettavamman kuvan hintojen muutoksista kuin usein talouspoliittisten toimenpiteiden kohteeksi joutunut elinkustannusindeksi. Toisena tulkintamahdollisuutena olisi, että tukkuhintojen kehitystä lähempänä olevien yritysten likvidien varojen varannot reagoisivat voimakkaammin hintojen muutoksiin kuin kotitalouksien.

Hintamuuttujien saama kerroin oli kaikissa kokeilluissa malleissa itseisarvoaltaan pienin rahalikviditeetti-, huomattavasti suurempi käteistalletuslikviditeetti- ja suurin talletuslikviditeettifunktioissa. Tämän kerrointen erisuuruuden voi olettaa johtuvan siitä, että erityisesti hallussa pidetyt rahat, mutta myös käteistalletusvarat palvelevat kansantuotteen arvoon verraten kiinteästi kyt-

keytyvää välitöntä maksuvälinetarvetta suuremmassa määrin kuin talletukset, mistä syystä niiden määrän suhteellinen suuruus ei ole samassa määrin muutettavissa kuin talletusten.

Korkomuuttujat

Korkomuuttujat saivat kaikissa kokeiluissa malleissa negatiivisen kertoimen, niissäkin, joissa kertoimen olisi esitettyjen olettamusten mukaan pitänyt muodostua positiiviseksi. Kun kertoimet samalla olivat hintamuuttujien saamiin ker-toimiin verrattuna epärealistisen suuria ja kun yhteiskorrelaatio ei näiden ana-lyysiin lisäämisestä missään mallissa sanottavasti noussut, voidaan katsoa, ettei kokeiluilla voitu osoittaa korkojen vaikutusta yleisön likviditeettiin. Negatiivis-ten kerrointen talletus- ja käteistalletuslikviditeettifunktioissa voisi olettaa joh-tuvan siitä, että rahalaitokset ovat nostaneet korkojaan talletuskehityksen ol-lessa muista syistä heikkenemässä ja vastaavasti alentaneet niitä talletusten kas-vun elpymässä ja että tapahtuneiden muutosten vaikutukset ovat olleet liian pie-niä kokeiluilla malleilla erotettaviksi.

Likvidiysmuuttuja

Kokeiltu talletusten likvidiyyttä kuvaava muuttuja sai esitetyn olettamuksen vastaisesti käteistalletuslikviditeettimallissa positiivisen ja talletuslikviditeetti-mallissa negatiivisen kertoimen, joten senkin osalta esitetty olettamus jäi tukea vaille.

Suhdannemuuttujat

Kokeiluista suhdannemuuttujista saivat tulon viivästettyä muutosnopeutta ku-vaavat muuttujat kaikissa tapauksissa keskivirheisiinsä verrattuna niin pienet kertoimet, että kokeiluja näillä muuttujilla voi pitää epäonnistuneena. Sen si-jaan kokeilu kunkin neljänneksen reaalisen tulon poikkeamana viivästetystä reaalisesta tulosta lasketulla muuttujalla näyttäisi antavan parempia tuloksia, lähinnä liittyen edellä mainittuun likvidien varantojen kehityksen vakaisuuteen verrattuna tulokehitykseen.

Lopuksi voidaan mainita, että kokeillut logaritmiset mallit antoivat huo-mattavasti pienempiä yhteiskorrelaatioita kuin muuttujien suhteen lineaarisille rüppuvuuksille rakentuvat.

Estimoituja malleja

Seuraavassa esitetään yksi kunkin likviditeetti-indeksin kehitystä selittävästä neljännesvuosimalleista sekä niillä saavutetut yhteiskorrelaatiot. Kerrointen alla on suluissa esitetty niiden keskivirheet.

$$Z_C^* = 167.707 - 1.519 t + 0.015 t^2 - 0.274 \Delta \bar{P}_t - 0.581 (Y_{rt}/\bar{Y}_{rt})$$

(0.116)   (0.002)   (0.041)   (0.205)

$$R = 0.943$$

$$Z_D^* = 123.894 - 1.892 t + 0.020 t^2 - 0.446 \Delta \bar{P}_t$$

(0.175)   (0.003)   (0.062)

$$R = 0.900$$

$$Z_M^* = 115.879 - 1.689 t + 0.017 t^2 - 0.368 \Delta \bar{P}_t$$

(0.104)   (0.002)   (0.037)

$$R = 0.959$$

$$Z_T^* = 235.931 + 1.434 (Y_{rt}/N_t) - 0.916 \Delta \bar{P}_t - 2.520 (Y_{rt}/\bar{Y}_{rt})$$

(0.073)   (0.103)   (0.547)

$$R = 0.965$$

$$Z_L^* = 159.249 + 0.615 (Y_{rt}/N_t) - 0.624 \Delta \bar{P}_t - 1.060 (Y_{rt}/\bar{Y}_{rt})$$

(0.050)   (0.072)   (0.385)

$$R = 0.933$$

Näissä

Z_C = rahaliquiditeetti

Z_D = käteistalletusliquiditeetti

Z_M = käteisliquiditeetti

Z_T = talletusliquiditeetti

Z_L = kokonaisliquiditeetti

t = aika

$\Delta \bar{P}$ = tukkuhintaindeksin muutos edeltäneen vuoden aikana

Y_r = nettokansantuotteen volyyymi

$\bar{Y}_r$ = nettokansantuotteen viivästetty volyyymi

N = väkiluku

7. Likviditeettitarkastelusta

Tässä selvityksessä käytetty likviditeettitarkastelu on yksi tapa valottaa yleisön hallussaan pitämien likvidien varojen kehitystä ja samalla se tarjoaa puitteet likvidien varojen hallussapitoa säätelevien tekijöiden kartoittamiseen. Näyttäisi siltä, että näissä puitteissa olisi luotavissa verraten tarkka kuva yleisön likvidien varojen kysynnän määräytymisestä.

Yleisön likviditeettikäyttäytymisen kytkeminen laajempiin puitteisiin edellyttäisi myös likvidien varojen tarjonnan selvittämistä. Tällöin keskeisinä tehtävinä olisivat ilmeisesti rahalaitossektorin käyttäytymisen, ulkomaisen maksuliikkeen sekä valtion toiminnan rahataloudellisten vaikutusten kartoittaminen ja niitä säätelevien tekijöiden selvittäminen.

VARASTOINVESTOINNIT JA SUHDANNEVAIHTELUT

Sirkka Hämäläinen

Kotimaisessa suhdannekehityksessämme tapahtuvien muutosten alkuunpanevana voimana pidetään yleensä ulkomaisista suhdannetekijöistä riippuvan vientikysynnän kehitystä. Tällöin kotimaisten kysyntäkomponenttien muutokset jäävät lähinnä syntyviä heilahteluja vahvistavaan asemaan. Yksityisen kulutuksen muutokset viivästyvät kokonaistulon muutoksista, eikä sen vaikutus niin ollen ole suhdannekehitystä kärjistävä.¹ Kotimaisten kiinteiden investointien merkitystä suhdannetekijänä ei Suomessa ole toistaiseksi pystytty täsmällisesti selvittämään. Näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että kiinteissä investoinneissa tapahtuneet muutokset vaikuttavat jyrkentyvästi kokonaistuotannon vaihteluihin. Varastoinvestointien muodostaman kysyntäkomponentin osuus kansantaloutemme suhdannekehityksessä on epäselvä. Varastotietojen puutteellisuus vaikeuttaa eri sektoreita ja erityisesti koko taloutta koskevan empiirisen analyysin suorittamista. Viimeisen suhdannehuipun aikana kokonaisvarastojen arvo oli arviolta yli neljä miljardia markkaa eli noin kolmanneksen verran koko kansantulosta.² Suhteellisen vähäisetkin muutokset kokonaisvarastoissa merkinnevät näin ollen huomion arvoisia muutoksia kokonaiskysynnässä.

Tämän artikkelin ensimmäisessä osassa pyritään antamaan pääpiirteittäinen selvitys yritysten varastomuutoksiin vaikuttavista tekijöistä sekä yritysten varastoinvestointien ja suhdannevaihtelujen välillä vallitsevasta yhteydestä. Toisessa osassa tarkastellaan Suomen varastoista tällä hetkellä saatavissa olevia tilastosarjoja ja niiden analysointimahdollisuuksia. Vähittäiskaupan varastoinvestointien määrääytymistä pyritään selvittämään osuustoiminnallisten vähittäiskauppojen osalta käytettävissä olevien tilastosarjojen perusteella.

1. LAURI KORPELAINEN Yksityinen kulutus Suomessa vuosina 1948—1960, Taloudellisia Selvityksiä 1962: II, s. 46.

2. J. J. PAUNIO Suhdannevaihtelujen ongelmasta, Kansantaloudellinen Aikakauskirja 1962, Nide 2, s. 124.

Varastoinvestointeihin suhdannekehityksen aikana vaikuttavat tekijät

Varastoissa tapahtuvien muutosten voimakkuuden ja ajoittumisen selvittämiseksi on syytä ensin tarkastella yrittäjien varastonpitomotiiveja.¹ Tuotantoprosessiin välttämättä kuluva aika aiheuttaa työn alla ja työvaiheiden välillä olevien varastojen muodostumisen. Näiden muutokset seuraavat jokseenkin automaattisesti tuotannon määrässä tapahtuvia muutoksia. — Raaka-aineita ei pystytä hankkimaan eikä valmiita tavaroita toimittamaan juoksevasti, vaan ostot ja myynnit tapahtuvat tietyn suuruisina erinä. Kustannusten minimoimispyrkimys aiheuttaa sen, että osto- ja myyntierien ja siten myös varastojen optimaalinen suuruus määräytyy tuotannon ja myyntien funktiona. Minimoitavat kustannukset sisältävät toisaalta erän hankkimisesta tai toimittamisesta ja toisaalta sen varastoimisesta aiheutuvat kustannukset. Muiden tekijöiden pysyessä ennallaan valmiiden tavaroiden varastojen optimaalinen koko kasvaa myyntien lisääntyessä ja samoin raaka-ainevarastojen optimaalinen koko kasvaa tuotannon lisääntyessä. Varastointikustannusten noustessa varastojen optimaalinen määrä pienenee.

Teknillisesti välttämättömien varastojen lisäksi yrittäjät pitävät sekä raaka-ainetoimituksiin että myynteihin liittyvän epävarmuuden vuoksi ylimääräisiä puskurivarastoja turvatakseen tuotannon jatkumisen. Tuotannon kasvaessa raaka-aineiden saantimahdollisuudet yleensä kiristyvät, ja yrittäjät pyrkivät tällöin suurentamaan puskuriluonteisia raaka-ainevarastojaan. Myyntien lisääntyessä suurennetaan myös valmiiden tavaroiden varastoja, koska myynneissä mahdollisesti tapahtuvien odottamattomien heilahtelujen pelätään suurenevan myyntien lisääntyessä. Paitsi tuotannon ja toimitusten jatkuvuuden turvaamiseksi, pitävät yrittäjät puskurivarastoja myös säilyttääkseen tuotantonsa mahdollisimman tasaisena ja siten välttääkseen jyrkkien muutosten aiheuttamia kustannuksia.

Tulevaisuuden odotukset — sekä myynnin määrään että myyntihintoihin liittyvät — vaikuttavat myös yrittäjien varastojen pitämiseen. Myynnin odotettu lisääntyminen saa aikaan varastojen lisäämistä ja päinvastoin. Edelleen hintojen nousua tai laskua koskevat odotukset saattavat saada aikaan spekulatiivisen varastojen lisäämisen tai supistamisen.

1. Varastojen pitämisen syitä ja niiden merkitystä kokonaisvarastojen muutoksille on erityisesti selvittänyt FRANCO MODIGLIANI artikkelissaan *Business Reasons for Holding Inventories and Their Macro-Economic Implications, Problems of Capital Formation, Studies in Income and Wealth*, National Bureau of Economic Research, New York 1957, s. 495.

Varastonpitomotiivien perusteella näyttää ilmeiseltä, että tärkein varastojen muutoksiin vaikuttava tekijä on myynti; toisaalta sen faktinen, toteutunut kehitys, toisaalta sen odotettu kehitys. LLOYD METZLER on osoittanut yksinkertaistetussa muodossa, miten kokonaisvarastoinvestointien ja myyntien molemminpuolinen riippuvuus aiheuttaa taloudessa syklisen sopeutumisprosessin jonkin ulkoisen ärsykkeen häiritessä tasapainoa.¹ Tällaisen sopeutumisprosessin syntyminen perustuu tuotannon viivästyamiseen kysynnän muutoksista ja yrittäjien pyrkimykseen säilyttää vakiosuhde varastojen ja myyntien välillä.² Kysynnän ja tarjonnan välisen tasapainon järkkyyessä, esimerkiksi kulutuksessa tapahtuneen autonomisen lisäyksen johdosta, tapahtuu ensin varastoissa vähenemistä. Seuraavassa vaiheessa tuotantoa lisätään paitsi kasvaneita myyntejä varten myös supistuneiden varastojen täydentämiseksi ja varastojen saattamiseksi haluttuun suhteeseen myyntien kanssa. Tuotannon lisääminen aiheuttaa myös tulojen lisääntymisen ja sen seurauksena myynnit kasvavat edelleen. Yrittäjät pyrkivät jatkuvasti sopeuttamaan varastonsa myyntien mukaisesti, ja tuloksena on kumulatiivinen prosessi. Koska tulojen koko lisäästä ei normaalisti käytetä kulutuksen lisäämiseen, kasvavat myynnit hitaammin kuin tuotanto. Näin ollen lähestytään asteittain haluttua varastojen tasoa. Varastoja varten tuotettu määrä pienenee tällöin vähitellen ja loppuu kokonaan, kun halutut varastot on saavutettu. Tuotannon kasvu hidastuu ja kääntyy laskuun. Kehitys johtaa myyntien vähenemiseen, jonka seurauksena taas varastot muodostuvat liian suuriksi myynteihin nähden. Päästäkseen eroon ylimääräisistä varastoistaan yrittäjät pienentävät tuotantoaan. Tästä on seurauksena myyntien alentuminen ja kumulatiivinen prosessi lähtee liikkeelle alaspäin. — Metzler on tarkastelussaan lähtenyt olettamuksesta, että yrittäjät kunakin periodina tuottavat varastoja varten määrän, joka palauttaisi varastojen ja myyntien välisen tasapainon. Tämä aiheuttaisi jyrkkiä muutoksia tuotannossa. Jos yrittäjien kuitenkin oletetaan pyrkivän mahdollisimman tasaiseen tuotantoon, on ilmeistä, että tasapainoon johtavaa varastoinvestointia ei pyritä kokonaan toteuttamaan, vaan varastot sopeutetaan ainoastaan osittain myynnin kehitykseen. Varastoinvestoinneissa tapahtuvat muutokset ovat tällöin pienempiä ja myös kokonais-

1. LLOYD A. METZLER *The Nature and Stability of Inventory Cycles*, *The Review of Economic Statistics*, August 1941, s. 113; RAGNAR NURKSE *The Cyclical Pattern of Inventory Investment*, *The Quarterly Journal of Economics*, August 1952, s. 385.

2. Metzlerin mallin pohjana on lineaarinen riippuvuussuhde varastojen ja myyntien välillä: $I_t = a \dot{S}_t$, jossa I = varastot ja $\dot{S}$ = odotetut myynnit. T. H. WHITIN on esittänyt, että on realistisempaa olettaa tämän suhteen olevan ei-lineaarinen: $I_t = a \sqrt{\dot{S}_t}$. T. H. WHITIN *Inventory Control in Theory and Practice*, *The Quarterly Journal of Economics*, November 1952, s. 504—506. Ei-lineaarisen riippuvuussuhteen tuloksena aiheutuu aivan samoin syklinen sopeutumisprosessi kuin lineaarisenkin riippuvuuden tapauksessa; syntyvä aaltoliike on vain vaikeampaa; ROLF WIETING *Zur Theorie des Lagerzyklus*, *Weltwirtschaftliches Archiv*, Heft 2, 1962, s. 225—229.

tuotannon heilahtelut vaimeampia, kuin jos jatkuvasti pyrittäisiin tasapainoon.¹ Yhdysvalloissa tehdyt empiiriset tutkimukset tukevat tätä osittaisen sopeuttamisen olettamusta.²

Yrittäjien suunnittelemat, tuotannon ja tulon kannalta ratkaisevat varastointi-investoinnit seuraavat edellä esitetyn tarkastelun mukaan myyntien muutosnopeutta tuotantoperiodin verran viivästyneenä. Koska myynnin tulevaa kehitystä ei pystytä täysin ennakoimaan, tapahtuu varastoissa myös tahattomia muutoksia ja niiden vaikutuksesta toteutuneet varastojen muutokset saavuttavat huippunsa ja pohjansa samanaikaisesti myyntien ja kokonaistuotannon absoluuttisen tason kanssa. Yhdysvalloissa suoritettut empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että erityisesti toisen maailmansodan jälkeisenä aikana kokonaisvarastojen muutokset eli toteutuneet varastoinvestoinnit ovat saavuttaneet käännekohtansa aikaisemmin kuin kokonaistuotanto.³ Vaikka tämä ajoittuminen osittain lieneekin selitettävissä muiden tekijöiden kuin myynnin kehityksen vaikutuksella, saattaa myös myyntien ja varastojen välinen riippuvuus aiheuttaa toteutuneiden varastoinvestointien aikaisemman ajoittumisen kokonaistuotantoon nähden, jos otetaan huomioon, että kulutus ja myynnit eivät käsitä ainoastaan varastoitavia hyödykkeitä. Palvelusten ja muiden ei-varastoitavien hyödykkeiden myynnin lisäys ei aiheuta pyrkimystä lisätä varastoja eikä myöskään tahattomia muutoksia varastoissa. Toteutuneet varastoinvestoinnit saavuttavat tällöin käännekohtansa aikaisemmin kuin kokonaistuotanto. Palvelusten osuuden kasvaminen vaikuttaa samalla vaimentavasti varastoinvestointien ja sen seurauksena koko talouden muutoksiin.⁴ Niemenomaan Yhdysvalloissa palvelusten osuus kokonaiskulutuksesta on suuri ja se on todennäköisesti vaikuttanut varastoinvestointien ajoittumiseen.

Myynnin kehitys näyttää olevan tärkein varastoinvestointeihin vaikuttava tekijä. Toisena tärkeänä tekijänä on pidettävä — erityisesti raaka-ainevarastojen kannalta — tarjonnassa tapahtuvia muutoksia. Toimitusaikojen piteneminen ja täyttämättömien tilausten määrän kasvaminen lisäävät raaka-aineiden saantiin liittyvää epävarmuutta. Yritys pyrkii tällöin lisäämään raaka-aineiden ja valmiiden tavaroiden varastojaan turvatakseen tuotannon ja toimitusten jatkumisen. Tämä lisäämispyrkimys johtaa uusiin tilauksiin hankkijoille, joiden toimitusmahdollisuudet edelleen kiristyvät. Tarjonnassa tapahtuvien muutosten voi-

1. MICHAEL LOVELL Buffer Stocks, Sales Expectations, and Stability: A Multisector Analysis of the Inventory Cycle, *Econometrica*, April 1962, s. 271, 281—288.

2. SAMA Manufacturers' Inventories, Sales Expectations, and the Acceleration Principle, *Econometrica*, July 1961, s. 299—302.

3. THOMAS STANBACK, Jr., Postwar Cycles in Manufacturers' Inventories, National Bureau of Economic Research, New York 1962, Chapter 7.

4. ROLF WIETING, ma. s. 222—224.

daan olettaa liittyvän läheisesti yleiseen suhdannekehitykseen. Raaka-aineiden saantimahdollisuuksien on todettu Yhdysvalloissa olevan parhaimmillaan suhdannepohjan aikana. Nousukauden alkaessa täyttämättömien tilausten määrä kasvaa aluksi kiihtyen, mutta kasvu hidastuu nousukauden loppuvaiheilla ja alkaa alentua ennen suhdannehuipun saavuttamista. Aleneminen tapahtuu aluksi kiihtyvällä vauhdilla, mutta hidastuu laskuvaiheen loppupuolella ja pysähtyy kokonaan laskukauden saavutettua pohjansa. Tällä tarjonnan kehityksellä on todettu olevan huomattava vaikutus erityisesti raaka-aineiden varastoinvestointien ajoittumiseen.¹ Kokonaisvarastojenkin muutoksista ovat myynnin kehityksen ohella tarjonnan, erityisesti täyttämättömien tilausten, vaihtelut selittäneet huomattavan osan.²

Toimitusmahdollisuuksien kiristymiseen ja helpottumiseen liittyy samansuuntainen hinnankehitys, joka puolestaan vaikuttaa yrittäjien investointisuunnitelmiin. Hintojen noustessa varastoja pyritään lisäämään tulevien nousujen varalta ja vastaavasti hinnankehityksen ollessa aleneva varastoja pyritään pienentämään. Myös yleisestä suhdannekehityksestä riippumatta saattaa hinnoissa tapahtua muutoksia esimerkiksi huonon sadon tai kuljetusten vaikeutumisen tuloksena. Tällaisista syistä odotettavissa olevat nousut saattavat yksinään, ilman että kysynnässä on tapahtunut mitään lisäystä, saada aikaan varastojen lisäämisen ja panna liikkeelle myyntien ja varastojen välillä tapahtuvan sopeutumisprosessin.

Rahoitusmahdollisuuksien ja rahoituksen kustannusten merkityksestä varastoinvestointeja säätelevinä tekijöinä on esitetty eri näkemyksiä.³ Nykyisin oltaneen kuitenkin yksimielisiä siitä, että korolla ei juuri ole vaikutusta varastoinvestointeihin kustannustekijänä, sillä korkokustannukset muodostavat normaalisti vähäisen osan varastoinnin kokonaiskustannuksista. Luotonsaantimahdollisuuksissa tapahtuvilla muutoksilla, etenkin nousukaudella tapahtuvalla kiristymisellä, sen sijaan saattaa olla merkitystä. Yritysten sisäisen likviditeetin ollessa hyvä eivät pankkien luotonantomahdollisuudet juuri vaikuta investointipäätöksiin. Sisäisessä likviditeetissä tapahtuvien muutosten voidaan kuitenkin olettaa seuraavan pankin luotonantomahdollisuuksien tapaan yleistä suhdannekehitystä. Erityisesti Suomessa voidaan nousukaudella tapahtuvalla rahoitusmahdollisuuksien kiristymisellä olettaa olevan varastojen nousua hillitsevä vaikutus.

1. STANBACK *mt. s. 51 ja 59*; LOVELL *Manufacturers' Inventories . . . s. 300—303*.

2. MABEL A. SMITH *Analysis of Business Inventory Movements in the Postwar Period, Part I — Factors Influencing Manufacturers' Inventories, Inventory Fluctuations and Economic Stabilization, Materials prepared for the Joint Economic Committee, Congress of the United States, Part I, Washington 1961, s. 156*.

3. Erinomainen yhteenveto sekä teoreettisista hypoteeseista että empiirisistä tutkimuksista on PAUL F. MCGOUDRICKin artikkelissa *The Impact of Credit Cost and Availability on Inventory Investment, Inventory Fluctuations and Economic Stabilization, Materials prepared for the Joint Economic Committee, Congress of the United States, Part II, Washington 1961, s. 89—117*.

Varastot ja varastoinvestoinnit Suomessa

Suomessa ei ole, kuten edellä jo on todettu, olemassa kokonaistilastoja, joiden perusteella pystyttäisiin selvittämään varastoinvestointien muutosten suhteellinen osuus kansantuotteen muutoksista. Saatavissa olevat varastotiedot ovat hajanaisia ja puutteellisia, ja niiden perusteella on vaikea saada karkeitakaan arvioita edes yksityisen sektorin, saati sitten koko kansantalouden varastojen kehittymisestä. Voitaneen kuitenkin olettaa, että varastomuutosten merkitys Suomen kansantalouden suhdannekehityksessä on huomattavasti vähäisempi kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa ulkomaankaupan suhteellinen osuus on paljon pienempi kuin Suomessa.

Huomattavimman osan, karkeasti arvioiden ehkä puolet, kokonaisvarastoista muodostavat teollisuuden varastot. Yritysten tilinpäätösten perusteella laadittavat kokonaistaseet sisältävät tiedot vaihto-omaisuuden arvon kehittymisestä vuosittain,¹ mutta nämä tiedot eivät anna minkäänlaista kuvaa volyymin muutoksista. Kirjanpitoarvothan poikkeavat huomattavasti hankintahinnan mukaisesta varastojen arvosta, koska meidän kirjanpitolakimme sallii varastojen arvostamisen miten alhaiseksi tahansa. Varastojen aliarvostuksen lisäksi arvostuksessa tapahtuvat lähinnä suhdannekehitykseen liittyvät muutokset tekevät mahdottomaksi kirjanpitotietojen perusteella tapahtuvan varastojen käyttäytymisen tutkimisen.

Määrällisiä varastotietoja on saatavissa puu- ja paperiteollisuuden käyttämän raakapuun varastoista. Kuusipaperipuun ja mäntypaperipuun osalta saadaan tiedot volyyymi-indekseinä kaksi kertaa vuodessa Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitolta ja sahatukkien osalta samoin volyyymi-indekseinä kahdesti vuodessa Suomen Sahanomistajayhdistykseltä. Niin tärkeitä kuin nämä varastot taloutemme kannalta ovatkin, on näiden analysoinnista tässä yhteydessä täytynyt luopua, sillä vastaavien raaka-aineiden käyttöä kuvaavien sarjojen konstruointi on vaikeata. Saatavissa olevat teollisuustuotannon ja viennin sarjat ovat sisällöltään huomattavasti laajempia kuin edellä mainitut varasto-sarjat; ne sisältävät mm. koivua raaka-aineena käyttävän teollisuuden tuotannon sekä koivun viennin.

Eräiden tärkeimpien raaka-aineiden varastojen määrällisestä kehityksestä on saatavissa tietoja kauppa- ja teollisuusministeriön kauppaosaston ja valtiovarainministeriön kansantalousosaston eri keskusjärjestöiltä ja suuryrityksiltä kerääminä kuukausitietoina. Tiedot koskevat pääasiassa kulutustavateollisuus-

1. Esim. LEO PAUKKUNEN—TAUNO KALLINEN—JOHN SUNDGREN Teollisuuden kokonaistilinpäätös ja kustannusrakenne toimialoittain vv. 1948—1960, Taloudellinen tutkimuskeskus, Sarja B: 13, Helsinki 1962.

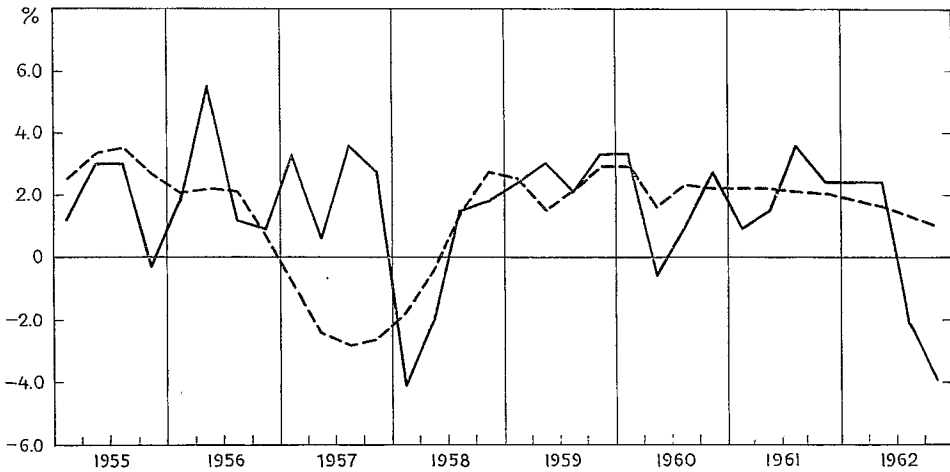
den raaka-aineita sekä teollisuuden ja liikenteen poltto- ja voiteluaineita. Varastotietojen tarkoituksena on kuvata kunkinhetkistä huoltotilannetta ja ne käsittävät lähinnä tuotujen, mutta myös kotimaassa tuotettujen tavaroiden varastoja. Sarjojen peittävydestä ei ole täsmällistä tietoa. Karkeasti voidaan niiden arvioida käsittävän ehkä noin viidennen osan koko teollisuuden varastoista. On luultavaa, että peittävydessä on ajan mittaan tapahtunut jonkin verran muutoksia. Koska tiedot on saatu luottamuksellisina, kuten yleensä kaikki varastojen absoluuttista määrää osoittavat tiedot, on niiden perusteella laskettu vuodesta 1955 lähtien volyyymi-indeksisarjat raaka-aineille¹ ja nestemäisille poltto- ja voiteluaineille². Eri hyödykkeiden varastomäärät on painotettu yhteen 30. 6. 1958 vallinneilla tuontihinnoilla. Käyttöä ja siinä tapahtuvia muutoksia kuvaavaksi sarjaksi on raaka-aineiden osalta valittu Suomen Pankin taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa konstruoitu ns. kotimarkkinateollisuuden tuotannon volyyimisarja, joka on saatu vähentämällä koko teollisuudesta puu-, paperi- ja metalliteollisuus. Valtiovarainministeriön kansantalousosasto on kerännyt tietoja nestemäisten poltto- ja voiteluaineiden myynnistä kuluttajille. Polttoaineiden »kulutusta» kuvaava volyyymi-indeksi on laskettu näiden tietojen avulla. Eri tavaroiden myyntimäärät on painotettu 30. 6. 1958 vallinneilla tuontihinnoilla. Käytetyt tiedot koskevat miltei yksinomaan tukkuportaan varastoja ja myyntejä, joten teollisuuden ja liikenteen varastot jäävät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Kaikki tarkasteltavana olevat sarjat on puhdistettu kausivaihteluista. Kausivaihteluista puhdistettujen sarjojen perusteella on laskettu ns. systemaattinen komponentti, joka sisältää trendin ja suhdannevaihteluiden komponentit.³

Kuviossa I on esitetty raaka-ainevarastojen ja kotimarkkinateollisuuden tuotannon volyymin systemaattisen komponentin muutosprosentit neljännesvuosittain. Kuvion mukaan varastojen muutokset näyttävät seuraavan melko lähei-

1. Raaka-aineiden varastoindeksi sisältää seuraavat 23 raaka-ainetta: tupakka, kahvi, sokeri, vehnä, ruis, maissi, öljyväkirehut, margariiniöljyt, rasvahapot ja tali, typpilannoitteet, raaka-fosfaatti, fosfaattilannoitteet, kalilannoitteet, villa ja shoddy, puuvilla, pellava ja rohdin, vuodat, parkitusuutteet, raakakumi, kalsinoitu sooda, glaubersuola, rikki ja pellavaöljy.

2. Nestemäisten poltto- ja voiteluaineiden indeksi sisältää bensiinin, kaasuöljyn ja kevyen polttoöljyn, masutin, moottoripetrolin, valopetrolin ja kivennäisvoiteluöljyt. Kiinteät polttoaineet, kivihiili, antrasiitti ja koksi, on jätetty ottamatta huomioon, koska niiden kulutuksesta tai myynnistä ei ole saatavissa tilastosarjoja.

3. Kausivaihteluanalyysi perustuu siihen, että alkuperäinen aikasarja Y koostuu multiplikaatiivisesti eri komponenteista: $Y = T \cdot S \cdot I$, jossa T on sekä trendin että suhdannekomponentin sisältävä systemaattinen komponentti, S kausivaihtelukomponentti ja I satunnaisvaihtelukomponentti. Systemaattisen komponentin lopullinen estimointi on tapahtunut käyttämällä ns. Hendersonin 15 termin kolmannen asteen parabolista tasoitusta. Kausipuhdistaminen on suoritettu Pertti Kukkosen Elliot-803-tietokoneella tekemällä ohjelmalla. Tätä aikasarja-analyysi-ohjelmaa on selvitetty Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen monistuksessa: PERTTI KUKKONEN On the Measurement of Seasonal Variations, Institute for Economic Research, Bank of Finland, Series D: 1, Mimeographed studies, October 1963.

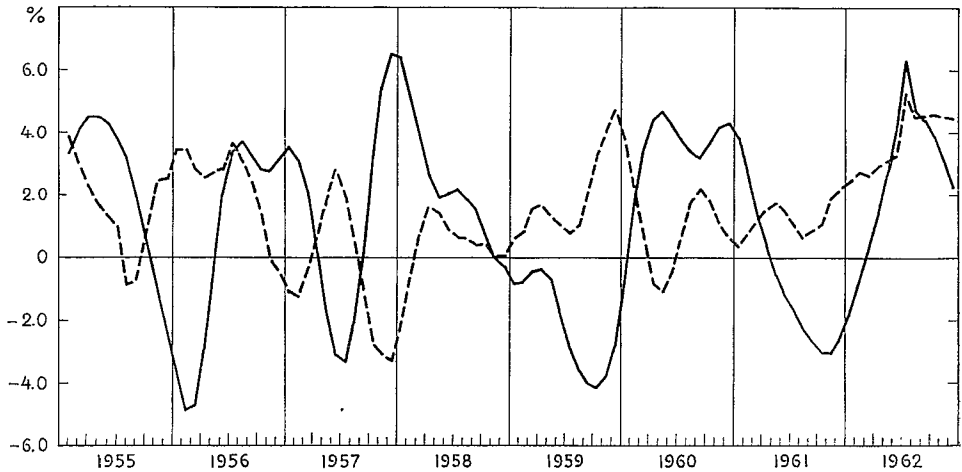
Kuvio 1. Raaka-ainevarastojen ja kotimarkkinateollisuuden tuotannon volyyymi vuosina 1955—1962. Systemaattisen komponentin (trendi- ja suhdannekomponentin) muutosprosentit neljännesvuosittain

— raaka-ainevarastot
 - - - - kotimarkkinateollisuuden tuotanto

sesti tuotannon muutoksia suhdanneaallon aikana. Vuonna 1957 varastoissa tapahtunut kasvu johtuu pääasiassa viljavarastojen kasvamisesta; rukiin ja vehnän varastot lisääntyivät jatkuvasti vuosina 1957—1960 ja erityisen voimakkaasti vuosina 1958 ja 1959. Tuotannon muutoksista riippumatta varastoinvestoinneissa tapahtuu lyhytaikaisia heilahteluja, joista ainakin osa lienee selvitetävissä ulkomaankauppaan liittyvien tekijöiden avulla. Esimerkiksi vuoden 1957 kolmannella neljänneksellä tapahtunut varastoinvestointien lisääminen liittyi todennäköisesti odotettavissa olevaan devalvaatioon ja vuoden 1958 alussa tapahtunut aleneminen paitsi kysynnän alenemiseen myös devalvaation aiheuttaman hintojen nousun hillitsevään vaikutukseen. Vuosina 1960 ja 1961 varastoinvestointien muutoksiin ovat todennäköisesti vaikuttaneet raaka-aineiden tuontihinnoissa todettujen samansuuntaisten muutosten aiheuttamat odotukset.

Kuviossa 2 on esitetty nestemäisten poltto- ja voiteluaineiden varastojen ja myynnin systemaattisen komponentin muutosnopeudet kuukausittain. Näyttää siltä, että nämä varastot ovat mitä suurimmassa määrin luonteeltaan puskurivarastoja, koska niiden muutokset näyttävät kehittyvän miltei täysin vastakkaisesti myynnin muutoksiin nähden. Mitään suhdannevaihteluihin selvästi liittyvää kehitystä ei esitetyn kuvion perusteella voida todeta.

Sekä raaka-ainevarastojen että nestemäisten poltto- ja voiteluainevarastojen osalta on todettava, ettei alussa esitetty teoreettinen mallirakennelma näytä sopivan näiden varastojen muutoksiin. Mallit on rakennettu olettamalla yrittäjien toimivan vapaassa markkinataloudessa. Tuonti ja siten juuri tuontivarastot

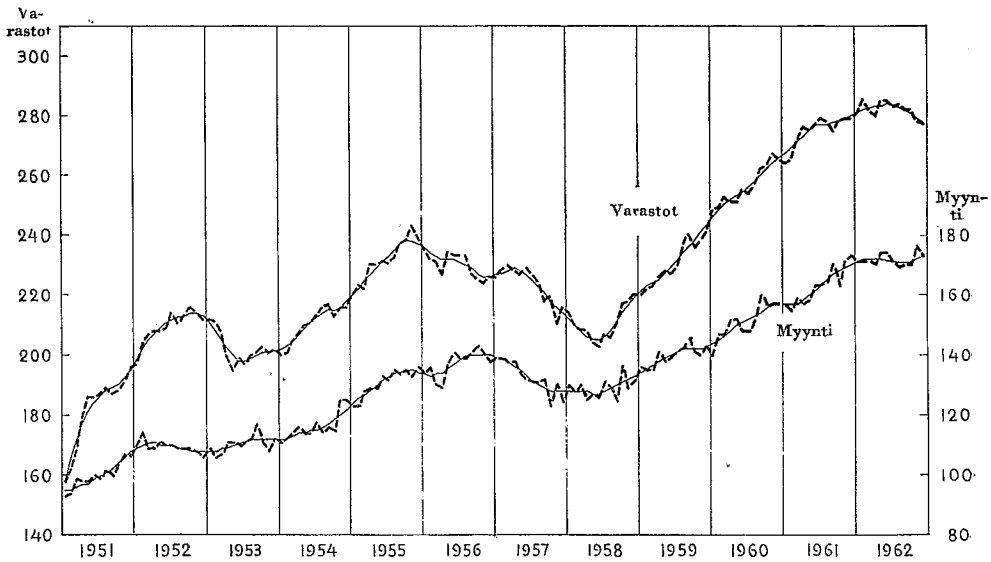
Kuvio 2. Nestemäisten poltto- ja voiteluaineiden varastojen ja myynnin volyymin vuosina 1955—1962. Systemaattisen komponentin muutosprosentit kuukausittain

— varastot
 - - - - - myynti

ovat kuitenkin yleensä valtion talouspoliittisten toimenpiteiden kohteena, eikä tuontivarastojen muutosten voida siis sanoa olevan seurausta yksinomaan yksityisen sektorin käyttäytymiseen perustuvasta suhdannekehityksestä.

Suhdanneanalyysin kannalta käyttökelpoisimmat tiedot on saatavissa kaupan alalta. Osuustoiminnallisten vähittäiskauppojen myynneistä ja myyntihintaisista varastoista saadaan kuukausittain tiedot Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnalta ja Kulutusosuuskuntien Keskusliitolta. Osuuskauppojen myynnin osuus kaikkien vähittäiskauppojen myynnistä on runsas kolmasosa ja niiden varastojen osuus koko vähittäiskaupan hallussa olevista varastoista voidaan arvioida karkeasti kolmanneksi osaksi. Koko kaupan (tukku- ja vähittäiskaupan) varastoista osuuskauppojen hallussa on ehkä noin viidennes.

Seuraavassa on osuuskauppojen myynnit ja varastot vuodesta 1951 alkaen esitetty vuoden 1952 hinnoin. Käyvin hinnoin ilmoitetut myynti- ja varastosarjat on deflaatoitu valtiovarainministeriön kansantalousosaston konstruoimilla hintaindeksillä. Eri hyödykkeille on annettu varastojen deflaattorissa erilainen paino kuin myynnin deflaattorissa. Tällä on pyritty ottamaan huomioon eri hyödykevarastojen erilaiset kiertonopeudet. Esimerkiksi elintarvikkeiden paino varastojen hintaindeksissä on pienempi kuin myynnin indeksissä, koska elintarvikevarastot vaihtuvat nopeasti ja ovat pienet suhteessa myynteihin. Kiintein hinnoin ilmaistut myynti- ja varastosarjat on kuukausitasolla puhdistettu kausi-

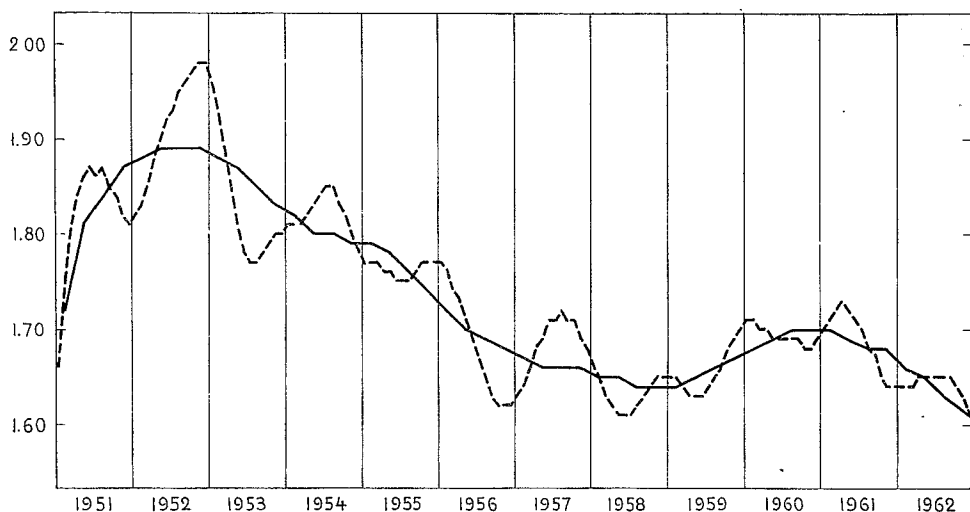
Kuvio 3. Osuustoiminnallisen vähittäiskaupan varastojen ja myynnin volyyymi kuukausittain vuosina 1951–1962, mmk vuoden 1952 hintatason mukaan

----- kausivaihteluista puhdistettu sarja
 ————— systemaattinen komponentti (trendi- ja suhdannekomponentti)

vaihteluista samoin kuin edellä esitetyt poltto- ja voiteluaine- sekä raaka-ainetarastot. Kausivaihteluista puhdistetut sarjat on vielä hajotettu neljännesvuosittain pitkiin, suhdannekierron mittaisiin aaltoihin, lyhyisiin aaltoihin ja satunnaisvaihtelukomponenttiin.¹

Kuviossa 3 on esitetty osuuskauppojen myynnin ja varastojen kausivaihteluista puhdistetut sarjat sekä näiden sarjojen systemaattiset komponentit. Varastojen taso näyttää yleisesti ottaen liikkuvan samansuuntaisena myyntien tason kanssa lisääntyen nousukaudella ja alentuen laskukaudella. Kaikkia myynnissä tapahtuvia heilahteluja eivät varastot kuitenkaan seuraa. Erityisesti vuosina 1952 ja 1956 poikkeaa näiden kahden sarjan kehitys melkoisesti toisistaan. Varastot näyttävät yleensä kääntyvän laskuun jo ennen kuin myynnit alkavat.

1. Ensin on erotettu pitemmät, keskimäärin $4\frac{1}{2}$ –5 vuoden pituiset aallot (varsinaiset suhdanneaallot) 19 termin kolmannen asteen parabolisella ns. HENDERSONIN tasoituksella ja tämän jälkeen lyhyemmät aallot vastaavanlaisella 7 termin tasoituksella. Tällainen komponentteihin hajottaminen painotettujen liukuvien keskiarvojen avulla perustuu mm. olettamukseen, että pitempien ja lyhyempien heilahdusaaltojen komponenttien aallonpituus pysyy vakiona, mikä analysoitujen osuustoiminnallisen vähittäiskaupan sarjojen osalta pitää tutkittuna ajanjaksona likimäärin paikkansa. Tämä menetelmä liittyy edellä s. 60 mainittuun kausivaihteluiden analyysimenetelmään. Sen ovat suunnitelleet PERTTI KUKKONEN ja ERKKI LAATTO ja edellinen on ohjelmoinut sen Elliot-803-tietokoneelle.

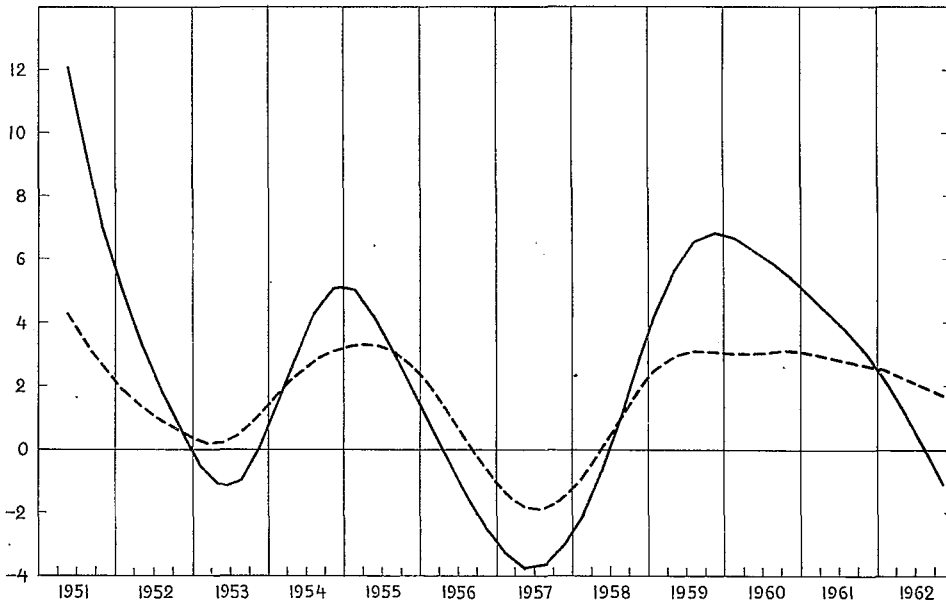

Kuvio 4. Osuustoiminnallisen vähittäiskaupan varastojen volyymin ja myynnin volyymin suhde vuosina 1951—1962

----- systemaattinen komponentti kuukausittain
 ————— pitkien aaltojen komponentti neljännesvuosittain

absoluuttisesti alentua. Sen sijaan nousukauden alettua kasvaa ensin myynti ja vasta jonkin verran myöhemmin alkavat varastot lisääntyä. Tämä on todennäköisesti selitettävissä toisaalta varovaisuusnäkökohdan ja toisaalta rahoituksen vaikutuksen avulla. Laskukäännettä lähestyttäessä myyntiodotukset ovat todennäköisesti pessimistisiä ja varastoja pyritään pienentämään ennen kuin myynnit todella alkavat alentua. Samanaikaisesti rahoitusmahdollisuuksien kiristyminen pakottaa pienentämään varastoja pääoman irrottamiseksi. Nousun alkaessa taas myyntien kasvun oletetaan olevan pysyvä, vasta kun se on jatkunut jonkin aikaa, ja varastoja aletaan lisätä vasta nousukäänteen jälkeen.

Kuviossa 4 on esitetty varastojen ja myyntien systemaattisten komponenttien suhde. Tämän kuvion perusteella voidaan ensinnäkin todeta, että 1950-luvun aikana varastojen ja myyntien välisessä suhteessa on tapahtunut selvä alentuminen. Vuoden 1952 jälkeen varastojen suhdetta myynteihin on pyritty määrätietoisesti supistamaan. Supistuminen on tapahtunut pääasiassa yksityisten osuuskauppojen varastoinnin rationalisoimisen seurauksena eikä niinkään kuljetusolojen parantumisen ja alueellisten keskusvarastojen muodostamisen tuloksena, joskin näilläkin tekijöillä lienee vaikutusta. Varastojen ja myyntien välisessä suhteessa tapahtuu jatkuvia lyhytaikaisia heilahteluja, jotka ovat osittain seurausta siitä, että varastoja ei pystytä automaattisesti muuttamaan myynnissä tapahtuvien odottamattomien muutosten mukaisesti. Voidaan li-

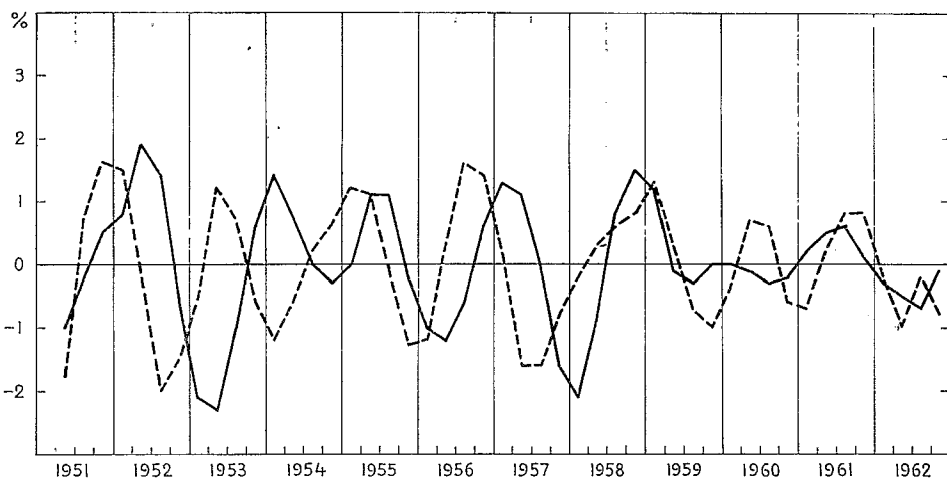
Kuvio 5. Osuustoiminnallisen vähittäiskaupan varastojen ja myynnin volyyymi vuosina 1951—1962. Pitkien aaltojen komponentin muutokset neljännesvuosittain, mmk vuoden 1952 hintatason mukaan

— varastot
 - - - - - myynti

säksi olettaa, että rahoituksen kiristyminen ja yrittäjien odotukset ja käyttäytyminen käännevaiheiden läheisyydessä ovat myös osaltaan vaikuttaneet kyseisen suhdeluvun vaihteluihin.

Varastomuutosten eli toteutuneiden varastoinvestointien ja myyntien muutosten välistä riippuvuutta on tarkasteltu kuvioissa 5 ja 6. Kuviossa 5 on esitetty varastojen ja myyntien pitkien aaltojen komponentin muutokset absoluuttisina ja kuviossa 6 lyhyiden varastoaaltojen muutokset prosentuaalisina. Pitkien aaltojen muutoksista todetaan selvästi varastoinvestointien seuraavan voimistuneina myyntien muutoksia. Tämä on kiihdytinperiaatteen mukainen seuraus siitä, että varastot vastaavat $1\frac{1}{2}$ –2 kuukauden myyntejä. Suhteelliset muutokset suhdanneaallon aikana sen sijaan ovat kummassakin sarjassa yhtä voimakkaita.

Kuvion 5 mukainen varastoinvestointien ja myyntien välinen muutosnopeuden ajoittuminen ei ole sopusoinnussa edellä esitetyn teoreettisen ajoittumisen kanssa. Teorian mukaanhan varastoinvestoinnit viivästyvät siinä määrin myynnin muutoksista, että ne saavuttavat käännekohtansa samanaikaisesti tai jonkin verran aikaisemmin kuin myynnit alkavat absoluuttisesti lisääntyä tai vähentyä. Kuvion mukaan varastojen muutokset ovat saavuttaneet käännekoht-

Kuvio 6. Osuustoiminnallisen vähittäiskaupan varastojen ja myynnin volyymin vuosina 1951—1962. Lyhyiden aaltojen komponentin prosenttiset muutokset neljännesvuositain

— varastot
 - - - - - myynti

tansa yhtä neljänestä aikaisemmin kuin myyntien muutosnopeudet vuoden 1953 pohjaa lukuun ottamatta, jolloin varastomuutosten kehitys näyttää viivästyvän myynnin muutosten kehityksestä. On kuitenkin huomattava, että aikaisemmin esitetty teoreettinen malli pyrkii selvittämään koko talouden tuotantoprosessin varastoja. Tutkittavana olevat sarjat koskevat ainoastaan pientä osaa koko tuotantoprosessista. Yhdysvalloissa on todettu koko kaupan varastoinvestointien saavuttavan käännekohtansa suurin piirtein samanaikaisesti tai jonkin verran myöhemmin kuin kokonaisaktiiviteetti ja myyntien absoluuttinen taso ja siis huomattavasti myöhemmin kuin myynnin muutosnopeus.¹ On todennäköistä, että koko kaupan varastomuutokset meilläkin viivästyisivät myynnin muutoksista, koska varastojen täydentäminen teollisuudelta tai ulkomailta tapahtuvien ostoin vie enemmän aikaa kuin osuuskauppojen varastojen täydentäminen osuustoiminnallisilta tukkuvarastoilta tapahtuvien ostoin. Tukkukaupan ja vähittäiskaupan varastot yhdessä saattavat hyvinkin toimia pitemmän ajan muutoksissa sellaisina puskureina, kuin edellä esitetty teoria edellyttää. Lisäksi tarkasteltavana olevien sarjojen käyttäytymistä tutkittaessa on otettava

1. MOSES ABRAMOVITZ Inventories and Business Cycles with Special Reference to Manufacturers' Inventories, National Bureau of Economic Research, New York 1959, s. 342—344; LAWRENCE BRIDGE—CLEMENT WINSTON Analysis of Business Inventory Movements in the Postwar Period, Part II — Inventory Investment in Trade, Inventory Fluctuations and Economic Stabilization, Materials prepared for the Joint Economic Committee, Congress of the United States, Washington 1961, s. 170—175.

huomioon, että kysymyksessä ovat osuusliikkeet, joiden toimintaa suurella määrin ohjailaan keskusjärjestöjen taholta. Keskusjärjestöjen johdolla on huomattavasti suuremmat mahdollisuudet seurata kokonaistaloudellista kehitystä ja myynnin odotettavissa olevia muutoksia kuin pienen yrityksen johdolla. Yksityisten vähittäiskauppojen varastomuutokset eivät todennäköisesti seuraisi myyntien muutoksia läheskään yhtä kiinteästi kuin osuusliikkeiden varastoinvestoinnit.

Jos tarkastellaan myyntien ja varastojen lyhytaikaisia muutoksia, varsinaisen suhdannekehityksen aikana tapahtuvia pienempiä heilahteluja (kuvio 6), todetaan niiden paremmin käyttäytyvän teoreettisten hypoteesien mukaisesti. Tämä tuntuu luonnolliselta siksi, että vähittäiskauppojen varastojen tarkoituksena on nimenomaan toimia puskureina tällaisissa lyhytaikaisissa myynnin vaihteluissa. Varastojen muutosnopeus saavutti huippunsa noin puoli vuotta myöhemmin kuin myynnin muutosnopeus vuosina 1951/1952, 1955 ja 1956/1957 ja vastaavasti pohjansa puoli vuotta myyntiä myöhemmin vuosina 1955/1956 ja 1957/1958. Varastomuutosten viivästyminen näissä käännekohtissa on niin suuri, että ne saavuttavat käännekohtansa samanaikaisesti kuin myynti alkaa absoluuttisesti vähetä tai lisääntyä. Vuosina 1952/1953 varastojen muutosnopeus saavutti pohjansa kolme neljännestä myöhemmin kuin myynnit ja lisäksi varastojen väheneminen oli suhteellisesti voimakkaampaa kuin myyntien. Varastojen pienentäminen oli tässä vaiheessa erityisen voimakasta siksi, että vuoden 1952 aikana ne olivat epätavallisen suuret suhteessa myynteihin, ja lisäksi vuoden 1952 lopulla ja vuoden 1953 alussa vallinnut rahamarkkinoiden kireys pakotti myynnin lisääntymisestä huolimatta supistamaan varastoja. Rahoitustilanteen parannuttua varastoja taas lisättiin vuonna 1954 vielä senkin jälkeen, kun myynnit jo alenivat. Vuoden 1957 aikana rahamarkkinoilla vallinneella kireydellä näyttää samoin olleen vaikutuksensa siihen, että varastoja on alennettu voimakkaasti vielä myynnin lisääntymisenkin jälkeen. — Vuodesta 1959 lähtien varastojen ja myyntien muutosten kehitys poikkeaa täysin aikaisemmasta. Varastomuutosten vaihtelut suhteessa myyntien muutosten vaihteluihin ovat huomattavasti vähäisemmät eikä niiden ajoittumisessa myynnin muutoksiin nähdä ole havaittavissa samanlaista riippuvuutta kuin vuosina 1951—1958. Tapahtuneelle muutokselle on vaikea löytää selitystä; varastomuutosten heilahtelujen pienenemisen eräänä selityksenä saattaisi olla se, että vuodesta 1958 lähtien ja etenkin parina viime vuonna osuuskaupoissa on kiinnitetty erityistä huomiota varastojen suuruuteen. Ostot pyritään tekemään mahdollisimman pienissä erissä ja tavara toimitetaan usein suoraan tukkuvarastoista, joten varastovaihtelut tulevat olemaan vaimeampia kuin aikaisemmin.

Verrattaessa varastojen lyhytaikaisia vaihteluita hinnoissa tapahtuneisiin muutoksiin ei voida todeta yhdenmukaisuutta, joka osoittaisi spekulatiivisten varastomuutosten esiintymisen. Koska kysymyksessä ovat nimenomaan osuustoiminnallisten periaatteiden mukaisesti toimivat, yleensä melko pienet vähit-

täiskaupat, on luonnollista, ettei niissä esiinny hintaspekulointia yleisesti. Joidenkin yksityisten hyödykkeiden, kuten esimerkiksi tupakan tai sokerin, varastoissa saattavat odotettavissa olevat hintojen muutokset aiheuttaa heilahteluja, mutta näiden osuus on niin vähäinen, etteivät ne näy kokonaisvarastojen muutoksissa. Yksityisessä vähittäiskaupassa spekulatiivisilla tekijöillä saattaa olla suurempi merkitys varastojen muutoksille kuin osuustoiminnallisessa vähittäiskaupassa.

Loppupäätelmiä

Varastomuutosten käyttäytymisen tutkiminen, erityisesti niiden empiirinen analysointi on viime vuosina edistynyt huomattavasti useissa maissa. Varastoinvestointien suhdannevaihteluja vahvistava vaikutus on yleensä pystytty näissä tutkimuksissa osoittamaan. Perusteellisimmat tutkimukset varastojen muutosten ja yleisen taloudellisen aktiviteetin välisestä riippuvuudesta on tehty Yhdysvalloissa,¹ jossa tilastosarjat antavat mahdollisuuden yksityiskohtaisten empiiristen tutkimusten suorittamiseen. Suomen kirjanpitolain suoma suhteellisen vapaa arvostusoikeus ja varastojen kirjanpitoarvojen käyttäminen voittoa säätelevänä tekijänä on, kuten edellä on todettu, meillä esteenä taseiden perusteella laadittavien tilastosarjojen käyttämiselle. Edistysaskeleena on pidettävä sitä, että vuodesta 1961 lähtien Taloudellinen tutkimuskeskus on tehnyt vuosittain erityisen tiedustelun teollisuuden varastojen muutoksista jälleenhankintahinnoin. Suhdanneanalyysin kannalta vuosittaiset tiedot ovat kuitenkin liian karkeita. Eri sektoreiden varastomuutosten suhdannekäyttäytymisen selvittäminen edellyttäisi lähinnä varastomäärien jo alulle pannun kuukausittaisen tilastoinnin laajentamista. Tiedot olisi tällöin esimerkiksi teollisuuden osalta ulotettava koskemaan tärkeimpiä ja suhdannemuutoksiin herkimmin reagoivia raaka-aineita, valmistuksen alaisia ja valmiita tavaroita. Eri sektoreiden edustavien varastosarjojen aikaansaaminen tekisi mahdolliseksi koko kansantalouden varastomuutosten kehitystä kuvaavan indikaattorin konstruoinnin.

1. Esim. Inventory Fluctuations and Economic Stabilization, Parts I—IV ja The Role of Inventory Changes During Expansion and Contraction, Materials prepared for the Joint Economic Committee, Congress of United States, Washington 1961—1962.

HINNAT JA PALKAT VUOSINA 1962—1963

Kalevi Lagus

Taloudellisissa Selvityksissä 1962: II käsiteltiin hintojen ja palkkojen kehitystä sekä harjoitettua hinta- ja palkkapolitiikkaa kesäkuusta 1960 kesäkuun 1962 loppuun. Katsauksessa todettiin, että joskaan hinta- ja palkkakehityksemme ei sanottavasti poikennut kansainvälisestä yleissuunnasta, oli katsauskauden lopulla havaittavissa hintapainetta. Talletusten kato sekä tuontienemmyyden kasvu kuvastivat yleisön »pakoa reaaliarvoihin». Valtion kassavaikeudet saivat hallituksen korottamaan eräitä maksuja ja hintoja. Huhtikuun 13 päivänä 1962 muodostettu SAK:n edustajilla vahvistettu porvarillinen enemmistöhallitus lupasi hallitusohjelmassa pyrkiä edistämään hintatason vakavuutta, mutta sen suunnittelemat toimenpiteet siirtyivät kuluvan katsauskauden puolella paria elintarvikkeiden, hintasäännöstelypäätöstä lukuun ottamatta. Tässä katsauksessa pyritään pääpiirteittäin tarkastelemaan hintojen ja palkkojen kehitystä, kesäkuun 1962:lopulta kesäkuun 1963 puoliväliin.

Ulkomailla oli hintojen kehitys katsauskautena epäyhtenäisempi kuin vuosiin. USA:ssa pysyi hintataso edelleenkin melko vakaana, mutta Euroopan maissa kasvoi inflaatiopaine lähinnä palkkavaatimusten takia. Raaka-aineitten hintojen kehitys oli niinkään epäyhtenäinen, sillä kun amerikkalainen MOODYn indeksi oli huhtikuun lopussa 1963 melkein 5 prosenttia ylemmällä tasolla kuin edellisellä vuonna, kohosi englantilainen REUTERin indeksi lähes parikymmentä prosenttia eli lähelle Suezin kriisin huippua. Indeksien erilainen rakenne vaikutti tietenkin osaltaan kehityksen suuntaan. Yksityisistä raaka-aineista kohosi sokerin hinta Kuuban selkkauksen ja Euroopan huonon sadon johdosta kolminkertaiseksi ja eräitten metallien mm. tinan hinta on niinkään noussut melkoisesti. Elintarvikkeiden hinnat nousivat huonon sadon johdosta ja mm. maitotaloustuotteiden ylijäämä pieneni tilapäisesti, kun kuutosmaat alensivat sulkuhintojaan. Voin vientihinta mm. Lontoon markkinoilla nousi noin 25 %.

Sen sijaan puunjalostustuotteiden hinnat alenivat. Kasvuvauhdin hidastuminen Länsi-Euroopassa sekä Englannin kuutosneuvottelujen venyminen saivat aikaan yrittäjien epävarmuutta, varastojen supistusta ja puunjalostustuotteiden liikatarjontaa. Sahatavaran hinnat pysyivät vuonna 1962 kiinteämpinä vilkkaan rakentamisen takia, mutta lievää alennusta tapahtui niidenkin hinnoissa, sa-

moin pyöreän puun vientihinnoissa. Tarjontaa supistamalla yritti pohjoismainen puunjalostusteollisuus pitää yllä hintatasoa ja vuoden 1962 lopulla saatiinkin selluloosan hintaan 5 prosentin korotus. Toukokuun 7 päivänä 1963 päättivät Skandinavian selluloosan tuottajat niinkään korottaa hintaa Englannin markkinoilla 2£/tn sekä 30 Rkr/tn Länsi-Euroopan markkinoilla. Korotus tulee kuitenkin voimaan vasta syksyllä 1963. Tätä kirjoitettaessa näyttää myös sahatavaran hinta olevan kiintenemässä. Sanomalehtipaperin hinta sen sijaan ei ole parantunut.

Metallituotteiden hinnat, jotka Suomen idänkaupassa solmitaan pitkäaikaisin sopimuksin, ovat pysyneet melkein ennallaan. Ulkomaankaupan vaihtosuhteemme muodostui vuonna 1962 noin 2 prosenttia heikommäksi kuin vuonna 1961. Vuoden 1963 alkupuolella on vaihtosuhteet kuitenkin jälleen parantunut.

Vaihtosuhteet

	Vientitavarain yleisindeksi (fob)	Tuontitavarain yleisindeksi (cif)	Vaihtosuhteet
Tilastollinen päätoimisto, 1935 = 100			
1956	2 134	1 572	136
1957	2 347	1 780	132
1958	2 721	1 971	138
1959	2 564	1 864	138
1960	2 775	1 874	148
1961	2 804	1 841	152
1962	2 734	1 847	148
1962 marrask.	2 701	1 827	148
1963 helmik.	2 769	1 833	151
1963 maalisk.	2 788	1 840	152

Tullihallitus, 1954 = 100

1960	I nelj.	132	137	96
1960		133	136	98
1961	I nelj.	135	136	99
1961		135	137	99
1962	I nelj.	134	139	96
1962	IV »	133	138	96
1963	I »	134	136	99

Kantohintoihin ei vientisuhdanteen heikkeneminen sanottavasti vaikuttanut — lähinnä kasvaneen raaka-ainetarpeen takia. Tehostunut metsänhoito voi näet vain vähittäin lieventää raaka-aineen puutetta, jota jyrkästi kasvanut metsäteollisuuden kapasiteetti merkitsee. Niinpä sahapuun kantohinnat pysyivät hak-

Keskimääräiset kantohinnat hakkuuvuosittain
Metsäntutkimuslaitoksen mukaan

(Myyntimäärillä painotetut; koko valtakunta)

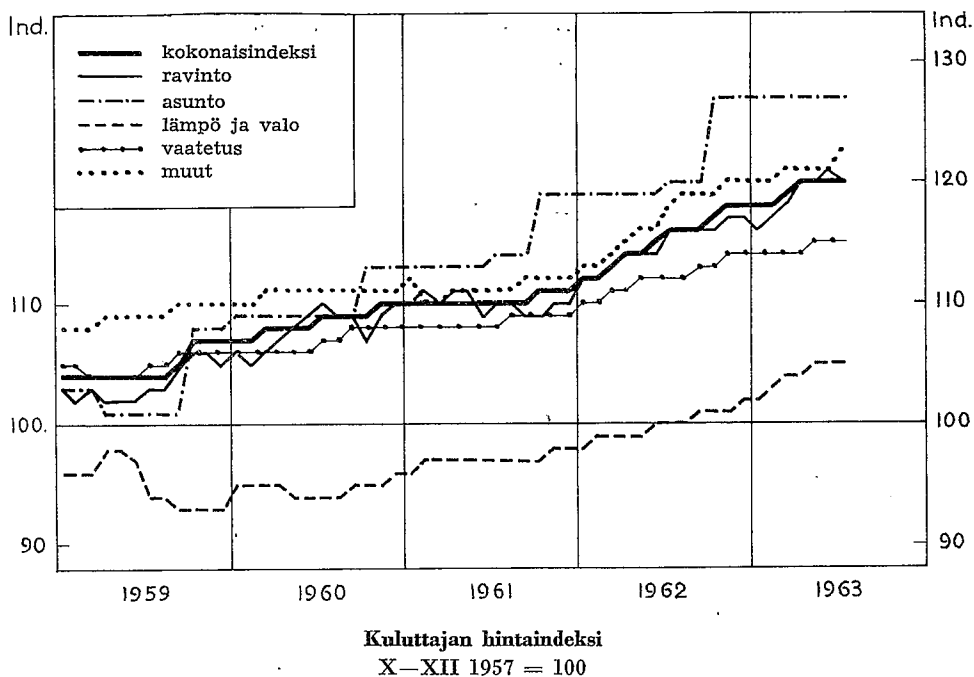
Hakkuuvuosi	Havusahapuu mk/j ³	Kuusipaperipuu mk/p-m ³	Koivuhalko mk/p-m ³
1949/50	0,34	3,46	1,98
1950/51	0,64	6,99	3,50
1951/52	1,19	19,18	6,79
1952/53	0,83	9,42	4,63
1953/54	0,84	8,87	3,83
1954/55	0,93	10,31	2,24
1955/56	0,80	8,99	2,67
1956/57	0,73	8,05	2,64
1957/58	0,87	8,30	2,23
1958/59	0,77	7,67	1,67
1959/60	0,94	8,10	1,16
1960/61	1,09	12,34	1,86
1961/62	1,08	13,75	2,47
1962/63	1,16	12,30	3,20

kuukautena 1961/62 entisellään, paperipuun hinnat kohosivat 20 % ja koivuhalon 30 %. Metsäverotuksessa korotettiin ns. verokuution hintaa vuodelle 1962 noin 13 %. Vielä Aulangon huutokaupoissa nousivat valtion metsien kantohinnat syksyllä 1962 noin 2 % edellisestä vuodesta (joskaan hinnat hakkuualueiden vaihtelun takia eivät ole täysin vertailukelpoiset) ja vuoden 1963 alussa näyttää tukkien kysyntä vilkastuneen ja hinnat yksityismetsissä hiukan nousseen (noin 10 p/j³). Kuusipaperipuun hinta sen sijaan on hakkuukautena 1962/63 laskenut ennakkotietojen mukaan noin 2 mk/p-m³.

Raakapuun hintaan tehtaalla ei kantohinta liene sanottavia vaikuttanut, sillä tukkuhintaindeksin (1935 = 100) alaryhmä metsätaloustuotteet on noussut lievästi, kuten oheisesta taulukosta näkyy. Ilmeisesti hakkuun ja kuljetuksen rationalisoinnilla on pyritty alentamaan puun ulosottokustannuksia ja korvaamaan palkkojen nousua. Teollisuuden kapasiteetin vajaakäyttö ja korkeat raaka-ainekustannukset voivat kuitenkin johtaa raaka-ainehankintojen supistamiseen. Suurimpien puunjalostusyhtymien nettovoitto-osuus oli vuonna 1962 alempi kuin vuonna 1961.

Maataloustuotteiden tukkuhintojen nousua jarrutti heikkolaatuinen sato, vaikka maataloustuloa tarkistettiinkin elokuussa 1962 ja maaliskuussa 1963. Viime vuosina yleensä melko vakaina pysyneet teollisuustuotteiden hinnat nousivat palkka-, vero- ym. kustannusten takia 3 % ja tuontitavarain hinnat 2 % eli saman verran kuin tukkuhintojen yleisindeksikin.

Tilastollisen päätoimiston laskema uusi tukkuhintaindeksi, jonka perusvuosi on 1949, lasketaan entistä laajemmalla pohjalla. Uuden indeksin perustana on

558 hintatietoa, kun vanhassa indeksissä on vain 218. Indeksiryhmittely on uudistettu SITC:n suosittamalla tavalla ja käyttötarkoituksjakoa lisätty. Vanhentuneen tukkuhintaindeksin (1935 = 100) laskeminen lopetettaneen lähiaikoina, mikä on syytä ottaa huomioon mm. indeksiehtoisia sopimuksia tehtäessä. Uudenkin indeksin mukaan on yleinen hintataso katsauskautena (helmikuu 1962—helmikuu 1963) noussut vain 2 % eli saman verran kuin vanhan indeksin mukaan.

Kuluttajan hintaindeksin nousu oli sen sijaan kolminkertainen eli 6 %. Nousu oli jyrkintä alkuvuodesta 1962, mutta alkoi loppuvuodesta tasaantua tiukemman hintapolitiikan ja heikkenevien suhdanteiden johdosta. Heinäkuussa 1962 kuvastui indeksissä yhtiöveron korotus ja eläkelain vaikutus, lokakuussa nousivat vuokrat ja samoin elintarvikkeiden hinnat maataloustulon tarkistuksen takia. Vuoden 1962 kuluessa nousivat asuntomenot 7 %, ravinto 6 %, lämpö ja vaatus 4—5 % sekä muut menot, joihin luetaan mm. maksut ja kestävät kulutushyödykkeet, 7 %. Kuten kuviosta näkyy, ovat asuntomenot kuitenkin nousseet perusvuodesta eniten, mihin vaikuttaa osaksi uusien talojen rakennuskustannusten korkeus, osaksi vanhojen talojen vuokrien nousu säännöstelyn purkauksessa. Vuokrankiskokannan välttämiseksi jatkoi hallitus Helsingissä asuntojen irtisanomisaikaa 6 kuukaudella sekä antoi uuden esityksen asunnonvälityksestä. Asuntokustannukset ovat meillä jatkuvasti kansainvälisesti korkeata tasoa. Nousu ryhmässä »muut menot» johtuu osaksi kestävien kulutus-

hyödykkeiden tuontihintojen noususta. EFA-tullien alennukset eivät ole ilmeisesti suoranaisesti alentaneet hintatasoa, joskin ne kaiketi ovat jarruttaneet hintojen nousua lisäämällä koti- ja ulkomaisten tavarain kilpailua. Lokakuun alussa 1962 alennettiin EFA-tulleja 10 % ja huhtikuun lopussa 1963 jälleen 10 %. Mainittakoon, että sekä EFTA- että EEC-maat ovat päättäneet poistaa tullinsa jo vuoteen 1966 mennessä. Pohjoismaihin verrattuna on tullitasomme yhä 50 % korkeampi mm. tullitulojen mukaan laskettuna, joten poistoaikataulun nopeuttaminen aiheuttanee tuotannollemme lisää sopeutumisvaikeuksia, ellei erikoisesti investointeja rasittavaa liikevaihtoveroa uudisteta. Rakennuskustannusindeksin nousu kuudella pisteellä vuonna 1962 johtuu etupäässä palkoista. Toukokuussa 1963 oli rakennuskustannusindeksi lähes 8 % ylempänä kuin vuotta aikaisemmin.

Tiedoksi tulleet hintarikkomukset ovat olleet melko vähäisiä eikä pelättyjä hinnanyöristyksiä rahanuudistuksen yhteydessä ole todettu joitakin väärinkäsityksiä lukuun ottamatta. Rahanuudistus, jota Suomen Pankki valmisteli laajalla tiedotustoiminnalla lienee siis tältäkin osaltaan sujunut melko moitteettomasti. Mahdollista tietenkin on, että hintasulun aikana patoutuu hintapainetta, joka pyrkii purkautumaan hintasulun aikanaan loppuessa. Turvatakseen välttämättömyystarvikkeiden hinnat antoi hallitus nimittäin jo elokuun 30 päivänä 1962 päätöksen, jolla jauhojen, leivän sekä virvoitusjuomien hinnat syyskuun 4 päivästä alkaen jäädytettiin heinäkuun 31 päivän tasolle, ja 21. 11. 1962 julistettiin laajennettu hintasulku rahanuudistusta silmällä pitäen. Hallituksen päätöksellä hinnoista ja maksuista rahanuudistuksen yhteydessä kiellettiin elinkeinonharjoittajaa ottamasta tavarasta tai palveluksesta maksua, joka ylitti marraskuun 21 päivää edeltäneen tason. Hintasulku käsitti useimmat elintarvikkeet, kotitaloustarvikkeet, tekstiilit, jalkineet, miesten puvut, maatalouskoneet ja lannoitteet, nestemäiset polttoaineet sekä rakennustarvikkeet. Maksuista tulivat säännöstelyyn mm. sähkö-, puhelin-, parturi-, pesu- ja saunamaksut, elokuvaliput sekä radiomaksut ja linja-autoliikenteen henkilökuljetusmaksut. Hintasäännöstelyn piiriin tuli niin ollen yli 50 % elinkustannusindeksin tavaravaliokimasta. Kesäkuun alusta vapautettiin kuitenkin fossiiliset polttoaineet sekä sähkötariffit.

Lakia hintatason turvaamisesta, joka antaa valtioneuvostolle oikeuden valvoa ja säännöstellä »hintoja ja maksuja, jotka huomattavasti vaikuttavat elinkustannusten tasoon», jatkettiin koko vuodeksi 1963.

Hintatason vakauttamiseen tähtäsi omalta osaltaan myös laki luottoehdoista vähittäismaksukaupassa. Tämä laki annettiin 21. 12. 1962 ja se suo valtioneuvostolle oikeuden säännöstellä vähittäismaksuehdoja, »milloin vähittäismaksukaupan laajuus saattaa muodostua rahan arvon tai maan ulkomaankaupan maksuvalmiuden kannalta liialliseksi».

Jottei liiallinen luotonanto muodostuisi vaaraksi taloudelliselle tasapainolle, kiristi Suomen Pankki puolestaan pankkien rediskonttausta syyskuussa 1962 ja

estääkseen kestävien kulutustarvikkeiden paisuneen tuonnin vaarantamasta va-
luuttavarantoa määräsi Suomen Pankki 20. 10. 1962 maksun suoritettavaksi
ennen tullausta tai talletettavaksi Suomen Pankkiin. Kuluttajien hintatietoi-
suuden ja tavarantuntemuksen vahvistamiseen pyrkii puolestaan sosiaaliminis-
terion syksyllä 1962 perustama »Kuluttajien neuvottelukunta», jonka toimesta
on mm. pantu alulle kuluttajien ostoja koskeva mielipidetutkimus.

Vaikka hintarintama loppusyksystä 1962 jonkin verran vakiintui, on nousua
tapahtunut yhä mm. elintarvikkeiden hinnoissa, kun maatalouden hintatarkis-
tusten yhteydessä elokuussa 1962 ja maaliskuussa 1963 kuluttajasubventiota ei
lisätty vastaavasti kuten seuraavassa luvussa esitetään. Sokerin hintaa nostet-
tiin 18 p/kg 20. 5. 1963 osaksi tuontihintojen nousun takia, osaksi valtion tu-
lojen lisäämiseksi. Vuoden 1963 toukokuun kuluttajan hintaindeksi oli siten
pisteluvussa 120 eli 2 pistettä yli joulukuun tason.

Oheinen taulukko osoittaa viimeaikaista hinnankehitystä.

	Kotimainen hinnankehitys				
	jouluk. 1961	jouluk. 1962	Muutos jouluk. 1961— jouluk. 1962, %	toukok. 1963	Muutos jouluk. 1962— toukok. 1963, %
Kuluttajan hintaindeksi,					
X—XII 1957 = 100	111	118	+6	120	+ 2
Ravinto	110	117	+6	120	+ 2
Asunto	119	127	+7	127	± 0
Lämpö ja valo	98	102	+4	105	+ 3
Vaatetus	109	114	+5	115	+ 1
Muut menot	112	120	+7	121	+ 1
Elinkustannusindeksi,					
X 1951 = 100	142	150	+6	153	+ 2
Tukkuhinta indeksi, 1935 = 100					
Kotimarkkinatavarain					
yleisindeksi	2 199	2 238	+2	2 261	+ 1
<i>Kotimaiset tavarat</i>	2 328	2 364	+2	2 402	+ 2
Maataloustuotteet	2 357	2 383	+1	2 510	+ 5
Metsätaloustuotteet	3 600	3 600	±0	3 680	+ 2
Teollisuustuotteet	1 889	1 941	+3	1 940	± 0
<i>Tuontitavarat</i>	1 923	1 968	+2	1 958	-1/2
Rakennuskustannusindeksi					
1951 = 100	129	135	+5	140	+ 4

Koska virallisten indeksien tavaravalikoima kuitenkin on suppea ja koska
kuluttajien ostot elintason noustessa yhä enemmän suuntautuvat muihin kuin
välttämättömyyshyödykkeisiin, antaa esim. elinkustannusindeksi vain rajoite-
tun kuvan hintatasosta. Indekseistä ei niinkään kuvastu täysin se, että ku-
luttajat yhä enemmän siirtyvät käyttämään ns. valmispakkauksia, joiden hin-
nassa välikäsien osuus kasvaa. Meillä myydään mm. maidosta yli 65% pähvi-

pakkauksissa. Hintasäännöstely puolestaan ei voi estää sitä hintapäätösten kiertämistä, jota voi tapahtua mm. laatua ja nimikkeitä muuttamalla. Hintatasomme ei ole siis täysin vakiintunut. Kuitenkin on todettu, että kaikki kilpailu painaa hintatasoa. Mm. autojen tuonnin vapautus autoveron korotuksen yhteydessä pakotti tuottajat alentamaan hintojaan niin, että autojen hinnansäännöstely voitiin lopettaa 15. 3. 1963 lukien. Kasvanut kilpailu johti myös kestävien kulutushyödykkeiden esim. jääkaappien hinnanlaskuun keväällä 1963.

Maataloustuotteiden hinnat

Kuten jo edellisessä katsauksessa esitettiin, pyrki hallitus kesällä 1962 uudistamaan maatalouden hintalain niiden suuntaviivojen mukaan, joita suuri maatalouskomitea oli suunnitellut pitkän tähtäimen ohjelmaksi ottaen huomioon, paitsi maatalouden kohtuullisen tulotason turvaamisen myös maataloustuotteiden rajoitetut menekkimahdollisuudet ja niiden sijoitusvaikeuksien valtiolle aiheuttamat menot. Hallituksen esitys tuli hyväksytyksi 16. 8. 1962 kolmeksi satovuodeksi eli vuoden 1965 syyskuun alkuun ja siihen liittyvä maatalouden markkinoimisrahasto 25. 8. 1962 yhdeksi vuodeksi eli vuoden 1963 lokakuuhun. Myöhemmin tosin lakia jatkettiin kalenterivuoden 1963 loppuun.

Oleellisinta uudessa hintalaissa oli periaate, että maanviljelijöille vastedes maksetaan kustannusten nousua vastaava hinta vain siitä tuotannosta, joka käytetään kotimaiseen kulutukseen, kuitenkin vähintään satovuoden 1961/62 tuotoksesta; ylijäämästä maksetaan vain maailmanmarkkinahinta. Maidon osalta, joka on pienviljelijäin pääasiallinen tulolähde, käytetään perustana kuitenkin vuoden 1962/63 tuotosta. Kun ylijäämästä maksetaan vain maailmanmarkkinahinta, joutuvat viljelijät tavallaan itse rahoittamaan ylijäämän, minkä toivotaan jarruttavan ylituotantoa. Viime vuosina on nimittäin neljännes maitotalous- ja kananmunatuotannosta jouduttu sijoittamaan ulkomaille valtion tuella.

Hintatoimikunnan elokuussa 1962 suorittamien tuotto- ja kustannuslaskelmien mukaan (kun vakauttamisen hyväksi vähennettiin 20 mmk) oli maatalouden kompensatiotarve 38 mmk eli 2 % suurempi kuin vuoden 1961/62 laskelman tuotto. Kun väkirehujen hintaa korotettiin 5 p/kg maidon ylituotannon jarruttamiseksi, tuli lopulliseksi kompensatioksi 44 mmk, joka toteutettiin siten, että rukiin tavoitehintaa korotettiin 2 p/kg eli 49,50 mk:aan sadalta kilolta Etelä-Suomessa ja 54,50 mk:aan sadalta kilolta Pohjois-Suomessa, maidon hintaa nostettiin 1,03 mk eli 31,89 mk:aan sadalta kilolta, sianlihan 7,66 eli 280 mk:aan sadalta kilolta ja kananmunien tavoitehintaa alennettiin 10 mk eli 245 mk:aan sadalta kilolta tuotannon jarruttamiseksi. Ensi luokan naudanlihalle asetettiin ensi kerran tavoitehintaa 304 mk/100 kg, mikä vastanee vuoden 1961/62 keskihintaa 290 mk/100 kg. Pinta-alalisää nostettiin 4.7 mmk ja alueellista hintatukea noin 0.9 mmk.

Ettei voin kuluttajahinta nousisi, korotettiin ns. voin hinnaanalennuskorvausta 21 mk eli 230 mk:aan sadalta kilolta. Maidon vähittäishinta ei noussut, koska meijerit siirtyivät yhden maitolaadun, 4 prosentin kulutusmaidon, jakeluun. Juuston vähittäishinta sen sijaan nousi 11 mk/100 kg. Kun myös ruisjauhon hinta kohosi, nousi elinkustannusindeksi vajaalla pisteellä. Meijerit vaativat jakelu- ja jalostuskustannusten takia hintalisää, mutta asiaa ei sillä kertaa ratkaistu.

Markkinoimisrahasto saa varansa osaksi budjetista, osaksi tuontimaksuista, jotka korvaavat aikaisemmat maataloustuotteiden, väkirehujen ja elintarviketeollisuuden tullit. Myös rasvateollisuuden valmisteverot tuloutetaan rahastoon. Tuontimaksuja voidaan joustavasti muuttaa maailmanmarkkinahintojen vaihtelun mukaan. Rahaston varoja saadaan käyttää viennin edistämiseen ja kotimaisen kulutuksen edistämiseen, muttei tuottajahintojen korotukseen. Maailmanmarkkinahintojen hintatasoa alentava vaikutus ei saa kuitenkaan nousta lain mukaan kuin korkeintaan 6 % kunkin tuotteen arvosta tuottolaskelmassa, joten maanviljelijät saavat ylimenevältä osalta jälleen täyden hinnan.

Syksyn 1962 heikon sadon vuoksi aleni maidon tuotanto ja ylijäämä. Kotimaisen kulutuksen kasvun johdosta jäi mm. Englannin voinvientiikiintiöstä 2 milj. kiloa käyttämättä ja voin vientipalkkiotarve supistui kuutosmaidan alennettua sulkuhintoja ja voin vientihinnan noustua Lontoon markkinoilla noin 60 sh astialta eli 336 sh:iin astialta. Todennäköistä on kuitenkin, että ylijäämäpulman helpottuminen on tilapäistä laatua.

Katovahinkojen korvaamiseksi myönsi eduskunta 111 mmk, josta pääosa käytettiin maidon tuottajahinnan korottamiseen talvikautena 3 p kilolta. Kato-korvauksia ei kuitenkaan luettu mukaan siinä tarkistuksessa, joka hintalain mukaan oli suoritettava kotieläintuotteiden osalta kesken vuotta, mikäli palkat olivat korottaneet yleistä ansiotasoa vähintään 3 %. Hintatoimikunnan laskelmien mukaan oli yleinen ansiotaso noussut helmikuun loppuun 1963 mennessä 4.2 %, ja maidon tilityshinta oli syys—helmikuussa jäänyt 45 penniä alle tavoitehinnan sadalta kilolta. Kustannustason nousu korvattiin maataloudelle nostamalla maidon hintaa 85 pennillä sadalta kilolta, sianlihan 18 p kilolta ja kananmunien 12 p kilolta (eli 2.9 % keskimääräisistä tavoitehinnoista.) Päätös johti myös kuluttajahinnan nousuun, koska valtiolla ei ollut varaa voibusventioiden lisäämiseen kuin 14 p kilolta. Voin vähittäishinta nousi niin ollen vuoden 1963 maaliskuun 16 päivästä lukien 20—24 penniä kilolta ja maidon vähittäishinta 21 päivästä maaliskuuta 2 penniä litralta. Toukokuun 21 päivänä poistettiin kuitenkin kulutusmaidon kausipenni. Meijereille maksettiin toukokuussa 45 p 100 kilolta syys—helmikuussa vastaanotetusta maidosta kustannustason nousun takia. Elinkustannusindeksi nousi ravintoryhmän takia huhtikuussa kahdella pisteellä eli 153:een.

SAK:n taholta esitettiin huhtikuussa 1963 hallitukselle »ammattiyhdistysliikkeen huolestuminen hinnankehityksestä, joka uhkaa mitätöidä palkkasopi-

muksen korotukset). Niinikään eduskunnassa arvosteltiin vasemmiston taholta voim hintapäätöstä, koska pelättiin hinnannousun supistavan kotimaista kulu- tusta ja aiheuttavan elintarviketeollisuudessa hintapainetta ainakin hintasään- nöstelyn aikanaan purkautuessa. Niinikään arvosteltiin hintatoimikunnan an- siotasolaskelmaa ja väitettiin vain meijerien ja välikäsien hyötyvän hinnanko- rotuksista. Äänin 101—84 eduskunta 7 päivänä toukokuuta 1963 kuitenkin päätti, ettei voim hintapäätöstä kumota. Kansainvälisesti ei nykyinenkään voim kuluttajahinta, 4,84 mk/kg, ole korkea ja voim kulutus henkeä kohti on Suo- messa maailman suurin. Valtio maksaa nyt kuitenkin voim kustannushinnasta 33.5 %, eli 2,44 mk/kg kuluttajan hinnanalennuskorvausta. Kun voim tuotanto on noin 100 milj. kg ja kun vientivoista on lisäksi maksettava vientipalkkiota (vuonna 1962 noin 1,77 mk/kg), nousevat voisubventiot lähes 300 mmk:aan vuo- dessa, joskin nämä suoritetaan markkinoimisrahastosta eikä suoraan budjetista kuten aikaisemmin. Keskimäärin tekevät maataloustuotteiden tuottajahinnat noin 40—60 % kuluttajahinnoista.

Maataloustuotteiden luovutushinnat ja luovutushintaindeksit
1937—1939 = 100

(Pellervo-Seuran mukaan)

	1962 huhtikuu	1962 syyskuu	1963 huhtikuu
Luovutushinnat, mk/100 kg			
Maito	31,82	32,49	33,47
Kananmunat	226,70	226,30	270,80
Sianliha	258,40	255,50	282,37
Naudanliha	272,60	252,30	276,17
Lampaanliha	316,00	327,90	335,82
Vehnä	50,80	45,80	49,42
Ruis	52,10	50,30	53,21
Ohra	30,20	29,00	38,13
Kaura	24,40	25,80	38,55
Herne	68,00	74,00	68,48
Peruna	18,30	11,20	16,66
Luovutushintaindeksit			
Kotieläintuotteet	2 472	2 484	2 614
Peltoviljelystuotteet	1 988	1 808	2 137
Kaikki maataloustuotteet	2 293	2 236	2 438
Maataloustarvikkeet			
Koneet ja kalusto	1 630	1 610	1 696
Väkirehut	1 970	1 975	2 005
Väkilannoitteet	1 291	1 316	1 485
Rakennustarvikkeet	1 106	976	1 110
Rakennustarvikkeet	2 050	2 084	2 127
Maatalouspalkat	3 905	3 905	4 300
Tukkuhintaindeksi	1 874	1 871	1 909

Taulukko esittää maataloustuotteiden luovutushintojen tasoa katsauskaup-
tena. Ilmeisesti syyskuussa suoritettavassa tarkistuksessa joudutaan kompen-
saatiota maksamaan paitsi palkkojen nousun myös hintojen jälkeenjääneisyy-
den takia. MTK on esittänyt myös edellä mainitun vakauttamisen hyväksi teh-
dyn 20 mmk:n vähennyksen huomioon ottamista maatalouden huonon satotu-
loksen takia. Vaikka huono sato tilapäisesti paransi maataloustuotteiden me-
nekkiiä ja hintoja Länsi-Euroopan markkinoilla, katsotaan maatalousongelman
yhä jatkuvan ja vaativan kenties maailmanlaajuisia sopimuksia. Vaikka maa-
talousväestönkin elintaso on noussut yleisen vaurastumisen mukana, ei käytän-
nössä ollut hintalinja ole ilmeisesti yksin pystynyt ratkaisemaan maatalouden
kannattavuusproblemaa. Maatilatalouden rationalisointiin tähtäävät mm. pe-
rusluottoa koskevat esitykset eivät ole vielä johtaneet ratkaisuun.

Palkat

Palkkakysymys ja ammattijärjestöjen asema on viime vuosina ollut keskustelun
alaisena. Ammattijärjestöjen tulovaatimukset ovat usein pyrkineet ylittämään
tuotannon reaalisen kasvun ja palkkakustannukset ovat johtaneet hintatason
nousuun. Tämä on tulopolitiikan perusongelma kaikissa Euroopan maissa. Tu-
lon jakautuminen olisi saatava ratkaistuksi siten, etteivät sosiaalinen oikeuden-
mukaisuus ja kansantalouden tehokkuuden vaatimus joutuisi ristiriitaan ja ettei
maan ulkomainen kilpailukyky kärsisi. Pyrittäessä turvaamaan täystyöllisyys
ja taloudellinen kasvu on kansainvälisen kaupan ja maksuliikkeen vapautumi-
sen yhteydessä entistä enemmän pakko ottaa huomioon hintojen kehitys muissa
kauppatuttavamaissa. Lähes kaikkien maiden hallitukset panevatkin nykyisin
suuren painon pyrkimyksille vakaaseen hintatasoon.¹

Ammattijärjestöjen taholta mielellään esitetään, että mikäli ammattijärjes-
töt pystyvät ajamaan tuottavuuden ylittäviä palkankorotuksia, on se vain osoi-
tus ennestään järkkyneestä taloudellisesta tasapainosta ja väärästä talouspoli-
tiikasta. Päinvastaisen käsityksen mukaan edellyttäisi vakaan rahanarvon ja
korkean työllisyyden ylläpitäminen jopa palkanalennuksia menekkivaikeuksiin
joutuneilla aloilla, aivan kuten kokonaiskysynnän muutokset aiheuttavat muu-
toksia tavarain hinnoissa. Ei liene myöskään tilastollisesti todistettu, että aina-
kaan reaali-palkat nousisivat rinnan järjestyneisyysprosentin kanssa, vaikka täl-
lainen uskomus onkin yleinen. (USA:ssa on suoritettu tähän viittaava tutkimus
vuosilta 1855—19552 ja Suomessa on nähty, etteivät järjestöjen voimapolitiika
sodan jälkeisinä vuosina läpiajamat 50—100 prosentin palkankorotukset
johtaneet pysyvään reaalianansion nousuun.) Palkkojen osuus kansantulosta näyt-

1. OECD Policies For Price Stability, Paris 1962.

2. CL. PHILBROOK Äventyrar fackföreningarna penningvärdet, Balans 5—1961, Stockholm
1961. —

tää myös teollisuusmaissa nousevan hitaasti tulojakotaistelusta huolimatta. Ammattijärjestöjen ansioksi voitaneen lukea varsinkin sosiaalisten uudistusten nopeutuminen. Paremmen palkkateorian puutteessa lienee niin ollen todettava, että »järjestövoiman» ohessa ennen muuta työn kohoava rajatuottavuus ajaa reaali-palkkoja ylöspäin, ja jonkinlaiseksi »sormisäännöksi» on Euroopassa näköjään hyväksytty, että palkka- ja ansiotason tulisi kasvaa suunnilleen samassa suhteessa kuin kansantalouden tuottavuus eli 2—4 % vuodessa.

Vain mikäli pienen ja avoimen maan hinnat ja kustannukset ovat nousseet vähemmän kuin kilpailijamaissa, voidaan vaaratta sallia pieni kustannusinflaatio, ts. palkkojen nousu yli tuottavuuden kasvun. Päinvastaisessa tapauksessa voi tilapäinen palkkasulku olla tarpeen niin kuin katsauskautena on tehty mm. Itävallassa ja Englannissa. Tämä edellyttää kuitenkin hallitusvallan ja järjestöjen hyvää yhteistyötä. Toistaiseksi vain Hollannissa ja Ruotsissa lienee onnistuttu kytkemään yhteen yleinen talouspolitiikka ja järjestöjen ajama palkkapolitiikka.

Hollannissa on vuoden 1955 lain mukaan hallituksen asettaman komitean tarkkailtava palkkasopimusten sopivaisuutta kansantalouden puitteisiin. Ennen työehtosopimusten lähettämistä komitealle on työntekijäin ja työnantajain muodostaman lautakunnan ne tarkastettava. Katsauskautena ei kuitenkaan Hollannissakaan ole välttytty palkkainflaatiolta.

Itävallassa antoi hallitus vuonna 1962 hinta- ja palkkalautakunnalle oikeuden tehdä esityksiä hallitukselle noudatettavasta hinta- ja palkkapolitiikasta. Heinäkuussa 1962 panttiin toimeen hinta- ja palkkasulku toistaiseksi.

Englannissa perustettiin marraskuussa 1962 National Incomes Commission-niminen toimielin (NIC) tarkastelemaan työmarkkinajärjestöjen pyynnöstä palkkavaatimuksia ja hallituksen pyynnöstä virkamiesten palkkavaatimuksia. NICin tehtävänä on mm. tarkastella kansantalouden yleisetua pyrkien siihen, että rahatulot kasvavat vain kansantuotteen pitkän tähtäimen kasvun kanssa rinnan (2—2½ % vuodessa), pyrkien kohtuulliseen palkkaan ao. työstä, pyrkien ottamaan huomioon kunkin alan työvoiman tarpeen ja paikalliset olosuhteet, vaikutukset muilla aloilla sekä seuraamaan voittojen kehitystä ja tekemään ilmoituksen hallitukselle, mikäli voitot näyttäivät kohoavan kohtuuttomasti esim. tiukan palkkapolitiikan takia.

Saksassa on vältetty hallituksen suoranaista puuttumista palkkoihin. Lähinnä talousministeri on tarvittaessa vedonnut eri osapuoliin vaatien niitä ottamaan huomioon kokonaisuuden edun palkkaratkaisuissa, »koska hinta-palkkakierteestä ei ole kellään pysyvää hyötyä». Bundesbankin vuonna 1960 julkaisema muistio on jonkinlainen palkkapoliittinen perusfilosofia. Sen mukaan palkkojen tulisi suurin piirtein noudattaa tuottavuuden kasvua, joka esim. vuonna 1960 oli 3—4 %. Monet teollisuuden alat saavuttavat tosin suuremman kuin keskimääräisen tuottavuuden nousun. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että näillä aloilla voitaisiin turvallisesti korottaa palkkoja enemmän. Korkeampi tuottavuus tulisi

jakaa alempina hintoina. Käytännössä tämä periaate on kuitenkin vaikea toteuttaa, sillä Saksassakin ovat lehtitietojen mukaan etujärjestöt vaatineet korkeampia palkkoja ja lyhyempiä työaikoja ja työnantajat niihin suostuneet ottamatta huomioon kansantuotteen kasvun hidastumista, vähenevää vientiä, nousevia hintoja ja rahan arvon laskua.

USA:n presidentin »Council of Economic Advisers» lausui tammikuun 1962 raportissaan mm.: »Jos palkkakustannukset työtuntia kohti nousevat hitaammin kuin tuottavuus, muiden kuin palkkatulojen osuus nousee, hinnat laskevat tai tapahtuu molempia. Jos päinvastoin palkkakustannukset työtuntia kohti nousevat nopeammin kuin tuottavuus, palkkojen osuus kokonaistuotannosta kasvaa tai hinnat nousevat tai molemmat muuttuvat.»¹ Kuitenkin saattavat palkkatulot nousta samaa tahtia kuin kokonaistuottavuus, ilman että tulonjaossa tapahtuu muutoksia palkkatulojen hyväksi. Tällöin kaikki tulot nousevat samassa suhteessa ja hinnat pysyvät vakaina. Joidenkin alojen nopeampi tuottavuuden kasvu tulisi jakaa hintamekanismin avulla alempina hintoina eikä korkeampina palkkoina.

Tuottavuuskriterio² saattaa käytännössä tietenkin olla vain karkea ohje »realistiselle palkkapolitiikalle». »Palkat saisivat ylittää keskimääräisen tuottavuuden trendin aloilla, jotka muuten jäisivät ilman työvoimaa tai joilla palkat ovat kohtuuttoman alhaiset muihin aloihin verrattuna. Myöskin hintoihin nähden on sallittava poikkeuksia aloilla, joilla raaka-ainekustannukset ovat nousseet eivätkä ne muuten pysty hankkimaan ekspansioon tarpeellista pääomaa», lausuu mainittu komitea.

Ranskassa Commissariat General Au Plan on kehottanut etujärjestöjä pitämään kokonaistuotannon pitkän tähtäimen kasvuvauhtia (4 % vuodessa) ohjeena palkkojen korotuksille. Tanskassa ja Norjassa ovat asiantuntijat antaneet samansuuntaisia suosituksia. Maaliskuun lopussa 1963 tuli Tanskassa voimaan kahden vuoden hinta- ja palkkasulku inflaation estämiseksi ja palkat sidottiin indeksiin, josta verot on jätetty pois. Norjassa sovittiin huhtikuun 23 päivänä 1963 yleiseksi palkankorotukseksi 2.5 %. Ruotsissa oli palkankorotus 2.5 %, mihin tuli lisäksi ryhmähenkivakuutus 0.7 %, sairausvakuutus 0.4 %, eläkevakuutus 0.7 % eli yhteensä 4.3 %. Ruotsin hallitus välttää periaatteessa suoranaista puuttumista yksityisen sektorin palkanmuodostukseen. Valtion maksamat palkat määräytyvät yksityisen sektorin sopimusten pohjalla pyrkien työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoon. Hallitus voi vaikuttaa investoinneillaan tiettyihin sektoreihin. Tarjontaa pyritään edistämään parantamalla työvoiman liikkuvuutta ja koulutusta uusiin tehtäviin. Ruotsin LO on myös ollut kaksivuotisten sopimusten ja keskitettyjen palkkaneuvottelujen kannalla.

1. Vrt. The OECD Observer, No 2/15 January 1963.

2. Tuottavuuden nousu ei johdu vain työvoimastusten kasvusta, vaan ennen muuta kasvaneista pääomapanoksista, parantuneesta tekniikasta ja organisaatiosta.

Voimakkain ase palkkataisteluissa on lakko. Lakko-oikeus on tunnustettu kaikissa länsimaissa. Vuosi vuodelta ovat lakot Länsi-Euroopan teollisuusmaissa kuitenkin vähentyneet, Ruotsissa ja Sveitsissä ne ovat käyneet jopa harvinaisiksi. Vaikka palkanansaitsijoilla varallisuuden nousun, lakkorahastojen, sosiaalisten lisien ja lainansaantimahdollisuuksien vuoksi onkin entistä paremmat »teknilliset» mahdollisuudet työtaisteluihin, eivät saavutetut tulokset useinkaan ole verrannollisia menetyksiin. Nykyaikainen monimutkainen työnjakoyhteiskunta on niinkään siksi riippuvainen kaikista osistaan, että rajoitettukaan työntekeisyys ei kohdistu vain kyseessä oleviin osapuoliin, vaan heijastuu koko yhteiskuntaan. Lakot ovat tämän vuoksi menettäneet »goodwilliaan». Norjassa ja Länsi-Saksassa työnantajat turvautuivat keväällä 1963 työsulkuun vastatoimenpiteenä. USA:ssa ns. Taft-Hartley -laki valtuuttaa presidentin kieltämään lakot, jotka »loukkaavat kansallisia etuja». Mikäli taasen työselkkaukset aina ajautuvat valtion työriitojen välittäjien ratkaistavaksi, vähenee vapaitten ammattijärjestöjen merkitys. Tämän takia ovat Ruotsin työmarkkinaosapuolet pyrkineet hoitamaan palkkaneuvottelut yhteisymmärryksessä kansantalouden reaalisten mahdollisuuksien puitteissa. Suomessa ovat lakot olleet harvinaisia vuoden 1956 yleislakosta lähtien, mutta vuosien 1962—1963 aikana käytiin useimmat palkkaneuvottelut lakkouhan alaisina. Työriitojen valtakunnan sovittelusta tuli uusi laki voimaan syksyllä 1962 ja sovittelijoiden taitavuuden ansiosta monet työnteisaukset vältettiin, mutta silti sattui vuoden 1963 tammi—huhtikuussa 46 lakkoa, joihin osallistui 64 000 henkeä ja joissa menetettiin 1.2 milj. työpäivää. Lakkoliike oli sikäli erikoinen, että se ulottui myös virkamiesten piiriin. Valtion tehtävien laajeneminen on johtanut myös virkamieskunnan kasvuun ja muuttanut sen aikaisemman erikoisaseman tavallisia palkkannauttijoita muistuttavaksi.

Koska virkamieslakon laillisuudesta on ristiriitaa, on myös irtisanoutumista käytetty. Eräisiin viran- ja toimenhaltijain sopimuksiin on kuitenkin jo vanhaan sisältynyt työtaistelumahdollisuus ja käytännössä on eräitä lakkoja satunut. VL oli lakossa pari päivää vuonna 1947, veturimiehet kieltäytyivät töistä 1950-luvulla hallituksen YH-päätöksestä huolimatta, postimiehet ovat lakkoilleet niinkään ja merenkulkuhallituksen alaiset jäänsärkijät monesti — kesälläkin. Vuosina 1961—1962 esiintyi palkkaliikkeitä myös korkeimpien akateemisten ammattien piirissä.

Eduskunnan 13. 7. 1962 hyväksymä virkamiespalkkojen tarkistus, jolla peruspalkkoja korotettiin 4.5—40.1 % ja johtaville virkamiehille perustettiin oma B-ryhmä, ei keskimäärin merkinnyt kuin 7 prosentin korotusta, koska ylimpien virkamiesten lukumäärä on pieni kuten seuraavasta asetelmasta näkyy.

Päätös, joka palautti alimpien ja ylimpien virkojen palkkaerot suunnilleen ennen sotia vallinneelle tasolle, ei kuitenkaan saavuttanut täyttä hyväksymistä. Järjestöjen mukaan merkitsi korotus vain »osaratkaisua, joka ei poistanut niitä haittoja, joita valtion palkkatason ja yleisen palkkatason välinen ero valtiolle

Virat ja toimet ryhmittäin 1. 10. 1962

	palkkaluokka	lukumäärä	%
Alemmat virkamiehet	A 1 — A 10	30 273	35.3
Keskikorkeat »	A 11 — A 20	44 236	51.5
Ylemmät »	A 21 — A 30	10 090	11.7
Johtavat »	B 1 — B 8	1 293	1.5
		<hr/>	
		85 892	100.0

tuottaa. Tämä oli nähtävänä mm. korkeamman koulutuksen saaneen työvoiman puutteena ja suurena vaihtuvuutena». Tasokorotustutkimus päättyi niinkään vuoden 1961 I neljänneksen loppuun, joten yli vuoden liukuma jäi saamatta ja vuoden 1956 sopimuksen mukaan annettava yleiskorotus selvittämättä. Edistyksenä virkamiesjärjestöt pitivät kuitenkin sitä, että hallitus lupasi vastedes suorittaa kuoppakorotukset vuosittain. VL puolestaan laski keskipalkkaluokkien (eniten palkkaluokassa A 21) reaalisen palkkatason alentuneen vuodesta 1956 melkoisesti ja vaati tämän »pesuvadin» oikaisemista 1—7 prosentin korotuksilla palkkaluokissa A 11—A 30. VY, johon kuuluvat mm. veturimiehet, rautatieläiset, posti- ja tullimiehet, protestoi alimpien palkkaluokkien pientä, kymmenen markan korotusta vastaan. Järjestö arvioi jäsentensä palkkojen jääneen 12 % jälkeen teollisuustyöväen palkkatasosta.

Vaikka kuoppakorotus ylimmissä luokissa olikin lähes 1 000 markkaa kuukaudessa, on valtion hallinnon nykyinen korkein palkka 3 470 markkaa, joka on vain keskitasoa yksityisten ja valtiojohtoisten yritysten johtoportaan palkkoihin verrattuna. Alimmissa valtion palkkaluokissa palkat taas osittain jo ylittävät yksityisen sektorin tason, mutta toisaalta tietenkin tapahtunut hintojen nousu tuntuu eniten pienipalkkaisten elintasossa. Korkeilla virkamiehillä on usein sivutuloja. Toisaalta tulisi demokratiassa valtion palkkatason olla niin hyvä, että se vetäisi puoleensa lahjakkaita yksilöitä syntyperään ja varallisuuteen katsomatta (L. O. AF HEURLIN, Akateeminen 1, 1963), olletikin koska pitkä ja kallis opintoaika lyhentää ansioikää ja verotus on progressiivinen.

Syksyllä 1962 voimistuneisiin viran- ja toimenhaltijain palkkaliikkeisiin on niin ollen monta syytä. Asianomaisten järjestöjen, etenkin VY:n, propagandassa kiinnitettiin huomiota eräiden poliittisten virkojen, kuten ministerien, kansanedustajien, kansaneläkelaitoksen johtajien ynnä muiden saamiin 20—40 prosentin korotuksiin, vaikka yleiset palkkaneuvottelut olivat vielä kesken. Suurimpana syynä oli kuitenkin valtiovallan haluttomuus kuoppakorotuksiin kassavaikeuksiensa takia sekä ristiriitä siitä, oliko virkamiespalkat vuosittain järjestettävä yleisillä palkkamarkkinoilla tapahtuneita järjestelyitä vastaaviksi tuottavuuden noususta johtuva liukuminen mukaan luettuna. Virkamiesten palkkatilasto on myös puutteellinen. Tärkeänä syynä alkaneeseen palkkaliikehtimiseen olivat kuitenkin myös ammattiyhdistysliikkeen poliittinen hajaantuminen, ristiriitä sosiaalidemokraatteja lähellä olevan SAJ:n ja SAK:n ammattiministerien

välillä sekä sos. dem. puolueen oppositioasenne. Sisäpoliittisten taustatekijöiden tarkempi pohtiminen ei kuulu tämän kirjoituksen piiriin, mutta kun valtiovarainministeriö antoi ohjeen neuvotella palkkaehdoista vain edustavimpien virkamiesjärjestöjen kanssa, katsoivat eräät pienet SAJ:n alaiset järjestöt joutuneensa syrjityiksi. Virkamiesliitto, pohjoismaiden suurin virkamiesjärjestö, päätti puolestaan 9 päivänä joulukuuta 1962 ryhtyä »äärimmäisiin voimatoimenpiteisiin» saadakseen valtiovallan tehostamaan ja nopeuttamaan virkamiesasiain hoitoa, kuoppatarkistusten ja palkkasijoittelun selvittelyä ja neuvotteluoikeutta.

Kesällä 1962 alkoi liikehtiminen myös yksityisillä työpaikoilla. Kommunistinen puolue järjesti lukuisia työpaikkakokouksia, joissa tuomittiin runkosopimus ja elinkustannusten nousu ja vaadittiin 20—30 prosentin palkankorotuksia sekä indeksiehtoa tuleviin työehtosopimuksiin. Myös SAJ:n alaiset liitot katsoivat runkosopimuksen »syösseen palkansaajat palkkakuoppaan ja jättäneen työväestön osattomaksi tuottavuuden noususta». SAK:n ministereitä arvosteltiin siitä, ettei hallitus ollut vielä toteuttanut kaikkia ohjelmakohtiaan mm. työajan lyhentämistä sekä sairausvakuutusta. SAK:n johdon taholta taasen todettiin palkankorotuksia tarvittavan etenkin pienipalkkaisten aseman parantamiseksi, mutta sanottiin SAK:n silti pyrkivän kokonaisratkaisuun vain reaalisten mahdollisuuksien puitteissa ottaen huomioon myös heikkenevät suhdanteet. SAK totesi niinikään, ettei työajan lyhentämistäkään voida suorittaa kaavamaisesti, vaan joustavasti ottaen huomioon eri alojen mahdollisuudet. STK:n syyskokous puolestaan huomautti reaalipalkkojen runkosopimuskautena nousseen joka tapauksessa enemmän kuin useissa Euroopan maissa. Jos palkat olisivat olleet sidotut elinkustannusindeksiin, olisivat palkannousut jääneet vähäisemmiksi. Korostettiin myös heikkenevien suhdanteiden, eläkelakien sekä yhtiöveronkorotusten heikentäneen teollisuuden palkanmaksukykyä. Mahdollisena palkankorotusvarana väläytettiin paria prosenttia.

Runkosopimukset sanottiin irti marraskuun 1962 alkuun mennessä, ja kun yhteiseen palkkasuositukseen ei päästy keskusliittojen välillä, jäi palkkaneuvottelujen käynti erikoisliittojen huoleksi. Koska levottomuus hintojen nousun ja rahanuudistuksen takia jatkui, vaati SAK:n työvaliokunta lokakuun 20 päivänä 1962 tehokkaan hintasulun toimeenpanemista ja hallitusohjelman sosiaalipoliittisten kohtien toteuttamista. Kuten jo aikaisemmin mainittiin, panikin hallitus 21. 11. 1962 toimeen hintasulun estääkseen vuoden vaihteessa tapahtuvaa rahanuudistusta johtamasta hintojen nousuun. Vaikka hintojen nousu lokakuusta 1962 lähtien jonkin verran hidastuikin eikä pelättyä hintavyöryä rahanuudistuksen yhteydessä tapahtunut, ei palkkarintama rauhoittunut. Suoranaiset palkkakatistelut saatiin lykättyiksi valtion työriitojen sovittelijain ja sosiaaliministeriön välityksellä, mutta vuoden 1963 alussa alkoi lakkoruuhka purkautua. Kokenut työriitojen valtakunnansovittelija J. N. LEHTINEN totesikin tilanteen palkkarintamalla olevan outo ja sekasortoinen, sillä normaalit neuvottelut eivät näyttäneet johtavan tuloksiin, vaan uhkavaatimuksia esitettiin satamalla.

VY antoi lakkovaroituksen 10. 1. 1963 vaatien neuvotteluja noin 12 prosentin eli vähintään 60 markan kuukausikorotuksesta helmikuun loppuun mennessä. Järjestöjen yhteisvaatimus merkitsi 160—170 miljoonan markan kokonaisu-järjestelyä väitetyin jälkeenjääneisyyden poistamiseksi. Hallituksen helmikuun 20 päivänä tekemä tarjous taas oli 50 miljoonaa markkaa eli 1.7—3 prosentin korotus. Kun yksityisillä aloilla tiedettiin neuvoteltavan 5 prosentin korotuksesta, olisi hallituksen esitys lisännyt jälkeenjääneisyyttä ja koko toistasataa tuhatta henkeä käsittävä virkamieskunta opettajat mukaan luettuna uhkasi aloittaa lakon 1. 3. 1963 lähtien. Merimiesunioni aloitti jäänsärkijälakon 18. 1. 1963 tukeakseen eräitä SAJ:n alaisia kuljetusalan järjestöjä neuvotteluoikeutta koskevassa riidassa. Helsingin kaupungin liikennelaitoksen kuljettajat ja rahastajat, joiden palkat jo ylittivät vastaavan yksityisen sektorin tason, vaativat noin 15 prosentin korotusta ja aloittivat lakon tammikuun 21 päivänä. Rakennustyöväen ja muurarien kommunistinen liitto aloitti tammikuun 23 päivänä noin 13 000 henkeä koskevan pistelakon seitsemällä paikkakunnalla ja Seitakorvan voimalaitoksella, toisaalta korottaakseen pohjapalkkoja suhdanteiden huonontuessa, toisaalta vastustaakseen sitä 5 prosentin korotuslinjaa, josta metallialalla tiedettiin neuvoteltavan. Maaliskuussa uhkasi lakkovyöry melkein päivittäin. Lakkovaroituksen olivat antaneet mm. putkimiehet, valtion laivojen merimiehet, metsätyönjohtajat, ilmakuljetusalan työntekijät, satamamiehet, satamatyönjohtajat, elintarviketyöläiset, mekaanikot, proteesityöntekijät, graafikot, paperityöntekijät, ravintolatyöntekijät, jalkinetyöntekijät, farmaseutit, hissimonttöörit sekä kunnantyöntekijät suurimmissa kaupungeissa. Turussa uhkasi teknillisten laitosten työntekijäin lakko sekä sähkö-, vesi- ja puhtaanapitolaitosten lakko Helsingissä. Lakkovaroituksen antoivat niinkään vanginvartijat ja mielisairaanhoidajat. Nimismiehet ja poliisit uhkasivat erota maaliskuun 15 päivästä lukien.

VY aloitti lakkonsa 1. 3. 1963, mutta muut virkamiesjärjestöt suostuivat siirtämään lakkoa. Hallituksen asettama sovittelija R. KUUSKOSKI esitti 7 päivänä maaliskuuta sekä lakon ulkopuolella oleville järjestöille että VY:lle 5—1 prosentin korotusta A-palkkaluokkiin ja yhteensä noin 85 mmk:n lisäystä kokonaispalkkoihin. Hallituksen taholta korostettiin, että tämä oli äärimmäinen raja, minkä valtionalous salli, sillä ns. saneeraustoimikunnan laskelmien mukaan uhkasi valtionaloutta 350—400 mmk:n vajuus. Virkamiesjärjestöt pitivät aluksi edelleen kiinni »kokonaisratkaisusta», mutta 14. 3. 1963 ne luopuivat lakosta lopullisesti hallituksen luvattua lisämenoarviossa virkamiesten palkkojen tarkistukseen 85 mmk vuotta kohti ja luvattua vastaisuudessa noudattaa virkamiespalkkojen tarkistuksessa yleistä markkinalinjaa, asettaa työaikaneuvottelukunnan, tarkistuttaa säännöllisesti palkkaluokkia, suorittaa lokakuun loppuun mennessä tutkimuksen virkamiesten todellisen ansiotason ja teollisuuden ansiotason muutoksista vuoden 1959 jälkeen, parantaa neuvotteluoikeutta, lauantaia ja aattopäivien työkorvauksia sekä poistaa ensimmäisen kalleusryhmän.

Jäänsärkijälakko jatkui kuukauden ajan aiheuttaen vientitoimitusten viivästymistä ja varastojen ruuhkautumista. Lakko, jossa ei ollut kysymys palkoista, loppui hallituksen asetettua toimikunnan tutkimaan väitettyä syrjimistä ja täytettyä merimieskoulutonttia koskevan vaatimuksen. Helsingin kaupungin liikennelakko päättyi viiden viikon kuluttua noin viiden prosentin korotukseen kuljettajille, joka oli luvattu jo ennen lakkoa. VY:n lakko tullissa, postissa ja rautateillä sekä ilmakuljetusten alalla sen sijaan jatkui aiheuttaen mm. vientitoimitusten peruutuksia. Lakko vaikeutti myös teollisuuden raaka-aineen ja polttoaineen saantia ja pakotti eräät tehtaat lomauttamaan työntekijöitä. Lomautuksiin johti myös Crichton Vulcanin hitsaajien ja tekstiililaitosmiesten lakko.

Kun palkkaministerien vastahakoisesti aloittamat neuvottelut eivät saavuttaneet tuloksia, pääministeri KARJALAINEN puuttui henkilökohtaisesti VY:n lakkoasiaan 26. 3. pitämässään radio- ja televisiopuheessa. Hän totesi mm., että mitä kauemmin lakko on kestänyt, sitä selvemmin on käynyt ilmi, ettei kyseessä ole tavallinen palkkataistelu vaan poliittinen tarkoituksperä. »VY:n tarkoitus oli nimenomaan saada aikaan lakko ja lakkoa on jatkettu, vaikka hallitusvalta on tehnyt myönnytyksiä niin pitkälle kuin on katsonut taloudellisten mahdollisuuksien antavan. Hallitus ei voi antaa lakkoileville ryhmille erikoisetuja, joista suuri osa virkamiehistä jäisi osattomaksi.» Hallitus kehotti lakkoilevia palaamaan työhön viimeistään 26. 3. 1963 klo 12 luvaten maksaa 1. 7. 1963 alkaen VY:n vaatimaa aikatyölisää virkamiehille, jotka työskentelevät yli 40 tuntia viikossa. VY katsoi kuitenkin, ettei hallituksen tarjous riittänyt ja hylkäsi esityksen. Tällöin hallitus kehotti keskusvirastojen päälliköitä vaatimaan, että kaikki lakossa olevat ilmoittautuisivat viimeistään lauantaihin 28. 3. klo 12:een mennessä, aikovatko he jatkaa lakkoa vai palata töihin. Havaittuaan, että hallitus varautui antamaan lakon eduskunnan ratkaistavaksi, VY teki pääministerille kompromissiesityksen, joka johti lakon lopettamiseen.

Vastauksena VY:n 28. 3. 1963 valtioneuvostolle tekemään lakon lopettamistarjoukseen hallitus ilmoitti olevansa valmis siihen, että VY:lle 26. 3. 1963 tarjottu 13 mmk:n summan käyttö tarkistetaan ja sovitaan seuraavaa: »VY lopettaa lakon 28. 3. 1963 klo 24 ja lakossa olevat valtion virkamiehet palaavat mahdollisimman pian töihinsä. Valtioneuvosto ryhtyy toimenpiteisiin sellaisen työaikalisän maksamiseksi heinäkuun 1 päivästä lukien, josta aiheutuva kokonaisuus on 11.5 mmk vuotta kohti työaikalain alaisten virkamiesten osalta. Vastaavan pituista työaikaa tekeville valtion muille virkamiehille suoritetaan mainittua lisää valtioneuvoston ja virkamiesjärjestöjen kesken käytävien neuvottelujen perusteella.

Palkkaluokkien sijoittelussa olevat epäkohdat oikaistaan nyt hallituksen eduskunnalle antaman esityksen mukaisesti. Vuoden 1964 tulo- ja menoarviossa toteutetaan palkkaluokkatarkistuksia, joihin käytetään 1.5 mmk:n vuosisummasiten, että tarkistukset tulevat voimaan 1. 10. 1963 lukien. Muista VY:n vaatimuksista, jotka koskevat sunnuntaityön korvauksen laajentamista ja eläkepoh-

jan tarkistamista, valtioneuvosto neuvottelee ko. järjestön kanssa ilman työtaitelun uhkaa molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun aikaansaamiseksi tavallisessa järjestyksessä.

Lakkoajan palkan takaisin periminen lakkoon osallistuneilta virkamiehiltä suoritetaan asteittain ja sellaisella tavalla, että nämä virkamiehet eivät joudu ylivoimaisiin taloudellisiin vaikeuksiin.»

Hallitus jätti lakon loppumisesta huolimatta eduskunnalle tiedonannon aikaisemman päätöksen mukaisesti. Esitellessään tätä tiedonantoa pääministeri lausui mm. »lakon sisältäneen uusia, epänormaaleja piirteitä, jotka osittain uhkasivat yhteiskunnan perusteita». Oli sen vuoksi paikallaan, että eduskunta saa ottaa kannan ilmiöihin, jotka aiheuttivat lakkolaisille, valtiolle ja kansantaloudelle tarpeettomia tappioita. Alustavan arvion mukaan oli valtion kassatulojen menetys 24 mmk, lakkolaisten palkkamenetykset 10 mmk. Tuonti ja vienti supistui I neljänneksellä 1963 noin 30 % edelliseen vuoteen verrattuna. Postinkulun keskeytyksen takia oli Suomen Pankin annettava valtiolle tilapäistä kassaluottoa. Seuraava taulukko osoittaa työllistettyä työvoimaa sekä lakoissa menetettyjä työpäiviä viime vuosina.

	Työllinen työvoima	Lakkopäiviä	Menetettyjä työpäiviä 100 työntekijää kohti
1958	2 015 000	45 185	2.24
1959	2 045 000	429 639	21.01
1960	2 116 000	96 209	4.55
1961	2 144 000	41 347	1.93
1962	2 170 000	33 052	1.52
1963 I—IV	..	1 220 000	..

Sataa työntekijää kohti on eri vuosina menetetty noin 1.5—21 työpäivää. Vuoden 1963 ensimmäisellä kolmanneksella oli Suomessa 46 lakkoa, lakossa 64 000 henkeä, menetettyjä työpäiviä 1.2 miljoonaa ja 100 työntekijää kohti noin 60. Joskin tämä menetys on vain 1/5 yleislakkovuoden 1956 (6.9 miljoonaa työpäivää) menetyksestä, arvioidaan kevään lakoissa menetetyn 1/10 kansantuotteen arvioidusta kasvusta tänä vuonna, vaikka lakot vain välillisesti koskivatkin teollisuutta. Jos vientisuhdanteet paranevat, saattaa paraneva työtahti tuoda takaisin osan kansantaloudellisesta menetyksestä, mikäli vain ulkomaiset kauppatuttavat ja kotimaiset yritykset eivät ole menettäneet luottamustaan, kuten eräs ministeri korosti lausunnossaan. STK:n toimitusjohtaja puolestaan totesi lakkojen kansantuloa supistavan vaikutuksen sitäkin haitallisemmaksi, kun työaika on meillä muutenkin maailman lyhimpiä. VY:n taholtakin myönnettiin lakon aiheuttaneen hankaluuksia yhteiskunnalle, mutta väitettiin lähinnä hallituksen taitamattomalla menettelyllään ajaneen heidät lakkoon ja pitkittäneen sitä pyrkiessään murtamaan järjestön. Kuitenkin on todettava,

että Suomen lakkoliike ei katsauskautena ollut poikkeusilmiö, laajoja työselkkauksia oli mm. USA:ssa, Italiassa, Ranskassa ja Saksassa. Ilmeisesti nykyinen teollistumisen murrosvaihe, automaatio, yhteismarkkinaongelmat, nopean taloudellisen kasvun ja elintason nousun tavoittelu aiheuttavat tulopoliitiikan hoitamislle pulmia, jotka askarruttavat sekä poliitikkoja että taloustieteilijöitä.¹

Eduskunnassa käydyssä keskustelussa kiistettiin vasemmiston taholta lakon poliittisuus, syyksi sanottiin alhaisia palkkoja ja nousseita elinkustannuksia, väitettiin hallituksen syrjineen järjestöjä, vitkastelleen neuvottelujen aloittamisessa, laiminlyöneen tehtyjä sopimuksia ja aiheuttaneen arvovaltasysteistä suurempia taloudellisia tappioita kuin suostuminen lakkolaisten vaatimuksiin olisi merkinnyt. Äänestyksessä hallitus sai luottamuslauseen 104 äänellä 80:aa vastaan. Hallituksen palkkapolitiikka sai siis eduskunnan hyväksymisen, mutta keskustelussa korostettiin toivomusta itse valtion palkkaneuvottelujen menettelyn kehittämisen tarpeellisuudesta. Avatessaan vuoden 1963 valtiopäivät presidentti KEKKONEN määräiteli talven lakkoilun »poltetun maan taktiikaksi», jolla pyrittiin poliittisiin päämääriin horjuttamalla yhteiskuntaa ulkoparlamentaarisin keinoin. Toisaalta on korostettu, että päätösvalta nykyisessä yhteiskunnassa on liiaksi siirtymässä palkattujen järjestötoimitsijain käsiin, joiden toimintaa velvoittaa järjestöjen kilpailu enemmän kuin jäsenkunnan mielipide. Hallitus antoi lainvalmistelukunnalle tehtäväksi suunnitella toimenpiteitä, joilla yhteiskuntaa voitaisiin suojella työtaisteluja vastaan, joiden vahingot eivät ole missään suhteessa saavutuksiin. Asia on kuitenkin arkaluonteinen. Neljä suurinta virkamiesjärjestöä, Akava, TVK, VY ja Virkamieskartelli sekä SAJ, Kunnantyöntekijäin Liitto ja KAF ovat esittäneet tulevansa kaikin käytettävissä olevin keinoin vastustamaan lainsäädäntöä, joka kriminalisoi työtaistelut ja tekisi välitysratkaisun pakolliseksi sakkojen uhalla. Järjestöjen mielestä ei neuvottelu-oikeutta saa rajoittaa eikä estää kansalaisten laillista järjestymisoikeutta heidän puolustaessaan palkkaetujaan. Järjestöt pitivät kuitenkin tärkeänä, että virkamiesten neuvottelumenettelyssä pyritään järjestelmään, joka nykyistä paremmin takaisi jatkuvuuden ja vakavuuden virkamiesasiain hoidossa ja siten estäisi valtiovallan ja järjestöjen välisiä erimielisyyksiä johtamasta avoimiin palkkataisteluihin. Palkka-asioita hoitava ministeri esitti, ettei hallituksen tarkoitus olekaan rajoittaa virkamiesten kansalaisoikeuksia, vaan ainoastaan pyrkiä sellaisen neuvottelujärjestelmän kehittämiseen, jota mm. lakon päättämissopimus valtion ja virkamiesjärjestöjen välillä edellytti. Uutta virkamiesten työaikaneuvottelukuntaa koskevan asetuksen presidentti antoi 17. 6. 1963 ja valtiovarainministeriön tehtäväksi tuli valmistella luonnos virkamiespalkkojen palkkaluokkiin sijoittelun tarkistamiseksi. Tilapäisten virkojen vakinaistamista tutkimaan asetettiin toimikunta, mutta muut edellä mainitun lakkopäätöksen ehdot jäivät vielä kesken.

1. Vrt. HANS BAYER Lohnpolitik und Lohntechnik heute, Internationale Tagung Der Sozialakademie Dortmund, Berlin 1962.

Vaikka palkkaneuvottelut yksityisilläkin palkkamarkkinoilla muodostuivat sitkeiksi, lähinnä ammattijärjestöjen SAK:n ja SAJ:n välisen kilpailun vuoksi, päästiin sopimuksiin lopulta kuitenkin suunnilleen sillä pohjalla, jonka metalliteollisuuden palkkasopimus muodosti, kuten useina vuosina ennenkin. Jo 6 päivänä helmikuuta 1963 Suomen Metalliteollisuuden Työnantajaliitto ja Suomen Metallityöväen Liitto sopivat työehtosopimuksesta, jota sovelletaan 15 päivänä helmikuuta lähinnä alkavan tilinmaksukauden alusta ja jäsenäänestyksessä tämä sopimus hyväksyttiin maaliskuun 15 päivänä. Palkkojen yleiskorotus oli 5 %, jonka lisäksi tuli 0.28 % korvauksena kahdelta uudelta arkipyhältä. Ohjetuntipalkkoihin merkitsi korotus naisille 15 ja miehille 12 prosenttia. Ohjetuntipalkat merkitsevät kuitenkin metalliteollisuudessa vain vähimmäispalkan määrittelyä. Samapalkkaisuusperiaate päätettiin toteuttaa asteittain vuoteen 1965 mennessä. Neljäs paikkakuntaluokka poistettiin, oppilaiden tuntipalkkoja korotettiin 15—20 % ja päiväraha- ja työkalukorvauksia korotettiin. Yleislinjana oli palkkasopimuksessa lähinnä tuntipalkkalaisten aseman paraneminen. Myös tärkeällä rakennusalalla päädyttiin seitsenviikkoisen pistelakon jälkeen maaliskuun 13 päivänä samantapaiseen sopimukseen kuin metallialalla eräin luonteenomaisiin poikkeuksiin. Hyväksytyt sopimuksen mukaan tuli urakkahintaan $4\frac{1}{2}$ ja tuntipalkkoihin 18 prosentin lisäys. Palkkaliukumista johtuen, jotka rakennusalalla ovat yleisiä, merkinnee tuntipalkkojen korotus kuitenkin etupäässä jo vallinneen tason vakinaistamista. Rakennustyöväen alkuperäinen vaatimus oli 40-tuntinen työviikko ansiotasoa alentamatta, samapalkkaisuusperiaate, 50 pennin korotus tuntipalkkoihin, 15 prosentin urakkalisät, sairausvakuutus sekä ryhmähenkivakuutus Ruotsin tapaan. Seitsenviikkoinen lakko merkitsi niin olleen huomattavia menetyksiä rakennustyöväelle.

Vaikka lukkoon lyödyt työehtosopimukset solmittiin erikseen liittopor-
taissa, noudattavat ne silti melko yhtenäistä linjaa. SAJ:n, KAF:n, VY:n sekä Kunnantyöntekijäliiton voimalla ajamat palkkaliikkeet eivät siten liene johtaneet sanottavasti SAK:n maltillisemmasta linjasta poikkeaviin sopimuksiin. Katsauskautena SAJ:hin liittyneet sähkömiehet ja kirjatyöntekijät saivat kuitenkin noin 10 prosentin korotuksen, mutta graafisen alan työrauha tuli samalla turvatuksi neljäksi vuodeksi. Toisaalta sai SAJ myös läpiajatuksi tiettyjä neuvotteluoikeuksia sekä ILO:n edustusta koskevat vaatimuksensa. Vasta tilastojen valmistuttua tiedetään, millaisiin palkannousuihin sopimuskierron johti, mutta keskimäärin ne merkinnevät 5— $6\frac{1}{2}$ prosentin korotusta. Sopimuksissa pyrittiin niinikään palkkaperusteiden yksinkertaistamiseen siten, että sopimusperusteiden ja käytännössä vallinneiden palkkojen välillä olevat erot supistuisivat. Kun tämän eron suuruus on vaihdellut eri aloilla huomattavasti, vaihtelevat palkkaperusteiden korotukset 5:stä aina 18 prosenttiin.

Samapalkkaisuusperiaate sovittiin toteutettavaksi viimeistään vuoden 1965 loppuun mennessä. Tämä ILO:n suositus samapalkkaisuudesta hyväksyttiin meillä virallisesti lokakuussa 1962 ja presidentti vahvisti sitä koskevan asetuk-

sen helmikuussa 1963. Suurista sosiaalisista uudistuksista toteutui katsauskauteksi niinkään työsuhde-eläkelaki sekä yleinen sairausvakuutus, joskin niiden antama tuki pääsee vaikuttamaan vain asteittain säädetyn ylimenoajan kuluksi. Yksityisistä työntekijöistä on 70 % tullut eläkelain piiriin liitettyksi ja komitea tarkistaa parhaillaan mm. virkamiesten eläketurvaa lain osalta. Kansaneläkkeet nousevat heinäkuun alusta 7.3 %, kun ns. indeksikynnys alennettiin 10:stä 5 prosenttiin. Sairausvakuutuksen osalta tulevat edut voimaan ensi vuoden syyskuun alusta lukien ja 1. 1. 1967 lopullisesti.

Eduskunnassa päätettiin toukokuun 10 päivänä toteuttaa virkamiesten palkankorotus heinäkuun 1 päivästä lukien. Kokonaiskorotus palkkaluokissa A 1—21 oli noin 5 % ja aleni luokkaan A 30 mennessä yhteen prosenttiin. Johtavien virkamiesten ns. B-ryhmän palkkoissa sekä sopimuspalkkoissa ei tässä yhteydessä suoritettu korotusta. Helsingin kaupunki päätti toukokuussa maksaa taannehtivasti maaliskuun alusta lukien 8.8—2.8 prosentin suuruisen palkankorotuksen, joka koskee noin 14 000 henkeä.

Eräiden alojen palkkaratkaisut tapahtuivat kuitenkin yleisestä linjasta poiketen. Näin oli asianlaita mm. pankkialalla sekä metsätöissä.

Pankkialalla alkoi lakko 1. 2. 1963 — ensimmäinen laatuaan pohjoismaissa — sillä palkat olivat työn vastuullisuuden huomioon ottaen alhaiset. Kolmipäiväinen lakko päättyi työriitojen valtakunnansovittelijan välityksellä sopimukseen, jolla käytännössä palkkoja korotettiin 4. 2. 1963 alkaen 10—4 %. Ns. taulukkopalkkoihin merkisivät korotukset jopa 30 prosenttia. Uuden sopimuksen mukaan on alin naisten peruspalkka esim. Helsingissä 330 mk kuukaudessa ja ylin 15 vuoden palvelusajan jälkeen 766 mk kuukaudessa, miehillä vastaavast 350 ja 812 mk kuukaudessa. Samapalkkaisuusperiaate on toteutettu 6 prosentin erolla miesten hyväksi. Tämä poistetaan kuitenkin asteittain kolmen vuoden kuluessa.

Jo hallitussopimuksessa oli sovittu, että hallitus tutkii, »miten metsä- ja uittotyöväen palkkaolot saatetaan yleisen palkkatason mukaisiksi sekä ryhtyy tarpeellisiin toimenpiteisiin rajoittamatta työmarkkinaosapuolien toimintavapautta». Hallitus antoi joulukuussa 1962 esityksen minimipalkkalain jatkamisesta vuodelle. Yksityisen edustajan aloitteen pohjalta sosiaalivaliokunta kuitenkin hyväksyi maalaisliiton ja vasemmiston äänin lain käsittelyn pohjaksi esityksen pysyväksi laiksi, jossa ehdotettiin metsäpalkat korotettavaksi puunjalostusteollisuuden tasolle. Koska tämä olisi merkinnyt käytännössä palaamista palkkasäännöstelyyn ja 35—40 prosentin korotusta palkkoihin sekä 100 miljoonan markan tulonsiirtoa pienviljelijöille, uhkasivat kokoomus ja ruotsalaiset erota hallituksesta. Tammikuussa 1963 asiassa päädyttiin kompromissiin, jossa hallituksen minimipalkkalaki vuodeksi 1963 hyväksyttiin siten, että metsätyöväen keskimääräisen ansiotason tulisi seurata yleistä ansiotasoa. Tammikuussa 1963 solmitussa metsä- ja uittoalan työehtosopimuksessa piti sopimuspalkkojen nousta 7½ prosentista 18½ prosenttiin eli keskimäärin 10—11 %. Yk-

sikköpalkkojen korotukset vaihtelivat nolasta 41 prosenttiin siten, että esim. mäntytukkien tekopalkka pysyi ennallaan, mutta ohuen kaivospuun nousi enimmäismäärään. Työehtosopimusta velvoitettiin noudattamaan niilläkin työmailla, jotka eivät kuuluneet varsinaisesti työehtosopimusten piiriin. Samalla määrättiin ns. Lapin kirjan mukaiset laskentaperusteet sovellettavaksi koko maassa ja maa jaettiin neljään palkkausalueeseen. Paikallisten olosuhteiden ja rakennemuutosten takia on keskimääräisen ansiotason määrittely hankalaa. Koko maan keskipäiväansio näyttääkin helmikuussa olleen noin 10—11 % korkeampi kuin tammikuussa kuten oheinen metsäpalkkalautakunnan taulukko osoittaa:

	Hakkuumiehet	
	käisisahaa	moottorisahaa
	käyttävät	käyttävät
	mk	mk
tammikuu 1963	15,00	21,70
helmikuu 1963	16,70	23,70

Taulukkoa tarkasteltaessa on muistettava, että moottorisahan käyttö-, kor-
ko- ym. kustannukset tekevät 2,30—2,80 mk tunnissa käytön ollessa 2—4 tun-
tia päivässä.

Vastatessaan helmikuussa 1963 sosialistien välikysymykseen metsätyöväen palkoista ilmoitti pääministeri hallituksen jatkavan pitempiaikaisen metsäpalkkalain valmistelua »metsä- ja uittotyöläisten palkkaolosuhteitten saattamiseksi yleistä ansiotasoa vastaavaksi» eduskunnan tekemän toivomuksen mukaisesti. Tätä silmällä pitäen on hallitus antanut metsäntutkimuslaitoksen suorittavaksi laajemman selvityksen metsä- ja uittotyöväen ansiotasosta, joka valmistunee syksyllä 1963.

Maataloustyöväen palkkoja korotettiin työehtosopimuksissa suunnilleen saman verran kuin metsäpalkkoja eli 10—11 %.

Poikkeuksellisten olosuhteiden takia palkkatilastot valmistuvat tänä vuonna tavallista hitaammin, ja kun viimeiset työehtosopimukset lyötiin lukkoon vasta toukokuussa, näkyy korotusten vaikutus vasta II neljänneksen tilastoissa. Vuoden 1962 IV neljänneksellä oli miesten keskituntiansio teollisuudessa arkipyhäkorvauksineen 2,82 markkaa eli sama kuin III neljänneksellä 1962 ja naisten 1,86 markkaa eli 4 p korkeampi kuin III neljänneksellä. Vuoden 1961 viimeiseen neljännekseen verrattuna oli nousua tapahtunut miesten nimellisansioissa 6 %, joten reaali-ansiotaso vuonna 1962 on pysynyt ennallaan. Tällöin ei kuitenkaan ole otettu huomioon sosiaaliturvan huomattavaa lisäystä, joka katsauskautena on toteutettu työeläkelain, sairausvakuutuksen sekä korotettujen kansaneläkkeiden avulla.

Palkkojen ja muiden työtulojen osuus nousi vuonna 1962 uusimpien kansantulolaskelmien mukaan 65 prosenttiin eli suuremmaksi kuin koskaan vuo-

den 1948 jälkeen. Kun kansantulo kohosi 7 %, nousi palkkasumma 8 %, muut työtulot 23 %, lähinnä sosiaalisten lisien johdosta, mutta voitot vain 3 %. Kun voitot suhdannelaskun johdosta edelleen supistuvat, säilynee palkkojen osuus korkeana kuluvanakin vuonna. Reaaliansiot ovat vuoden 1963 alkupuoliskolla jälleen hiukan nousseet.

Vaikka palkkasopimusten lopputulos neuvotteluvaikeuksista huolimatta muodostuikin kohtuulliseksi, pitänee STK sitä kustannuksiltaan huonoimpana vuoden 1956 yleislakon jälkeen. Sopimusten aiheuttama nousu lienee 6—7 % teollisuudessa ja sitä lähellä olevilla aloilla. Kun liukuminen vähenee heikkenevien suhdanteiden mukana, jää nimellisansioiden ja ohjepalkkojen ero entistä pienemmäksi. Kun sopimukset tulevat voimaan kesken vuotta, jäänee sopimusten aiheuttama nousu 5 prosenttiin vuotta kohti. Tämä voi aiheuttaa parin prosentin hintapaineen, etenkin koska tuottavuuden nousu jäänee alle keskitason. Aloilla, joilla ulkomainen kilpailu estää hintojen nousun, voi tilanne johtaa investointien supistumiseen, kannattamattoman tuotannon lopettamiseen ja työllisyyden alenemiseen. Vaikka sosiaalimenot eivät meillä ylitäkään kansainvälistä tasoa, ovat ne enemmän työnantajain maksettavia kuin esim. muissa pohjoismaissa.

Palkkasopimukset ovat vuonna 1963 Keski-Euroopan maissa tosin johtaneet meitä korkeampiin korotuksiin, mutta kokonaistuotannon ja tuottavuuden nousu on niissä ollut myös meitä parempi. Ennakointien mukaan on kansantuotteen kasvu Länsi-Euroopan maissa 4—5 %, kun se meillä jäänee pariin prosenttiin, sillä ainakaan alkuvuoden aikana ei teollisuustuotantomme ole sanottavasti kasvanut. Palkkanormien korotus oli muissa pohjoismaissa meitä pienempi. Palkkojen osalta ei kansainvälinen kilpailukykyämme liene niin ollen kehittynyt erikoisen suotuisasti, olletikin kun niukat pääomat haittaavat pääomapanoksen lisäämistä, mitä mm. ammattijärjestöjen ajama nopea työajan lyhentäminen vaatisi.

Eräiden maiden teollisuuden tuntiansiot

(Miehet)

	1960 II nelj.		1961 IV nelj.		1962 IV nelj.	
	mk	Suomi = 100	mk	Suomi = 100	mk	Suomi = 100
Suomi	2,44	100	2,65	100	2,82	100
Ruotsi	3,59	147	3,98	150	4,28	152
Norja	3,03	124	3,26	123	3,44	122
Tanska	2,93	120	3,25	123	3,67	130
Englanti	2,81	115	3,07	116	3,19	113
Länsi-Saksa ...	2,18	89	2,65	100	2,91	103
USA ¹	..	..	7,62	323	7,77	312

1. Miehet + naiset.

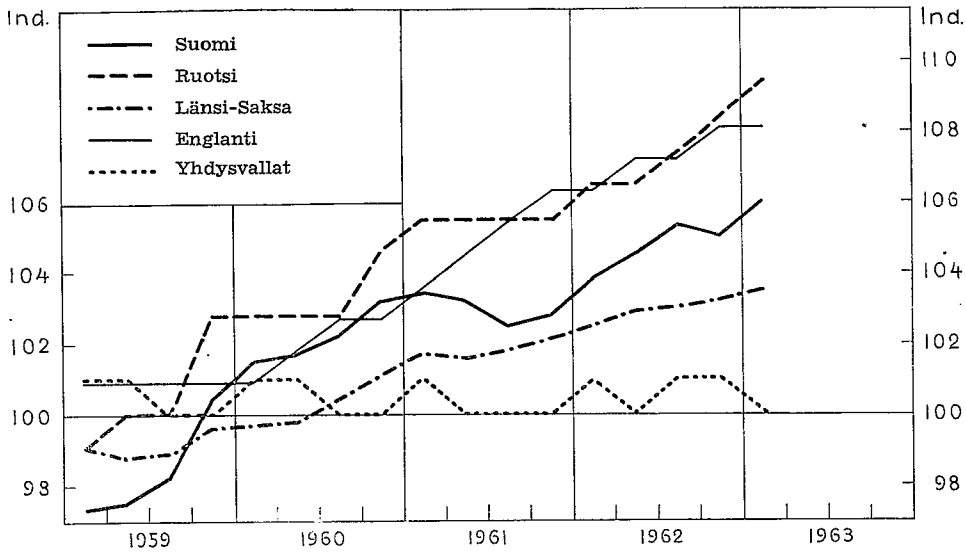

Virallinen palkkatilasto

Teollisuusala	Keskituntiansio, markkaa			
	Miehet		Naiset	
	1961	1962	1961	1962
	IV nelj.	IV nelj.	IV nelj.	IV nelj.
Malmikaivokset (ei rauta-) ja rikastamot	2,86	3,02	—	—
Kalkkikivilouhimot ja -rouhimot	2,64	2,80	1,65	1,77
Kalkki- ja sementtiteollisuus	2,65	2,79	1,58	1,62
Lasitehtaat	2,78	2,90	1,60	1,63
Posliinitehtaat	2,89	3,04	1,98	2,07
Metalliteollisuus	2,75	2,88	1,80	1,88
Nahka-, kenkä-, nahkateos- ja kumitavara- teollisuus	2,29	2,41	1,68	1,77
Kutomateollisuus	2,33	2,46	1,68	1,77
Vaateteollisuus	2,36	2,49	1,69	1,75
Paperi- ja puumassateollisuus	2,71	2,82	1,86	1,95
Saha-, vaneri- ja puutaloteollisuus	2,46	2,59	1,71	1,84
Puulaiva- ja veneveistämöt	3,13	3,05	—	—
Sokeri- ja makeisteollisuus	2,78	2,92	1,80	1,90
Tupakkateollisuus	2,56	2,72	1,85	1,94
Sähkölaitokset	2,46	2,57	1,60	1,67
Keskimäärin	2,67	2,82	1,76	1,86

Eräiden maiden elinkustannusindeksin, tukkuhintaindeksin
ja teollisuuden ansioiden muutos, %

	Elinkustannus-	Tukkuhinta-	Keskitunti-
	indeksi	indeksi	ansiot
	IV nelj. 61— IV nelj. 62	IV nelj. 61— IV nelj. 62	IV nelj. 61— IV nelj. 62
Suomi	6	2	6
Ruotsi	5	2	8
Norja	5	1	4
Tanska	9	4	10
Länsi-Saksa	3	1	10
Englanti	4	1	5
Ranska	4	2	8
Belgia	1	1	7
Hollanti	3	0	10
Italia	6	4	9
USA	1	—	2
Sveitsi	3	4	4

Tukkuhintaindeksi eräissä maissa
II nelj. 1958 = 100

Mm. rakenneseikkojen vuoksi ovat kansainväliset vertailut aina summittaisia, mutta hintaindeksit antavat silti karkean kuvan kustannustason muutoksesta. Kuten kuviosta näkyy, ei tukkuhintojemme nousu devalvaatiosta lähtien sanottavasti poikkea tärkeimpien kauppatuttaviemme tasosta ja vielä vuonna 1962 oli Suomen elinkustannus- ja tukkuhintaindeksin nousu keskitasoa. Teollisuuden reaali-palkkataso on vuodesta 1958 lähtien noussut vaille 3 % vuodessa, mikä niinkään on Euroopan maiden keskitasoa.

Kuluvana vuonna on hintojen nousu Saksassa ja Englannissa hidastunut ja mm. Ranskassa ja Tanskassa on ryhdytty inflaation vastaisiin toimenpiteisiin. Meillä aiheuttaa etenkin valtiontalouden vajeus hintapainetta. Ammattijärjestöt ovat uhanneet vaatia uusissa työehtosopimusneuvotteluissa »kompensaation kaikista hintojen nousuista». Rahamarkkinat ovat kireät, taloudellinen kasvu ja tuottavuuden nousu hidastuneet eikä vientikysynnän vahvistumisesta ole vielä varmoja merkkejä nähtävissä. Mikäli etujärjestöt pitävät liian jäykästi kiinni tulonjakovaatimuksistaan, saattaa kansantaloutta uhata sekä inflaation että laman paradoksi.

14. 6. 1963.

Luottovolyymi vuonna 1962

Taloudellisissa Selvityksissä 1959: II selostetaan yksityiskohtaisesti niitä periaatteita, joita noudatetaan luottovolyymitilaston laatimisessa, ja Taloudellisissa Selvityksissä 1960 on luottojen jakaantumista koskeva selonteko.¹ Vuoden 1962 tilastossa on noudatettu pääasiassa samoja periaatteita kuin aikaisemmin. Mainittakoon kuitenkin, että vuonna 1962 alkaneen TEL-liikkeen aiheuttama takaisinlainaus on mukana tässä tilastossa.

Kaikki taulukoissa esitetyt arvomäärät ovat miljoonissa nykymarkoissa.

Taulukko 1.

Eri luottolaitosryhmien yksityiselle sektorille sekä kunnille ja seurakunnille antaman luoton kasvu vuosina 1961 ja 1962

	1961		1962	
	mmk	%	mmk	%
Suomen Pankki	2.48	1.3	-63.53	-31.6
Liikepankit	407.56	15.3	259.94	8.5
Postisäästöpankki	41.60	10.7	71.86	16.7
Säästöpankit	273.32	17.5	200.77	10.9
OKO ja osuuskassat	279.91	23.5	141.49	9.6
Kiinnitysluottolaitokset	62.41	13.8	99.44	19.3
Kansaneläkelaitos	67.72	7.5	41.80	4.3
Vakuutusyhtiöt	109.86	13.6	130.37	14.2
Osamaksuluottolaitokset	49.85	282.9	5.88	8.7
Muut luottolaitokset ²	-0.27	-17.5	0.18	14.2
Yhteensä	1 294.44	15.8	888.20	9.4

1. JUSSI LINNAMO Luottovolyymitutkimuksen rakenne ja käyttömahdollisuudet, Taloudellisia Selvityksiä 1959: II ja SAMA Luottovolyymitilastot ja luottolaitosten luottovolyymi vuonna 1959, Taloudellisia Selvityksiä 1960.

2. Suomen Vientiluotto Oy. — Teollistamisrahasto Oy:n myöntämä luotto annetaan yksinomaan muiden luottolaitosten välityksellä ja esiintyy näiden kohdalla.

Taulukko 2.

Luotonannon jakaantuminen elinkeinoryhmittäin 30. 12. 1961 ja 31. 12. 1962

Lainanottajan elinkeinoryhmä	30. 12. 1961		31. 12. 1962		Luotto- volyymin muutos		Muutoksen osuus kokonais- kasvusta
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	1 113.05	11.7	1 248.03	12.0	134.98	12.1	15.2
2. Kaivannaisteollisuus	65.14	0.7	72.33	0.7	7.19	11.0	0.8
3. Teollisuus	2 305.42	24.3	2 569.41	24.8	263.99	11.5	29.7
31. Elintarviketeollisuus .	384.54	4.0	421.07	4.1	36.53	9.5	4.1
32. Tekstiili-, vaatetus-, kenkä- ja nahkateolli- suus	236.80	2.5	246.97	2.4	10.17	4.3	1.1
33. Puuteollisuus.....	366.57	3.9	374.68	3.6	8.11	2.2	0.9
34. Paperiteollisuus	690.13	7.3	765.09	7.4	74.96	10.9	8.4
35. Metalli-, kone- ja kul- kuneuvoteollisuus ...	357.93	3.8	405.64	3.9	47.71	13.3	5.4
36. Savi-, lasi- ja kivenja- lostusteollisuus	59.47	0.6	75.46	0.7	15.99	26.9	1.8
37. Kemian teollisuus....	110.55	1.2	163.70	1.6	53.15	48.1	6.0
38. Muu teollisuus ja käsi- työ	99.43	1.0	116.80	1.1	17.37	17.5	2.0
4. Voima- ja sähkölaitokset ..	995.66	10.5	1 040.39	10.0	44.73	4.5	5.0
5. Rakennusalan yritykset ..	102.94	1.1	114.04	1.1	11.10	10.8	1.3
6. Kauppa	1 324.93	14.0	1 368.36	13.2	43.43	3.3	4.9
61. Tukkukauppa.....	536.41	5.7	544.16	5.3	7.75	1.4	0.9
62. Vähittäiskauppa	696.56	7.3	717.71	6.9	21.15	3.0	2.4
63. Agentuurit, välitystoi- minta ja muu kauppa	91.96	1.0	106.49	1.0	14.53	15.8	1.6
7. Liikenne	336.98	3.6	375.19	3.6	38.21	11.3	4.3
71. Laivaliikenne	64.61	0.7	82.81	0.8	18.20	28.2	2.0
72. Muu liikenne	272.37	2.9	292.38	2.8	20.01	7.3	2.3
8. Kiinteistöjen hallinta	1 232.10	13.0	1 352.54	13.1	120.44	9.8	13.6
81. Asuntokiinteistöyhtiöt	994.65	10.5	1 095.72	10.6	101.07	10.2	11.4
82. Muut kiinteistöyhtiöt.	237.45	2.5	256.82	2.5	19.37	8.2	2.2
9. Kunnat ja seurakunnat ..	448.11	4.7	446.77	4.3	-1.34	-0.3	-0.2
91. Kaupunki- ja kauppa- lakunnat	222.53	2.3	227.76	2.2	5.23	2.4	0.6
92. Maalaiskunnat	146.28	1.5	147.26	1.4	0.98	0.7	0.1
93. Kuntainliitot	54.88	0.6	47.94	0.5	-6.94	-12.7	-0.8
94. Seurakunnat	24.42	0.3	23.81	0.2	-0.61	-2.5	-0.1
10. Palveluselinkeinot	70.18	0.7	82.68	0.8	12.50	17.8	1.4
11. Henkilö- ja sekalaisuotot .	1 490.81	15.7	1 703.78	16.4	212.97	14.3	24.0
Yksityiset henkilöt:							
111. kiinteistöluotot	635.32	6.7	691.58	6.7	56.26	8.9	6.4
112. asunto-osakeluotot..	311.07	3.3	396.35	3.8	85.28	27.4	9.6
113. muut luotot	323.09	3.4	356.98	3.4	33.89	10.5	3.8
114. Muut luotonsaajat..	221.33	2.3	258.87	2.5	37.54	17.0	4.2
Yhteensä (1—11)	9 485.32	100.0	10 373.52	100.0	888.20	9.4	100.0

Taulukko 3. Elinkeinoryhmien osuus eri luotto-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki		Säästöpankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	115.48	3.5	0.32	0.1	442.15	21.7
2. Kaivannaisteollisuus	0.11	0.1	12.37	0.4	2.81	0.6	3.07	0.2
3. Teollisuus	79.44	57.9	1 206.21	36.1	103.46	20.6	122.09	6.0
4. Voima- ja sähkölaitokset	34.24	25.0	36.51	1.1	115.71	23.0	11.89	0.6
5. Rakennusalan yritykset	—	—	59.05	1.8	6.54	1.3	19.55	1.0
6. Kauppa	15.81	11.5	813.93	24.4	21.86	4.3	177.27	8.7
7. Liikenne	6.80	4.9	161.04	4.8	4.03	0.8	71.52	3.5
8. Kiinteistöjen hallinta	0.21	0.2	269.12	8.1	167.22	33.3	416.33	20.5
9. Kunnat ja seurakunnat	0.59	0.4	76.43	2.3	31.35	6.2	90.61	4.4
10. Palveluselinkeinot	—	—	46.72	1.4	2.04	0.4	18.50	0.9
11. Henkilö- ja sekalaisuudet	—	—	539.08	16.1	47.26	9.4	662.54	32.5
Yhteensä (1—11)	137.20	100.0	3 335.94	100.0	502.60	100.0	2 035.52	100.0

Taulukko 4. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus eri

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	0.2	3.1	3.3
Liikepankit	9.3	17.1	46.9	3.5
Postisäästöpankki	0.0	3.9	4.0	11.1
Säästöpankit	35.4	4.3	4.8	1.1
OKO ja osuuskassat	52.3	2.8	9.3	1.3
Kiinnitysluottolaitokset	1.8	55.3	14.2	9.6
Kansaneläkelaitos	—	13.6	7.0	67.0
Vakuutusyhtiöt	0.4	2.8	10.6	3.1
Osamaksuluottolaitokset	0.8	—	—	—
Muut	—	—	0.1	—
Yhteensä, %	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	1 248.03	72.33	2 569.41	1 040.39

laitosryhmien luotonannosta 31. 12. 1962

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys-luotto-laitokset		Kansan-eläkelaitos		Vakuutus-yhtiöt		Osamaksu-luotto-laitokset		Muut		Kaikkiaan		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
652.54	40.5	22.86	3.7	—	—	4.80	0.5	9.88	13.5	—	—	1 248.03	12.0	1
2.05	0.1	40.00	6.5	9.87	1.0	2.05	0.2	—	—	—	—	72.33	0.7	2
239.05	14.8	364.53	59.2	179.99	17.8	273.19	26.0	—	—	1.45	100.0	2 569.41	24.8	3
13.34	0.8	99.38	16.2	696.66	69.0	32.66	3.1	—	—	—	—	1 040.39	10.0	4
13.50	0.8	—	—	0.67	0.1	8.68	0.8	6.05	8.2	—	—	114.04	1.1	5
168.98	10.5	2.28	0.4	15.45	1.5	152.78	14.5	—	—	—	—	1 368.36	13.2	6
52.54	3.3	0.03	0.0	10.22	1.0	40.63	3.9	28.38	38.7	—	—	375.19	3.6	7
109.87	6.8	38.23	6.2	10.73	1.1	340.83	32.4	—	—	—	—	1 352.54	13.1	8
57.06	3.6	17.36	2.8	85.28	8.4	88.09	8.4	—	—	—	—	446.77	4.3	9
9.93	0.6	1.14	0.2	—	—	4.35	0.4	—	—	—	—	82.68	0.8	10
292.41	18.2	29.42	4.8	1.17	0.1	102.86	9.8	29.04	39.6	—	—	1 703.78	16.4	11
1 611.27	100.0	615.23	100.0	1 010.04	100.0	1 050.92	100.0	73.35	100.0	1.45	100.0	10 373.52	100.0	1—11

elinkeinoryhmien saamasta luotosta 31. 12. 1962

5. Rakennusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiinteistöjen hallinta	9. Kunnat ja seurakunnat	10. Palveluselinkeinot	11. Henkilö- ja sekalaisluotot	Kaikkiaan (1—11)
—	1.2	1.8	0.0	0.1	—	—	1.3
51.8	59.5	42.9	19.9	17.1	56.5	31.6	32.2
5.8	1.6	1.1	12.4	7.0	2.4	2.8	4.9
17.1	12.9	19.1	30.8	20.3	22.4	38.9	19.6
11.8	12.3	14.0	8.1	12.8	12.0	17.2	15.5
—	0.2	0.0	2.8	3.9	1.4	1.7	5.9
0.6	1.1	2.7	0.8	19.1	—	0.1	9.8
7.6	11.2	10.8	25.2	19.7	5.3	6.0	10.1
5.3	—	7.6	—	—	—	1.7	0.7
—	—	—	—	—	—	—	0.0
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
114.04	1 368.36	375.19	1 352.54	446.77	82.68	1 703.78	10 373.52

Taulukko 5. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus eräiden

	3. Teollisuus							
	31. Elintarvike- teollisuus	32. Tekstiili-, vaatetus-, kenkä- ja nahkateollisuus	33. Puuteollisuus	34. Paperi- teollisuus	35. Metall-, kone- ja kulkuneuvo- teollisuus	36. Savi-, lasi- ja kivenjalostus- teollisuus	37. Kemian teollisuus	38. Muu teollisuus ja käsityö
Suomen Pankki	1.0	0.0	0.5	8.4	2.0	—	0.8	—
Liikepankit	42.4	80.9	57.5	26.0	63.9	35.7	33.8	62.0
Postisäästöpankki	2.9	1.1	0.5	4.7	6.0	1.6	14.1	2.0
Säästöpankit	7.2	6.2	7.8	0.4	5.2	8.9	0.9	12.7
OKO ja osuuskassat	33.9	3.8	8.9	0.9	3.6	4.6	7.7	13.3
Kiinnitysluottolaitokset	1.8	0.1	0.1	43.1	4.7	6.0	1.5	0.6
Kansaneläkelaitos	4.9	1.4	13.2	6.1	1.9	0.5	30.4	1.4
Vakuutusyhtiöt	5.9	6.5	11.5	10.3	12.5	42.7	10.8	8.0
Osamaksuluottolaitokset	—	—	—	—	—	—	—	—
Muut	—	—	—	0.1	0.2	—	—	—
Yhteensä, % mmk	100.0 421.07	100.0 246.97	100.0 374.68	100.0 765.09	100.0 405.64	100.0 75.46	100.0 163.70	100.0 116.80

Taulukko 6. Luottolaitosryhmien antaman luoton muutosten

	Suomen Pankki		Liike- pankit		Postisäästö- pankki		Säästö- pankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	4.66	1.8	-0.16	-0.2	49.69	24.7
2. Kaivannaisteollisuus	-0.50	-0.8	0.08	0.0	-0.27	-0.4	0.31	0.2
3. Teollisuus	-60.13	-94.7	124.70	48.0	22.87	31.8	6.20	3.1
4. Voima- ja sähkölaitokset	-12.53	-19.7	9.08	3.5	1.31	1.8	1.09	0.5
5. Rakennusalan yritykset	—	—	-6.09	-2.3	3.69	5.1	1.82	0.9
6. Kauppa	9.99	15.7	0.64	0.2	14.64	20.4	13.91	6.9
7. Liikenne	-0.85	-1.3	16.99	6.5	2.03	2.8	2.94	1.5
8. Kiinteistöjen hallinta	-0.03	-0.0	24.34	9.4	18.22	25.4	45.22	22.5
9. Kunnat ja seurakunnat	0.52	0.8	4.06	1.6	-0.16	-0.2	2.55	1.3
10. Palveluselinkeinot	—	—	7.43	2.8	0.75	1.1	1.95	1.0
11. Henkilö- ja sekalaisluotot	—	—	74.05	28.5	8.94	12.4	75.09	37.4
Yhteensä (1—11)	-63.53	-100.0	259.94	100.0	71.86	100.0	200.77	100.0

elinkeinoryhmien alaryhmien luotonkäytöstä 31. 12. 1962

6. Kauppa			7. Liikenne		8. Kiinteistöjen hallinta		9. Kunnat ja seurakunnat				11. Henkilö- ja sekalaisluotot			
61. Tukku- kauppa	62. Vähittäis- kauppa	63. Agentuurit, välitystoiminta ja muu kauppa	71. Laivaliikenne	72. Muu liikenne	81. Asunto- kiinteistöt	82. Muut kiinteistöt	91. Kaupunki- ja kauppalakunnat	92. Maalaiskunnat	93. Kuntainliitot	94. Seurakunnat	111. Yksityiset henkilöt: kiinteistöluotot	112. Yksityiset henkilöt: asunto-osakehotot	113. Yksityiset henkilöt: muut luotot	114. Muut luoton- saajat
2.4	0.1	2.5	—	2.3	0.0	—	0.3	—	—	—	—	—	—	—
75.1	44.0	83.5	76.0	33.6	18.3	26.7	16.9	13.6	23.0	29.5	20.0	46.7	43.0	23.8
3.3	0.5	—	—	1.4	12.4	12.2	8.8	4.4	8.7	2.3	2.4	2.9	0.2	6.9
2.9	22.1	2.9	3.0	23.6	34.5	14.8	14.5	25.1	27.6	31.5	48.4	38.2	27.8	29.8
4.2	19.9	3.1	0.5	17.8	7.4	11.4	3.2	25.2	20.0	12.8	21.7	9.1	18.1	16.2
0.2	0.2	—	—	0.0	3.4	0.2	0.8	8.5	2.4	7.8	3.1	1.4	0.1	0.9
2.7	0.1	—	0.8	3.3	0.8	0.8	32.6	6.8	1.9	—	—	—	—	0.5
9.2	13.1	8.0	19.7	8.3	23.2	33.9	22.9	16.4	16.4	16.1	4.4	1.7	2.7	21.9
—	—	—	—	9.7	—	—	—	—	—	—	—	—	8.1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
544.16	717.71	106.49	82.81	292.38	1 095.72	256.82	227.76	147.26	47.94	23.81	691.58	396.35	356.98	258.87

jakaantuminen eri elinkeinoryhmien kesken vuonna 1962

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys- luotto- laitokset		Kansan- eläkelaitos		Vakuutus- yhtiöt		Osa- maksu- luotto- laitokset		Muut		Kaikkiaan		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
76.21	53.9	2.51	2.5	—	—	2.01	1.5	0.06	1.0	—	—	134.98	15.2	1
0.39	0.3	5.30	5.3	1.23	2.9	0.65	0.5	—	—	—	—	7.19	0.8	2
16.26	11.5	79.42	79.9	15.61	37.3	58.88	45.2	—	—	0.18	100.0	263.99	29.7	3
1.31	0.9	11.53	11.6	28.30	67.7	4.64	3.6	—	—	—	—	44.73	5.0	4
5.34	3.8	—	—	-0.13	-0.3	3.83	2.9	2.64	44.9	—	—	11.10	1.3	5
-20.43	-14.4	0.89	0.9	-0.28	-0.6	24.07	18.5	—	—	—	—	43.43	4.9	6
3.71	2.6	-0.01	-0.0	—	—	10.55	8.1	2.85	48.5	—	—	38.21	4.3	7
7.79	5.5	2.94	3.0	0.25	0.6	21.71	16.6	—	—	—	—	120.44	13.6	8
2.85	2.0	-1.98	-2.0	-3.59	-8.6	-5.59	-4.3	—	—	—	—	-1.34	-0.2	9
1.03	0.7	-0.40	-0.4	-0.09	-0.2	1.83	1.4	—	—	—	—	12.50	1.4	10
47.03	33.2	-0.76	-0.8	0.50	1.2	7.79	6.0	0.33	5.6	—	—	212.97	24.0	11
141.49	100.0	99.44	100.0	41.80	100.0	130.37	100.0	5.88	100.0	0.18	100.0	888.20	100.0	1—11

Taulukko 7. Elinkeinoryhmien osuus eri luottolaitos-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki		Säästöpankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus..	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kaivannaisteollisuus	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Teollisuus	1.66	73.8	80.38	82.8	0.60	98.4	2.66	17.8
4. Voima- ja sähkölaitokset	—	—	8.85	9.1	—	—	—	—
5. Rakennusalan yritykset	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kauppa	—	—	0.15	0.2	—	—	0.01	0.0
7. Liikenne	—	—	3.51	3.6	—	—	—	—
8. Kiinteistöjen hallinta	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kunnat ja seurakunnat	0.59	26.2	4.13	4.2	0.01	1.6	12.31	82.2
10. Palveluselinkeinot	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Henkilö- ja sekalaisuudet	—	—	0.10	0.1	—	—	—	—
Yhteensä (1—11)	2.25	100.0	97.12	100.0	0.61	100.0	14.98	100.0

Taulukko 8. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus niiden

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	—	1.8	—
Liikepankit	—	—	85.1	48.3
Postisäästöpankki	—	—	0.6	—
Säästöpankit	—	—	2.8	—
OKO ja osuuskassat	—	—	7.5	—
Kiinnitysluottolaitokset	—	—	—	4.7
Kansaneläkelaitos	—	—	0.5	9.3
Vakuutusyhtiöt	—	—	1.7	37.7
Osamaksuluottolaitokset	—	—	—	—
Muut	—	—	—	—
Yhteensä, %	—	—	100.0	100.0
mmk	—	—	94.49	18.31

ryhmien hallussa olevista obligaatioista 31. 12. 1962

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys-luotto-laitokset		Kansan-eläkelaitos		Vakuutus-yhtiöt		Osamaksu-luotto-laitokset		Muut		Yhteensä		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
7.11	69.6	—	—	0.43	11.3	1.65	6.5	—	—	—	—	94.49	60.9	3
—	—	0.85	98.9	1.70	44.9	6.91	27.3	—	—	—	—	18.31	11.8	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
1.64	16.0	—	—	0.19	5.0	0.02	0.1	—	—	—	—	2.01	1.3	6
—	—	—	—	—	—	0.10	0.4	—	—	—	—	3.61	2.3	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
1.47	14.4	0.01	1.1	1.47	38.8	16.66	65.7	—	—	—	—	36.65	23.6	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	0.01	0.0	—	—	—	—	0.11	0.1	11
10.22	100.0	0.86	100.0	3.79	100.0	25.35	100.0	—	—	—	—	155.18	100.0	1—11

hallussa olevista eri elinkeinoryhmien obligaatioista 31. 12. 1962

5. Rakennusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiinteistöjen hallinta	9. Kunnat ja seurakunnat	10. Palveluselinkeinot	11. Henkilö- ja sekalaisluotot	Kaikkiaan (1—11)
—	—	—	—	1.6	—	—	1.4
—	7.5	97.2	—	11.3	—	90.9	62.6
—	—	—	—	0.0	—	—	0.4
—	0.5	—	—	33.6	—	—	9.7
—	81.6	—	—	4.0	—	—	6.6
—	—	—	—	0.0	—	—	0.6
—	9.4	—	—	4.0	—	—	2.4
—	1.0	2.8	—	45.5	—	9.1	16.3
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	100.0	100.0	—	100.0	—	100.0	100.0
—	2.01	3.61	—	36.65	—	0.11	155.18

Taulukko 9. Elinkeinoryhmien osuus eri luottolaitos-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus .	—	—	0.71	6.4	—	—
2. Kaivannaisteollisuus	—	—	—	—	—	—
3. Teollisuus	—	—	9.14	82.0	—	—
4. Voima- ja sähkölaitokset	—	—	0.19	1.7	—	—
5. Rakennusalan yritykset	—	—	0.14	1.3	—	—
6. Kauppa	—	—	0.23	2.1	—	—
7. Liikenne	—	—	—	—	—	—
8. Kiinteistöjen hallinta	—	—	0.08	0.7	—	—
9. Kunnat ja seurakunnat	—	—	—	—	—	—
10. Palveluselinkeinot	—	—	0.09	0.8	—	—
11. Henkilö- ja sekalaisuudet	—	—	0.56	5.0	0.40	100.0
Yhteensä (1—11)	—	—	11.14	100.0	0.40	100.0

Taulukko 10. Eri luottolaitosryhmien prosenttinen osuus eri elinkeino-

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	—	—	—
Liikepankit	0.3	—	31.6	48.7
Postisäästöpankki	—	—	—	—
Säästöpankit	24.4	100.0	34.4	38.5
OKO, osuuskassat	68.5	—	33.7	12.8
Kiinnitysluottolaitokset	6.8	—	0.3	—
Kansaneläkelaitos	—	—	—	—
Vakuutusyhtiöt	—	—	—	—
Osamaksuluottolaitokset	—	—	—	—
Muut	—	—	—	—
Yhteensä, %	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	278.87	0.00	28.94	0.39

ryhmien välittämästä valtion luotosta 31. 12. 1962

Säästö-pankit		OKO ja osuuskassat		Kiinnitys-luotto-laitokset		Kansan-eläkelaitos		Vakuutus-yhtiöt		Osamaksu-luotto-laitokset		Yhteensä		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
67.98	71.4	191.17	82.9	19.01	27.7	—	—	—	—	—	—	278.87	68.6	1
0.00	0.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0.00	0.0	2
9.94	10.4	9.76	4.3	0.10	0.1	—	—	—	—	—	—	28.94	7.1	3
0.15	0.2	0.05	0.0	—	—	—	—	—	—	—	—	0.39	0.1	4
0.12	0.1	0.07	0.0	—	—	—	—	—	—	—	—	0.33	0.1	5
0.03	0.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0.26	0.1	6
0.08	0.1	0.07	0.0	—	—	—	—	—	—	—	—	0.15	0.1	7
0.86	0.9	0.25	0.1	23.63	34.4	—	—	—	—	—	—	24.82	6.1	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
0.12	0.1	0.30	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	0.51	0.1	10
15.95	16.8	28.99	12.6	25.93	37.8	—	—	—	—	—	—	71.83	17.7	11
95.23	100.0	230.66	100.0	68.67	100.0	—	—	—	—	—	—	406.10	100.0	1—11

ryhmien saamasta, luottolaitosten välittämästä valtion luotosta 31. 12. 1962

5. Rakennusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiinteistöjen hallinta	9. Kunnat ja seurakunnat	10. Palveluselinkeinot	11. Henkilö- ja sekalaisluotot	Kaikkiaan (1—11)
—	—	—	—	—	—	—	—
42.4	88.4	—	0.3	—	17.7	0.8	2.7
—	—	—	—	—	—	0.6	0.1
36.4	11.6	53.3	3.5	—	23.5	22.2	23.5
21.2	—	46.7	1.0	—	58.8	40.3	56.8
—	—	—	95.2	—	—	36.1	16.9
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
100.0	100.0	100.0	100.0	—	100.0	100.0	100.0
0.33	0.26	0.15	24.82	—	0.51	71.83	406.10

Taulukko 11. Valtion ja luottolaitosten antamat luotot

Lainanottajaryhmä	1960			
	Valtion suora luotto	Luotto- laitosten välittämä valtion luotto	Luotto- laitosten oma luotonanto	Koko luotto- volyyymi
Miljoonaa				
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus .	199.83	165.96	767.42	1 133.21
2. Kaivannaisteollisuus	28.61	0.16	45.76	74.53
3. Teollisuus	149.48	25.22	1 867.57	2 042.27
4. Voima-, sähkö- ja vesijohtolaitokset	135.13	0.20	948.95	1 084.28
5. Rakennusalan yritykset	1.07	0.36	79.45	80.88
6. Kauppa	8.54	0.36	1 206.90	1 215.80
7. Liikenne	7.41	0.09	263.81	271.31
8. Kiinteistöjen hallinta	550.22	25.45	1 044.53	1 620.20
9. Kunnat ja seurakunnat	796.91 ¹	—	441.75	1 238.66
10. Palveluselinkeinot	—	0.25	51.82	52.07
11. Henkilö- ja sekalaisluotot	124.30	60.09	1 194.78	1 379.17
Yhteensä (1—11)	2 001.50	278.14	7 912.74	10 192.38
12. Luottolaitokset	4.94	—	..	..
13. Valtio	—	—	479.82	479.82
Kaikkiaan (1—13)	2 006.44	278.14	..	..
Prosenttia ryhmän				
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus .	17.6	14.7	67.7	100.0
2. Kaivannaisteollisuus	38.4	0.2	61.4	100.0
3. Teollisuus	7.3	1.2	91.5	100.0
4. Voima-, sähkö- ja vesijohtolaitokset	12.5	0.0	87.5	100.0
5. Rakennusalan yritykset	1.3	0.5	98.2	100.0
6. Kauppa	0.7	0.0	99.3	100.0
7. Liikenne	2.7	0.0	97.3	100.0
8. Kiinteistöjen hallinta	34.0	1.6	64.4	100.0
9. Kunnat ja seurakunnat	64.3	—	35.7	100.0
10. Palveluselinkeinot	—	0.5	99.5	100.0
11. Henkilö- ja sekalaisluotot	9.0	4.4	86.6	100.0
Yhteensä (1—11)	19.7	2.7	77.6	100.0

¹ Josta kuntien edelleen (mm. asuinrakennus-, asutus-, työllisyys- ja sähköistämistarkoituksiin)

² » » » » » » » » » »

³ » » » » » » » » » »

yhteensä vuosien 1960—1962 lopussa

1961				1962				
Valtion suora luotto	Luotto- laitosten välittämä valtion luotto	Luotto- laitosten oma luotonanto	Koko luotto- volyymi	Valtion suora luotto	Luotto- laitosten välittämä valtion luotto	Luotto- laitosten oma luotonanto	Koko luotto- volyymi	
m a r k k a a								
214.92	220.52	892.53	1 327.97	247.08	278.87	969.16	1 495.11	1
28.16	0.16	64.98	93.30	27.64	0.00	72.33	99.97	2
150.34	25.79	2 279.63	2 455.76	153.86	28.94	2 540.47	2 723.27	3
150.18	0.24	995.42	1 145.84	197.37	0.39	1 040.00	1 237.76	4
0.62	0.32	102.62	103.56	0.43	0.33	113.71	114.47	5
8.18	0.34	1 324.59	1 333.11	8.26	0.26	1 368.10	1 376.62	6
7.10	0.12	336.86	344.08	7.77	0.15	375.04	382.96	7
597.63	25.10	1 207.00	1 829.73	632.83	24.82	1 327.72	1 985.37	8
819.38 ²	—	448.11	1 267.49	839.26 ³	—	446.77	1 286.03	9
—	0.42	69.76	70.18	—	0.51	82.17	82.68	10
134.61	65.26	1 425.55	1 625.42	144.38	71.83	1 631.95	1 848.16	11
2 111.12	338.27	9 147.05	11 596.44	2 258.88	406.10	9 967.42	12 632.40	1-11
6.21	—	..	..	10.63	—	..	..	12
—	—	475.36	475.36	—	—	495.89	495.89	13
2 117.33	338.27	..	..	2 269.51	406.10	..	..	1-13
koko luottovolyymista								
16.2	16.6	67.2	100.0	16.5	18.7	64.8	100.0	1
30.2	0.2	69.6	100.0	27.6	0.0	72.4	100.0	2
6.1	1.1	92.8	100.0	5.6	1.1	93.3	100.0	3
13.1	0.0	86.9	100.0	16.0	0.0	84.0	100.0	4
0.6	0.3	99.1	100.0	0.4	0.3	99.3	100.0	5
0.6	0.0	99.4	100.0	0.6	0.0	99.4	100.0	6
2.1	0.0	97.9	100.0	2.0	0.1	97.9	100.0	7
32.7	1.4	65.9	100.0	31.9	1.2	66.9	100.0	8
64.6	—	35.4	100.0	65.3	—	34.7	100.0	9
—	0.6	99.4	100.0	—	0.6	99.4	100.0	10
8.3	4.0	87.7	100.0	7.8	3.9	88.3	100.0	11
18.2	2.9	78.9	100.0	17.9	3.2	78.9	100.0	1-11

välittämiä varoja 497.09 milj. markkaa.

 » » 501.34 » »
 » » 504.47 » »

LUOTTOMARKKINATILASTOA VUODELTA 1961

Luottomarkkinatilaston periaatteita ja laskentaperusteita on yksityiskohtaisesti selostettu Taloudellisissa Selvityksissä 1962: I (ULLA BREDENBERG Luottomarkkinatilaston periaatteista ja laskentaperusteista sekä Suomen rahoitustilinpito vuosien 1953—1959 lopussa).

Rahoituskohteet Velallissektorit	1 Luottolaitokset					
	11 Suomen Pankki	12 Liike- pankit	13 Posti- säästö- pankki	14 Säästö- pankit	15 OKO, osuus- ja säästö- kassat	16 Kiinnitys- luotto- laitokset
a Kulta	150.0	—	—	—	—	—
4 Ulkomaat	150.0	—	—	—	—	—
b Setelit ja metalliraha	0.9	49.0	21.4	30.2	22.9	—
11 Suomen Pankki	—	39.3	21.4	30.2	22.9	—
4 Ulkomaat	0.9	9.7	—	—	—	—
c Pankkitalletukset	866.9	201.6	9.9	273.5	169.9	16.9
11 Suomen Pankki	—	38.1	4.4	0.6	6.0	12.5
12 Liikepankit	—	5.8	—	257.9	2.0	3.6
13 Postisäästöpankki	—	23.2	5.5	3.2	17.0	—
14 Säästöpankit	—	9.7	—	11.8	3.7	0.4
15 OKO, osuus- ja säästökassat	—	—	—	—	138.2	—
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	0.6	—	—	—	—
4 Ulkomaat	866.9	124.2	—	—	3.0	0.4
d Lainat	616.5	3 403.9	637.1	1 817.7	2 069.5	515.2
11 Suomen Pankki	—	—	—	—	—	—
12 Liikepankit	242.8	—	20.0	—	—	—
13 Postisäästöpankki	—	—	—	—	—	—
14 Säästöpankit	—	104.0	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	52.9	—	10.0	—	320.2	—
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	—	—	—	—	—
17 Vakuutuslaitokset	0.1	1.6	—	0.5	—	—
18 Muut luottolaitokset	—	56.9	—	—	—	—
21 Valtio	25.6	40.0	175.6	—	—	—
22 Valtion rahastot	—	12.4	—	—	11.8	—
23 Sosiaalivakuutus	—	—	—	—	—	—
24 Kunnat ja seurakunnat	—	66.9	31.5	74.1	52.9	19.3
31 Valtion osakeyhtiöt	102.3	59.0	115.6	0.2	4.0	100.7
32 Yksityinen sektori	182.2	3 047.1	284.4	1 742.9	1 680.6	395.2
4 Ulkomaat	10.6	16.0	—	—	—	—
e Obligaatiot	213.5	218.0	226.0	67.5	93.7	7.9
12 Liikepankit	—	—	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	0.4	—	0.7	0.1	54.7	2.2
16 Kiinnitysluottolaitokset	35.2	40.1	9.0	21.3	10.8	1.2
18 Muut luottolaitokset	0.9	1.1	0.5	0.4	0.2	—
21 Valtio	32.5	92.4	215.1	28.3	7.5	3.5
siitä: korvausobligaatit	—	1.1	—	—	—	—
24 Kunnat ja seurakunnat	0.1	5.5	—	14.4	1.3	—
31 Valtion osakeyhtiöt	7.9	6.6	—	—	—	1.0
32 Yksityinen sektori	5.8	72.3	0.7	3.0	19.2	—
4 Ulkomaat	130.7	—	—	—	—	—
f Osakkeet ja osuudet	23.2	33.0	—	10.3	32.1	2.3
siitä: Ulkomaat	2.3	—	—	—	—	—
Yhteensä (a—f)	1 871.0	3 905.5	894.4	2 199.2	2 388.1	542.3
g Muut saatavat	45.5	77.9	58.8	0.1	11.2	2.5
Yhteensä (a—g)	1 916.5	3 983.4	953.2	2 199.3	2 399.3	544.8

1. Teollistamisrahasto Oy, Suomen Vientiluotto Oy, liikepankkien yhteydessä toimivat osamaksu-rahoitusyhtiöt ja Käsiteollisuuden Edistämisseätiö.

		2 Julkinen hallinto				3 Muut kotimaiset sektorit		4 Ulkomaat	Yhteensä	
17	18	21	22	23	24	31	32			
Vakuutuslaitokset	Muut luottolaitokset ¹	Valtio	Valtion rahastot	Sosiaalivakuutus	Kunnat ja seurakunnat	Valtion osakeyhtiöt	Yksityisen sektori			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	150.0	a
—	—	—	—	—	—	—	—	—	150.0	4
1.4	—	145.4	—	—	6.6	0.9	614.5	—	893.2	b
1.3	—	145.4	—	—	6.6	0.9	614.5	—	882.5	11
0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	10.7	4
120.2	2.1	125.0	2.9	17.5	586.3	47.9	6 372.2	190.2	9 003.0	c
—	—	1.1	—	—	0.6	—	0.2	51.1	114.6	11
51.7	2.1	—	2.5	0.5	270.1	24.7	2 334.4	139.1	3 094.4	12
10.2	—	116.7	0.4	17.0	87.1	22.3	567.6	—	870.2	13
26.1	—	0.6	—	—	154.4	0.4	1 969.2	—	2 176.3	14
20.9	—	6.6	—	—	74.1	0.1	1 490.2	—	1 730.1	15
0.1	—	—	—	—	—	—	0.8	—	1.5	16
11.2	—	—	—	—	—	0.4	9.8	—	1 015.9	4
1 406.8	81.0	30.3	2 429.2	990.2	489.1	75.0	161.3	1 584.6	16 307.4	d
—	—	1.1	—	—	—	—	—	89.0	90.1	11
0.1	8.6	—	80.7	—	—	—	—	—	352.2	12
—	0.1	—	0.9	—	—	—	—	—	1.0	13
0.5	—	—	—	—	—	—	—	—	104.5	14
3.1	3.5	—	185.7	7.6	—	—	0.2	12.5	595.7	15
0.6	—	—	70.5	0.1	—	—	—	93.4	164.6	16
11.8	—	—	2.2	—	—	0.1	13.8	—	30.1	17
—	—	—	6.0	—	—	—	—	1.2	64.1	18
3.9	—	—	—	20.5	2.9	—	17.1	753.5 ²	1 039.1	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	24.2	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
74.6	—	—	818.0	93.8	0.6	4.8	91.6	—	1 328.1	24
80.1	—	29.0	209.9	678.0	1.0	26.9	34.4	127.0	1 568.1	31
1 232.1	68.8	0.2	1 055.3	190.2	484.6	39.1	—	508.0	10 910.7	32
—	—	—	—	—	—	4.1	4.2	—	34.9	4
110.1	—	—	0.2	20.3	8.3	10.4	294.8	191.9	1 463.1	e
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
0.2	—	—	—	1.3	—	—	3.3	—	62.9	15
21.9	—	—	—	8.1	—	9.9	22.8	163.4	343.7	16
—	—	—	—	—	—	—	1.4	—	4.5	18
56.6	—	—	0.2	5.2	8.2	0.4	236.1	26.3	712.3	21
2.2	—	—	—	—	—	—	4.6	—	7.9	20
16.3	—	—	—	1.8	—	—	9.2	2.2	50.8	24
7.2	—	—	—	0.6	—	—	1.3	—	24.6	31
7.5	—	—	—	3.8	0.1	0.1	20.7	—	133.2	32
0.4	—	—	—	—	—	—	—	—	131.1	4
113.8	0.6	—	514.2	80.3	285.5	108.0	2 150.0	—	3 353.3	f
—	—	—	200.5	—	—	—	11.0	—	213.8	
1 752.3	83.7	300.7	2 946.5	1 108.8	1 375.8	242.2	9 592.8	1 966.7	31 170.0	(a—f)
121.9	—	229.9	41.3	33.6	539.1	287.3	444.3	92.3	1 985.7	g
1 874.2	83.7	530.6	2 987.3	1 142.4	1 914.9	529.5	10 057.1	2 059.0	33 155.7	(a—g)

2. Siitä 135 mmk velkakirjavelkaa Kansainväliselle Valuuttarahastolle.

Rahoituskohteet Velallissektorit	1 Luottolaitokset					
	11 Suomen Pankki	12 Liike- pankit	13 Posti- säästö- pankki	14 Säästö- pankit	15 OKO, osuus- ja säästö- kassat	16 Kiinnitys- luotto- laitokset
a Kulta	+ 18.6	—	—	—	—	—
4 Ulkomaat	+ 18.6	—	—	—	—	—
b Setelit ja metalliraha	— 0.2	+ 4.7	+ 9.0	+ 3.0	+ 1.3	—
11 Suomen Pankki	—	+ 2.8	+ 9.0	+ 3.0	+ 1.3	—
4 Ulkomaat	— 0.2	+ 1.9	—	—	—	—
c Pankkitalletukset	+ 4.0	+ 62.3	+ 4.4	+ 17.3	+ 21.1	+ 9.9
11 Suomen Pankki	—	+ 25.0	+ 4.4	+ 0.2	+ 2.7	+ 10.9
12 Liikepankit	—	— 14.5	—	+ 17.9	— 0.3	— 1.4
13 Postisäästöpankki	—	+ 7.7	—	— 1.2	+ 6.2	—
14 Säästöpankit	—	+ 2.6	—	+ 0.4	+ 0.5	+ 0.4
15 OKO, osuus- ja säästökassat	—	—	—	—	+ 9.7	— 0.1
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	—	—	—	—	—
4 Ulkomaat	+ 4.0	+ 41.5	—	—	+ 2.3	+ 0.1
d Lainat	+ 128.9	+ 531.0	+ 86.2	+ 268.3	+ 404.1	+ 61.0
11 Suomen Pankki	—	—	—	—	—	— 2.0
12 Liikepankit	+ 36.2	—	— 0.5	—	—	—
13 Postisäästöpankki	—	—	—	—	—	—
14 Säästöpankit	—	+ 28.9	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	+ 52.9	—	+ 5.0	—	+ 88.4	—
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	—	—	—	—	—
17 Vakuutuslaitokset	—	+ 0.6	—	— 0.1	— 0.3	—
18 Muut luottolaitokset	—	+ 42.6	—	—	—	—
21 Valtio	— 12.4	— 0.1	+ 35.0	—	—	—
22 Valtion rahastot	—	+ 7.0	— 8.5	—	— 2.7	—
23 Sosiaalivakuutus	—	—	—	—	—	—
24 Kunnat ja seurakunnat	—	+ 7.9	— 2.2	+ 1.7	+ 8.6	— 1.3
31 Valtion osakeyhtiöt	+ 12.1	+ 22.1	+ 15.3	— 6.4	+ 4.0	+ 23.5
32 Yksityinen sektori	+ 36.3	+ 416.4	+ 42.1	+ 273.1	+ 306.1	+ 40.8
4 Ulkomaat	+ 3.8	+ 5.6	—	—	—	—
e Obligaatiot	+ 8.0	+ 13.6	+ 13.1	+ 9.7	+ 5.4	— 1.4
12 Liikepankit	—	—	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	— 0.2	— 0.1	— 0.2	—	+ 8.2	+ 1.8
16 Kiinnitysluottolaitokset	+ 4.2	— 21.1	+ 4.3	+ 4.2	+ 0.3	— 0.1
18 Muut luottolaitokset	—	—	—	— 1.0	—	—
21 Valtio	— 30.3	+ 14.6	+ 9.1	+ 3.1	— 3.1	— 0.3
siitä: korvansobligaatiot	—	— 0.2	—	—	—	— 1.2
24 Kunnat ja seurakunnat	—	— 0.6	—	+ 3.9	— 1.0	—
31 Valtion osakeyhtiöt	+ 3.0	— 0.1	—	—	—	—
32 Yksityinen sektori	+ 2.6	+ 20.9	— 0.1	— 0.5	+ 1.0	— 2.8
4 Ulkomaat	+ 28.7	—	—	—	—	—
f Osakkeet ja osuudet	+ 6.1	+ 4.4	—	+ 4.3	+ 7.0	+ 0.3
siitä: Ulkomaat	—	—	—	—	—	—
Yhteensä (a—f)	+ 165.4	+ 616.0	+ 112.7	+ 302.6	+ 438.9	+ 69.8
g Muut saatavat	+ 2.4	+ 3.5	+ 0.3	+ 0.1	+ 2.6	— 1.2
Yhteensä (a—g)	+ 167.8	+ 619.5	+ 113.0	+ 302.7	+ 441.5	+ 68.6

		2 Julkinen hallinto				3 Muut kotimaiset sektorit		4 Ulkomaat	Yhteensä		
17	18	21	22	23	24	31	32				
Vakuutuslaitokset	Muut luotto-laitokset	Valtio	Valtion rahastot	Sosiaalivakuutus	Kunnat ja seurakunnat	Valtion osakeyhtiöt	Yksityisen sektori				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	18.6	a
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	18.6	4
+ 0.5	—	+29.2	—	—	— 0.1	+ 0.2	+ 66.3	—	+	113.9	b
+ 0.4	—	+29.2	—	—	— 0.1	+ 0.2	+ 66.3	—	+	112.1	11
+ 0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	+	1.8	4
+ 3.0	+ 1.0	—50.3	+ 1.1	— 2.5	+ 96.0	+ 3.3	+ 806.1	+ 75.1	+ 1	056.3	c
—	—	—60.8	—	—	— 2.0	—	+ 0.2	— 30.1	—	49.5	11
+ 0.6	+ 1.0	—	+ 1.5	— 0.1	+ 93.7	+ 4.4	+ 219.5	+105.2	+	427.5	12
+ 2.4	—	+10.3	— 0.4	— 2.4	+ 20.5	— 0.9	+ 54.8	—	+	97.0	13
— 0.1	—	— 0.1	—	—	— 2.1	+ 0.1	+ 285.0	—	+	286.7	14
+ 2.3	—	+ 0.3	—	—	— 14.1	— 0.1	+ 242.1	—	+	240.1	15
+ 0.1	—	—	—	—	—	—	+ 0.1	—	+	0.2	16
+ 2.7	—	—	—	—	—	— 0.2	+ 4.4	—	+	54.8	4
+178.5	+49.7	— 2.4	+172.7	+72.6	+ 3.1	+ 19.0	+ 10.0	+122.2	+ 2	104.9	d
—	—	— 2.3	—	—	—	—	—	— 8.9	—	13.2	11
— 6.2	+ 0.6	—	+ 20.7	—	—	—	—	—	+	50.8	12
—	—	—	— 0.9	—	—	—	—	—	—	0.9	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	28.9	14
+ 2.6	— 0.5	—	+ 42.1	+ 3.8	—	—	— 2.0	+ 12.4	+	204.7	15
+ 0.6	—	—	— 0.2	—	—	—	—	+ 23.4	+	23.8	16
+ 0.9	—	—	+ 0.4	—	—	—	+	4.6	+	6.1	17
—	—	—	—	—	—	—	—	+ 0.2	+	42.8	18
— 1.0	—	—	—	— 0.6	— 2.5	— 1.4	— 7.0	+ 23.7	+	33.7	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.2	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
+ 5.4	—	—	+ 21.1	— 3.1	—	+ 0.8	+ 8.2	—	+	98.6	24
+ 0.7	—	—	+ 14.8	+66.6	+ 1.0	+ 10.7	+ 4.4	+ 29.8	+	174.0	31
+175.5	+49.6	— 0.1	+ 74.7	+ 5.9	+ 4.6	+ 7.4	+ 1.8	+ 41.6	+ 1	412.7	32
—	—	—	—	—	—	+ 1.5	+ 1.8	—	+	47.1	4
— 2.2	—	—	—	—25.0	+ 2.9	+ 7.1	+ 12.0	+ 66.1	+ 1	109.3	e
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
— 0.6	—	—	—	— 0.5	—	—	— 0.4	—	+	8.6	15
—	—	—	—	— 0.9	—	+ 7.1	— 12.5	+ 51.7	+	36.6	16
—	—	—	—	—	—	—	+ 1.0	—	—	—	18
+ 1.7	—	—	—	—22.1	+ 2.9	—	+ 42.8	+ 14.9	+	33.3	21
+ 0.3	—	—	—	—	—	—	— 6.8	—	+	7.9	—
— 2.2	—	—	—	— 0.4	—	—	+ 1.4	— 0.5	+	0.6	24
—	—	—	—	— 0.7	—	—	— 25.0	—	—	22.8	31
— 1.1	—	—	—	— 0.4	—	—	+ 4.7	—	+	24.3	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	28.7	4
+ 14.7	—	—	+ 52.2	+ 9.5	+ 30.9	+ 10.5	+ 154.2	—	+	294.1	f
—	—	—	+ 2.8	—	—	—	+ 5.9	—	+	8.7	—
+199.5	+50.7	—23.5	+226.0	+54.6	+132.8	+ 40.1	+1 048.6	+263.4	+ 3	697.6	(a—f)
+ 21.7	—	+72.3	— 6.1	— 0.3	— 2.7	+143.4	+ 29.7	+ 22.7	+	238.4	g
+221.2	+50.7	+48.8	+219.9	+54.3	+130.1	+133.5	+1 078.3	+286.1	+ 3	986.0	(a—g)

MAKSUVÄLINEVARANTOTASE VUOSINA 1962—1963

Oheisena julkaistaan maksuvälinevarantotaseen tiedot kuukausittain vuosilta 1962 ja 1963. Taseen laskentamenetelmät on selostettu Taloudellisissa Selvityksissä 1958: II (JUSSI LINNAMO Suomen käteismaksuvälinevaranto ja maksuvälinevarantotase vuosina 1948—1957).

Taulukko 2. Maksuvälinevarantotase kunkin kuukauden lopussa vuonna 1963

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	Miljoonaa markkaa											
1. Raha.....	674	652	737	668	710	762	703	735	734			
1 a. Setelistö	633	614	699	630	672	724	665	696	695			
1 b. Vaihtoraha	41	38	38	38	38	38	38	39	39			
2. Avistasaatavat	1 032	1 012	1 015	1 049	1 061	994	1 000	966	1 043			
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2)	1 706	1 664	1 752	1 717	1 771	1 756	1 703	1 701	1 777			
4. Talletukset	6 704	6 797	6 836	6 848	6 867	6 805	6 749	6 789	6 827			
5. Valtion lainat	321	322	323	328	333	336	342	351	356			
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5).....	8 731	8 783	8 911	8 893	8 971	8 897	8 794	8 841	8 960			
7. Nettosaatavat valtiolta	470	569	523	476	517	489	406	356	478			
8. Saatavat yleisöltä	8 138	8 173	8 245	8 339	8 386	8 465	8 450	8 493	8 575			
9. Nettosaatavat ulkomailta	733	741	766	736	733	709	718	742	721			
10. Muut (netto)	- 610	- 700	- 623	- 658	- 665	- 766	- 780	- 750	- 814			
10 a. Omat varat	- 637	- 629	- 600	- 621	- 623	- 613	- 615	- 617	- 618			
10 b. Muut varat - muut velat	+ 27	- 71	- 23	- 37	- 42	- 153	- 165	- 133	- 196			
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	8 731	8 783	8 911	8 893	8 971	8 897	8 794	8 841	8 960			
	% maksuvälinevarannosta											
1. Raha.....	7.7	7.4	8.3	7.5	7.9	8.5	8.0	8.3	8.2			
1 a. Setelistö	7.2	7.0	7.9	7.1	7.5	8.1	7.6	7.9	7.8			
1 b. Vaihtoraha	0.5	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4			
2. Avistasaatavat	11.8	11.5	11.4	11.8	11.8	11.2	11.4	10.9	11.6			
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2)	19.5	18.9	19.7	19.3	19.7	19.7	19.4	19.2	19.8			
4. Talletukset	76.8	77.4	76.7	77.0	76.6	76.5	76.7	76.8	76.2			
5. Valtion lainat	3.7	3.7	3.6	3.7	3.7	3.8	3.9	4.0	4.0			
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5).....	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0			
7. Nettosaatavat valtiolta	5.4	6.5	5.9	5.3	5.7	5.5	4.6	4.0	5.3			
8. Saatavat yleisöltä	93.2	93.1	92.5	93.8	93.5	95.1	96.1	96.1	95.7			
9. Nettosaatavat ulkomailta	8.4	8.4	8.6	8.3	8.2	8.0	8.2	8.4	8.1			
10. Muut (netto)	- 7.0	- 8.0	- 7.0	- 7.4	- 7.4	- 8.6	- 8.9	- 8.5	- 9.1			
10 a. Omat varat	- 7.3	- 7.2	- 6.7	- 7.0	- 6.9	- 6.9	- 7.0	- 7.0	- 6.9			
10 b. Muut varat - muut velat	+ 0.3	- 0.8	- 0.3	- 0.4	- 0.5	- 1.7	- 1.9	- 1.5	- 2.2			
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0			